

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος»

Διπλωματική Εργασία

«Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία. Οι περιπτώσεις της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και της εκβίασης στην οικονομία της νύχτας»

Βασίλειος Αποστολάκης

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αναστασία Χαλκιά

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του

συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία. Οι περιπτώσεις της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και της εκβίασης στην οικονομία της νύχτας»

Βασίλειος Αποστολάκης

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Δρ. Αναστασία Χαλκιά

Μέλος Σ.Ε.Π.-Ε.Α.Π.

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Χρήστος Κουρούτζας

Επίκουρος Καθηγητής,

Μέλος Σ.Ε.Π.-Ε.Α.Π.

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κα Αναστασία Χαλκιά για τις πολύτιμες συμβουλές και την ακατάπαυστη καθοδήγηση της καθόλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας που αποτέλεσε το επιστέγασμα κόπων τριών ετών. Επρόκειτο πραγματικά για ένα πανέμορφο ταξίδι γνώσης, γεμάτο εμπειρίες και έντονα συναισθήματα. Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω τους δικούς μου ανθρώπους, οι οποίοι στάθηκαν δίπλα μου σε κάθε δύσκολη στιγμή που ένιωθα να χάνω τις δυνάμεις μου και να εγκαταλείπω την προσπάθεια μου, ζητώντας τους παράλληλα μια τεράστια συγγνώμη για τις στιγμές που τους στέρησα με την απουσία μου.

«Πατέρα τα καταφέραμε...»

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία, αποσκοπεί στη μελέτη της διαμόρφωσης ενός εκ των πολυπλοκότερων κοινωνικών φαινομένων που δρα και εξελίσσεται στη χώρα μας κατά την τελευταία δεκαπενταετία, όπως αυτό του Οργανωμένου εγκλήματος. Η ανάλυση του εν λόγω φαινομένου, θα πραγματοποιηθεί μέσα από την εκτενή επισκόπηση δυο εκ των βασικότερων δραστηριοτήτων του, όπως η οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας, ούτως ώστε εντοπισθούν οι ενδεχόμενες εκείνες αλλαγές αλλά και οι παράγοντες πρόκλησης τους, η μορφή κοινωνικής οργάνωσης του φαινομένου καθώς επίσης και η διασύνδεση του με την επίσημη οικονομία όπως και το ενδεχόμενο επηρεασμού του φαινομένου από τις εκάστοτε κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές επικρατούσες συνθήκες. Η παρούσα προσπάθεια, θα στηριχθεί πάνω στη μελέτη πληθώρας διαχρονικών εγκληματολογικών θεωριών αναφορικά με το φαινόμενο του Οργανωμένου εγκλήματος, μεταξύ των οποίων και αυτές των Donald Cressey, William Chambliss, Vincenzo Ruggiero και Carlo Morselli, οι οποίοι μελέτησαν επιστάμενα το φαινόμενο. Αρωγός προς πλήρωση των σκοπών της παρούσας εργασίας, θα αποτελέσει η μελέτη της εγχώριας και διεθνούς νομοθεσίας αφορούσα το επίμαχο φαινόμενο, εγχώριων και διεθνών εκθέσεων από το 2010 έως και την πιο πρόσφατη, όπως αυτές του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών και της Ελληνικής Αστυνομίας περί Σοβαρού και Οργανωμένου Εγκλήματος στη χώρα μας. Συνάμα, σημαντικά στοιχεία θα αντληθούν τόσο από εκθέσεις διεθνών οργανισμών όσο και από τη Europol ενώ πηγή άντλησης δεδομένων αναφορικά με τις δυο μελετώμενες στην παρούσα εργασία δραστηριότητες της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας, θα αποτελέσουν δημοσιεύματα του ηλεκτρονικού τύπου. Τέλος, κομβικής σημασίας θεωρείται η διενέργεια ποιοτικής έρευνας μέσω της μεθόδου ημιδομημένων συνεντεύξεων με προσωπικό αρμόδιων ελεγκτικών αρχών, όπως Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας και του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος που έρχεται σε καθημερινή επαφή με το φαινόμενο του Οργανωμένου εγκλήματος, προκειμένου έρθουν στην επιφάνεια και αξιοποιηθούν πρόσθετες πληροφορίες – απόψεις, προερχόμενες από την καθημερινή τριβή του προαναφερόμενου προσωπικού με το φαινόμενο του Οργανωμένου εγκλήματος και οι οποίες ενδεχομένως να μην είχαν συμπεριληφθεί στην παρούσα μελέτη.

Λέξεις – Κλειδιά

Οργανωμένο έγκλημα, Ελλάδα, διαμόρφωση, αιτίες, δεκαπενταετία, κοινωνική οργάνωση, συμβιωτική σχέση νομιμότητας - παρανομίας, κοινωνικό-οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο, ναρκωτικά, εκβίαση.

« Organised crime in Greece during the last fifteen years. Cases of organised drug trafficking and extortion in the night-time economy»

Vasileios Apostolakis

Abstract

The present thesis aims to study the formation of one of the most complex social phenomena that has been active and evolving in our country during the last fifteen years, such as Organized Crime. The analysis of this phenomenon will be carried out through an extensive review of two of its main activities, such as organized drug trafficking and extortion in the night-time economy, in order to identify the possible changes and the factors causing them, the form of social organization of the phenomenon as well as its interconnection with the formal economy and the possible influence of the phenomenon by the socio-economic and political conditions prevailing at the time. The present effort will be based on the study of numerous long-standing criminological theories on the phenomenon of organized crime, including those of Donald Cressey, William Chambliss, Vincenzo Ruggiero and Carlo Morselli, who have studied the phenomenon in detail. The study of domestic and international legislation concerning the phenomenon in question, domestic and international reports from 2010 to the most recent one, such as those of the Coordinating Body for Drug Control and the Greek Police on Serious and Organized Crime in our country, will help to fulfill the objectives of this study. In addition, important data will be drawn from reports of international organizations as well as from Europol, while the source of data regarding the two activities studied in this paper, organized drug trafficking and extortion in the night-time economy, will be publications in the electronic press. Finally, the conduction of qualitative research through the method of semi-structured interviews with personnel of competent control authorities, such as the Greek Police and the Financial Crime Unit of the Hellenic Police, who come into daily contact with the phenomenon of organised crime, is considered of key importance, in order to bring to the surface and exploit additional information - opinions, which may not have

been available to the aforementioned personnel from their daily friction with the phenomenon of organised crime and which may not have been available to them in the past.

Keywords

Organized crime, Greece, formation, causes, fifteen years, social organization, symbiotic relationship between legality and illegality, socio-economic and political context, drugs, extortion.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract.....	vii
Περιεχόμενα.....	ix
Κατάλογος Πινάκων.....	xi
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	xii
Εισαγωγή.....	1
Α' ΜΕΡΟΣ.....	4
Κεφάλαιο 1 ^ο : Το οργανωμένο έγκλημα.....	4
1.1 Η εννοιολογική οριοθέτηση του οργανωμένου εγκλήματος.....	4
1.2 Η κοινωνική οργάνωση του οργανωμένου εγκλήματος.....	7
1.3 Η εμφάνιση και εξέλιξη του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα.....	10
1.4 Η διαφθορά ως βασικός πυλώνας του οργανωμένου εγκλήματος.....	14
1.5 Η εγχώρια και διεθνής ποινική καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος.....	17
Κεφάλαιο 2 ^ο : Η οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών.....	22
2.1 Η διακίνηση ναρκωτικών στα πλαίσια του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα.....	22
2.1.1 Εμπορία και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών στην Ελλάδα.....	22
2.1.2 Οι μέθοδοι του οργανωμένου εγκλήματος στη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών.....	24
2.2 Η απαρχή και εξέλιξη του φαινομένου σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο.....	26
2.2.1 Η ποινικοποίηση των ναρκωτικών ουσιών στην Ελλάδα.....	26
2.2.2 Η ποινικοποίηση των ναρκωτικών ουσιών σε διεθνές επίπεδο.....	28
2.3 Ο Ν.4139/2013 «Περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις».....	30
2.4 Η μετεξέλιξη των μεθόδων διακίνησης και τα διακινούμενα είδη ναρκωτικών στην Ελλάδα.....	32
2.5 Η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών στη χώρα μας κατά την περίοδο του Covid-19.....	37
Κεφάλαιο 3 ^ο : Η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας.....	38
3.1 Η εκβίαση-παροχή προστασίας στο χώρο της νύχτας ως δραστηριότητα του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα.....	38
3.2 Η βία και οι απειλές ως βασικός πυλώνας επιβολής.....	40
3.3 Η ποινική αποτύπωση της εκβίασης.....	41
3.4 Οι νονοί της νύχτας και η Greek Mafia.....	43
3.4.1 Ξεκαθαρίσματα λογαριασμών και συμβόλαια θανάτου.....	43
3.4.2 Η χαρτογράφηση των «συμβολαίων θανάτου» στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία.....	46
3.5 Η επίδραση της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας του Covid-19 στην εκβίαση στην οικονομία της νύχτας.....	49
3.6 Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.....	51
Β' ΜΕΡΟΣ.....	53
Κεφάλαιο 4 ^ο : Μεθοδολογία έρευνας	53
4.1 Πληθυσμός έρευνας και επικοινωνία με τις Αρχές.....	53
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα - Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων.....	55

4.3 Αποτύπωση και ανάλυση εξαχθέντων ευρημάτων.....	58
4.3.1 Η οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών.....	58
4.3.2. Η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας.....	64
4.4 Συμπεράσματα έρευνας.....	70
Επίλογος – Συμπεράσματα.....	75
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	79
Ελληνόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές.....	79
Ξενόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές.....	92
Νομοθεσία.....	99
Παράρτημα Α: «Οδηγός συνέντευξης».....	103

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Κοινωνικό-δημογραφικό προφίλ συμμετεχόντων σε ημιδομημένες συνεντεύξεις (πληθυσμός έρευνας)	57
--	----

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Α.Ε.Α	Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας
αρ.	άρθρο
ΔΑΟΕ	Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος
Δ.Δ.Α.Σ	Διεύθυνση Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Δ	Επιχειρησιακή Διεύθυνση
ΕΛ.ΑΣ	Ελληνική Αστυνομία
Ε.Σ.Σ.Δ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
Η.Π.Α	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Ι.Χ.Ε	Ιδιωτικής Χρήσεως Επιβατηγό
Ι.Χ.Φ	Ιδιωτικής Χρήσεως Φορτηγό
ΚΕΘΕΑ	Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων
Κ.Ν.Ν	Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά
Κ.Π.Δ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
κ.λπ.	και τα λοιπά
κ.α	και άλλα
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΜΜΜ	Μέσα Μαζικής Μεταφοράς
Ν.	Νόμος
Ο.Ε	Οργανωμένο Έγκλημα
Ο.Η.Ε	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΚΑΝΑ	Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών
Π.Κ	Ποινικός Κώδικας
ό.π.	όπως προηγούμενως
παρ.	παράγραφος
π.χ	παραδείγματος χάριν
σ.	σελίδα
Σ.Δ.Ο.Ε	Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος

ΣΟΔΝ	Συντονιστικό Όργανο Δίωξης Ναρκωτικών
ΥΔΕΖΙ	Υποδιεύθυνση Δίωξης Εγκλημάτων κατά Ζωής και Ιδιοκτησίας
ΥΔΝ	Υποδιεύθυνση Δίωξης Ναρκωτικών
EMCDDA	European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
FATF	Financial Action Task Force
Lsd	Lysergic acid diethylamide
Mdma-Xtc	Methylenedioxymethamphetamine

Εισαγωγή

Για μεγάλο χρονικό διάστημα, το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος (εφεξής Ο.Ε), αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης και έρευνας πλήθους επιστημόνων και ερευνητών με απώτερο σκοπό την εννοιολογική οριοθέτηση του ένεκα και των δυσμενών επιπτώσεων του αναφορικά με την παγκόσμια ευημερία και ισορροπία. Βέβαια, οι εν λόγω προσπάθειες δεν απέδωσαν καρπούς ούτε ως οδηγήσουν στη διατύπωση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού που θα περιλάμβανε όλα τα χαρακτηριστικά στοιχεία του φαινομένου (Καλλίρης, 2018, σ.309). Άλλωστε, το Ο.Ε, συνιστά ένα εξαιρετικά πολυδιάστατο, ταχέως προσαρμοζόμενο και εξελισσόμενο φαινόμενο, όπως ακριβώς και η κοινωνία εντός της οποίας αυτό δρα, με την παγκοσμιοποίηση, τη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη που διέπει την εποχή μας αλλά και τις εκάστοτε αλλαγές σε κοινωνικό-οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, να καθιστά δυσχερέστερη την κατανόηση και προσέγγιση του (Θεολόγη, 2022, σ.47 ; Paoli, 2014, pp.13).

Σε ελληνικό επίπεδο, η ουσιαστική διερεύνηση του φαινομένου έκανε δειλά τα πρώτα της βήματα προς το τέλος της δεκαετίας του 90 καθώς μέχρι τότε, η έλλειψη επισταμένων ερευνών επί του ζητήματος, η άρνηση αποδοχής ύπαρξης από τις αρμόδιες διοικητικές αρχές και φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, η θεώρηση του ως «*εισαγόμενο φαινόμενο*» αλλά και η περιστασιακή έως και μηδαμινή καταγραφή του, χαρακτήριζε πλήρως το ζήτημα του Ο.Ε στην Ελλάδα (Σταμούλη, 2019, σ.220-221 ; Ροββά, 2023).

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αποτελεί η μελέτη της διαμόρφωσης του φαινομένου του Ο.Ε στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία, μέσα από την ανάλυση δυο εκ των βασικότερων δραστηριοτήτων του, όπως η οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας. Ειδικότερα, η εν θέματι εργασία, θα επικεντρωθεί στην αναζήτηση των σημείων στα οποία εντοπίζονται αλλαγές αλλά και των παραγόντων που συνέβαλαν σε αυτό. Παράλληλα, στόχος αποτελεί η αναζήτηση της μορφής της κοινωνικής οργάνωσης του φαινομένου, της σχέσης του με τη νόμιμη πλευρά της οικονομίας καθώς και εάν το εν λόγω φαινόμενο επηρεάζεται και σε ποιο βαθμό συγκριτικά με το εκάστοτε κοινωνικό-οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο.

Η παρούσα διπλωματική εργασία, διαρθρώνεται σε δυο Μέρη (Α' και Β'), με το Α' Μέρος, να περιλαμβάνει τρία κεφάλαια. Αναλυτικότερα, το πρώτο κεφάλαιο, περιστρέφεται γύρω από την εννοιολογική οριοθέτηση και κοινωνική οργάνωση του φαινομένου του Ο.Ε καθώς και την εμφάνιση και εξέλιξη του στη χώρα μας. Συνάμα, πέραν της ανάλυσης του φαινομένου της διαφθοράς, που θεωρείται βασικός πυλώνας εδραίωσης του Ο.Ε, το προαναφερθέν κεφάλαιο, περιστρέφεται γύρω και από την εγχώρια και διεθνή ποινική καταπολέμηση του φαινομένου του Ο.Ε.

Το δεύτερο κεφάλαιο, έχει ως κεντρικό άξονα την πρώτη μελετώμενη δραστηριότητα του Ο.Ε, και δη της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών. Πιο συγκεκριμένα, στο εν λόγω κεφάλαιο, αναλύονται ζητήματα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών καθώς και εμπορίας και διακίνησης ναρκωτικών ουσιών στη χώρα μας. Παράλληλα, γίνεται εκτενής αναφορά στις υιοθετούμενες από το Ο.Ε μεθόδους διακίνησης ναρκωτικών ουσιών όπως και στην απαρχή και εξέλιξη του φαινομένου σε εγχώριο επίπεδο. Επιπροσθέτως, περιλαμβάνονται αναφορές σχετικά με την ποινικοποίηση του ζητήματος των ναρκωτικών ουσιών τόσο σε εγχώριο όσο και διεθνές επίπεδο ενώ αναλύεται και ο Ν.4139/2013 «Περί εξαρτησιογόνων ουσιών και λοιπές διατάξεις», ο οποίος ρυθμίζει ζητήματα ναρκωτικών ουσιών στην Ελλάδα. Τέλος, κομβικές θεωρούνται τόσο η ενότητα περί μετεξέλιξης των μεθόδων διακίνησης και των διακινούμενων ειδών ναρκωτικών στην Ελλάδα όσο και εκείνη της διακίνησης ναρκωτικών ουσιών επί εποχής Covid-19 που ταλάνισε όχι μόνο την εγχώρια αλλά και παγκόσμια κοινότητα. Σημαντικές πηγές άντλησης δεδομένων για το πρώτο και δεύτερο κεφάλαιο, αποτέλεσαν εκθέσεις του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών και της Ελληνικής Αστυνομίας περί Σοβαρού και Οργανωμένου Εγκλήματος. Οι εν λόγω εκθέσεις, ναι μεν τυγχάνουν εξαιρετικά βοηθητικές και προσανατολιστικές, εκφράζοντας σε σημαντικό βαθμό τη δραστηριοποίηση των διωκτικών αρχών ενάντια στο εξεταζόμενο στην παρούσα εργασία φαινόμενο του Ο.Ε και τις δραστηριότητες της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και της εκβίασης στην οικονομία της νύχτας πλην όμως τυγχάνουν ενδεικτικές και αντιμετωπίζονται επιφυλακτικά λαμβανομένου υπόψη την εκάστοτε υιοθετούμενη μεθοδολογία σύνταξης τους (Σταμούλη, 2019, σ.225-226).

Το τρίτο κεφάλαιο, καταπιάνεται με τη δεύτερη μελετώμενη δραστηριότητα του Ο.Ε και ειδικότερα αυτή της εκβίασης στην οικονομία της νύχτας. Πιο συγκεκριμένα, αναλύεται η εκβίαση-παροχή προστασίας στο χώρο της νύχτας στη χώρα μας, το ζήτημα της βίας και της απειλής, κρινόμενες οι τελευταίες ως βασικός πυλώνας επιβολής αναφορικά με την προαναφερόμενη δραστηριότητα ενώ ακολουθεί εκτενής αναφορά σχετικά με την ποινική αποτύπωση του αδικήματος της εκβίασης. Επιπροσθέτως, το εν λόγω κεφάλαιο, περιλαμβάνει ειδική αναφορά στους αποκαλούμενους και ως «νονούς της νύχτας» καθώς και την «Greek Mafia», δίνοντας έμφαση σε ζητήματα «ξεκαθαρίσματος λογαριασμών» και «συμβολαίων θανάτων», προβαίνοντας παράλληλα σε μια χαρτογράφηση των κυριότερων «συμβολαίων θανάτου» στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία. Τέλος, το παρόν κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τα ζητήματα επίδρασης της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας του Covid-19 στην εγκληματική δραστηριότητα της εκβίασης-παροχής προστασίας στο χώρο της νύχτας στη χώρα μας αλλά και ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, αποτελούσα η τελευταία πρόσθετη δραστηριότητα του Ο.Ε προς νομιμοποίηση των εγκληματικών του προσόδων.

Το Β' Μέρος, περιλαμβάνει τη διενέργεια ποιοτικής έρευνας υπό μορφή ημιδομημένων συνεντεύξεων προσωπικού Υπηρεσιών της ΕΛ.ΑΣ και του Σ.Δ.Ο.Ε, η οποία κρίθηκε απαραίτητη για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας προς εξαγωγή χρήσιμων και ασφαλών συμπερασμάτων. Βασικό κριτήριο για την επιλογή των προαναφερόμενων Υπηρεσιών, αποτέλεσε η συστηματική «τριβή» του προσωπικού τους με το φαινόμενο του Ο.Ε και δη με τις μελετώμενες στην παρούσα εργασία δραστηριότητες της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας. Ειδικότερα, το εν λόγω Μέρος, αρχής γενομένης, περιλαμβάνει την ακολουθητέα μεθοδολογία της έρευνας, τον πληθυσμό της έρευνας και την επικοινωνία με τις Αρχές, όπως επίσης τα ερευνητικά ερωτήματα υπό τη μορφή οδηγού συνέντευξης απαρτιζόμενος ο τελευταίος από δέκα ερωτήσεις καθώς και τη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων. Εν συνεχεία, ακολουθεί η αποτύπωση και ανάλυση των εξαχθέντων ευρημάτων ανά μελετώμενη δραστηριότητα, με το εν λόγω Μέρος να ολοκληρώνεται με την παράθεση όλων των εξαχθέντων από την διενεργηθείσα έρευνα συμπερασμάτων.

Α' ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1^ο: Το οργανωμένο έγκλημα

1.1 Η εννοιολογική οριοθέτηση του οργανωμένου εγκλήματος

Αδιαμφισβήτητα, το φαινόμενο του Ο.Ε, τυγχάνει από τις πολυπλοκότερες όψεις εγκληματικών συμπεριφορών (Albanese, 2014, pp.1). Η ιδιαιτερότητα του, περιστρέφεται γύρω από την ικανότητα μετάλλαξης, εξέλιξης και προσαρμογής συγκριτικά με τις εκάστοτε επικρατούσες κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, αποζητώντας συνεχώς νεότερες πηγές κέρδους (Ριζάβα, 2011, σ.1). Το Ο.Ε, έχει αποτελέσει πεδίο έρευνας ερευνητών αλλά και οργανισμών ευρωπαϊκής και διεθνούς κλίμακας πλην όμως οι όποιες προσπάθειες εννοιολογικής οριοθέτησης και σχηματισμού ενός ενιαίου ορισμού, τυγχάνουν δυσχερείς (Paoli, 2014, pp.14-17 ; Abadinsky, 2010, pp.2). Κομβικής σημασίας, θεωρείται ο 19^{ος} αιώνας και κατά τους William Chambliss και Alan Block, η διασύνδεση του φαινομένου με την ανάπτυξη και επικράτηση της καπιταλιστικής οικονομίας και τη διαμόρφωση του κράτους-έθνους (Chambliss & Block, 1981). Ο εκβιομηχανισμός, η πληθυσμιακή αύξηση και οι σαρωτικές αλλαγές αστικών κοινωνιών σε ποιοτικό και ποσοτικό επίπεδο (*αστικοποίηση*) συνδυαστικά με τη βαθμιαία αναβάθμιση της μεσαίας τάξης και την ενίσχυση της ζήτησης, επίδρασαν καταλυτικά στην εξέλιξη του φαινομένου (Σταμούλη, 2015, σ.18). Ωστόσο, η αδυναμία εννοιολογικής οριοθέτησης, συνέβαλε στην ανάπτυξη πλήθους ορισμών, αποτέλεσμα ανομοιομορφίας απόψεων χωρών σχετικά με τη φύση, μορφή και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των οργανώσεων (Paoli & Vander Beken, 2014, pp.18).

Το Ο.Ε, ως όρος πρωτοεμφανίστηκε στις Η.Π.Α κατά την περίοδο 1918-1939 επί αφορμής χρήσης του από την «Επιτροπή για το Έγκλημα στο Σικάγο» (*Chicago Crime Commission*), θέλοντας να αναφερθεί σε μια γενικότερη «εγκληματική τάξη επαγγελματιών εγκληματιών» που ανήγαγε το έγκλημα σε «*επιχείρηση*» (Von Lampe, 2001). Οι όποιες θεωρητικές προσεγγίσεις της περιόδου και δη μετά το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, περιστρέφονταν γύρω από την ύπαρξη δομικών στοιχείων, όπως η ιεραρχία και η πυραμοειδής δομή των εγκληματικών οργανώσεων, οδηγώντας προς την «*παραδοσιακή*» Σικελιανή Μαφία (Σταμούλη, 2015, σ.19). Οι εγκληματικές αυτές οργανώσεις,

εμφανίστηκαν στις Η.Π.Α προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όντας συνδεδεμένες με το καθεστώς της ναρκοαπαγόρευσης (ό.π, σ.20). Άλλωστε, κατά με την Σοφία Βιδάλη, το φαινόμενο του Ο.Ε, προσαρμόζεται, ακολουθώντας τις εκάστοτε αλλαγές οικονομικού επιπέδου και αγοράς εργασίας, με νόμιμες και μη αγορές να τροφοδοτούνται εκ νέου από όμοιες συνθήκες, με το καπιταλιστικό σύστημα να επιβιώνει, δημιουργώντας νεότερες ανάγκες ζήτησης και κατανάλωσης (Βιδάλη, 2009). Έτσι, η εμπλοκή του Ο.Ε στην παροχή μη νόμιμων αγαθών και υπηρεσιών, μετατρέπεται σε αναγκαία παράμετρο συντήρησης του εντός ενός ανταγωνιστικού καπιταλιστικού συστήματος (Σταμούλη, 2019, σ.215-216). Η περίοδος 1920-1933 ή αλλιώς περίοδος ποτοαπαγόρευσης στις Η.Π.Α, αποτέλεσε κομβικό σημείο εξέλιξης καθώς η κάλυψη αυξημένων αναγκών σε ναρκωτικές ουσίες και αλκοόλ, συνέβαλε στην εξάπλωση και μετεξέλιξη τοπικών συμμοριών σε εκτεταμένα συνδικάτα και εδραίωση τους ως ζωτικής σημασίας στοιχεία μιας υπό καθεστώς αξιακής και θεσμικής κρίσης κοινωνίας (Σταμούλη, 2015, σ.20). Σύμφωνα με τη Βιδάλη, το Ο.Ε απαντάται στο εσωτερικό οικονομικών συστημάτων ευρισκόμενα τα τελευταία υπό καθεστώς κομβικών διαθρωτικών αλλαγών, εκμεταλλευόμενο την απουσία κρατικής δυναμικής ελέγχων (Βιδάλη, 2017, σ.152).

Τρανταχτή περίπτωση, η Μαφία στην Ιταλία, η ανάπτυξη και εξέλιξη της οποίας συνδέθηκε με σημαντικές αλλαγές κοινωνικό-πολιτικού επιπέδου συνδυαστικά με την ασθενή κρατική παρουσία. Ειδικότερα, εκμεταλλευόμενη τις διαμορφωθείσες κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες και την κρατική ανυπαρξία, η Μαφία πέτυχε τη μετεξέλιξη της ως ένα «εξω-κρατικό σύστημα οργάνωσης, εξουσίας και οικονομικής δραστηριότητας» και μια «επιχείρηση ιδιωτικής προστασίας», περιλαμβάνοντας εξασφάλιση εργασίας και εμπλοκή εντός της τοπικής οικονομικής ζωής (Σταμούλη, 2019, σ.216). Η παρουσία και δράση εγκληματικών οργανώσεων, αποκαλούμενων και ως Μαφία, τοποθετείται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, με την ακμή να εντοπίζεται κατά την περίοδο 1850-1860, περιλαμβάνοντας δραστηριότητες, όπως προστασία ιδιοκτησιών ισχυρών γαιοκτημόνων, εκτελέσεις, εκβιασμούς αλλά και απειλές υπό το καθεστώς αμοιβής (Albini, 1971, pp.133). Έκτοτε, ο παράγοντας Μαφία, αναγνωρίστηκε κεκαλυμμένα από το κράτος ως μορφή «εγκληματικής ιδιωτικής αστυνομίας», επιζητώντας αποκλειστικά δικαιώματα χρήσης βίας έναντι του πρώτου (Cusson, 2009, pp.193).

Εγκληματικά δίκτυα της Μαφίας στο νότιο μέρος της Ιταλίας, όπως η Camorra στη Νάπολη, η Cosa Nostra στη Σικελία καθώς και η Ndrangheta στην Καλαβρία, κατάφεραν να προσαρμοστούν στις διαμορφωθείσες κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, εδραιωθούν και επεκταθούν σε διεθνές επίπεδο (Κυπαρισσιάδης, 2021). Ειδικότερα, κατά την περίοδο 1870-1920, σημειώνεται εκτεταμένη μεταναστευτική ροή «μαφιόζων» της Σικελίας προς τις Η.Π.Α, όπου εκμεταλλεζόμενοι οι τελευταίοι τις ανακύπτουσες ευκαιρίες, διαμόρφωσαν δίκτυα παροχής προστασίας, π.χ εύρεση-εκμετάλλευση εργασίας και με αποκορύφωμα την περίοδο της ποτοαπαγόρευσης, πέτυχαν ανάπτυξη συνεργασιών με τοπικούς μαφιόζους, αυξάνοντας κατακόρυφα τα κέρδη τους (Blakey, 1967, pp.328 ; Σταμούλη, 2015, σ.20-21).

Κατά τον Donald Cressey, το Ο.Ε στις Η.Π.Α, συνδέονταν άρρηκτα με την άφιξη των μαφιόζων της Σικελίας στο αμερικανικό έδαφος και εξαπλώθηκε λόγω ανάγκης κάλυψης της ζήτησης μη νόμιμων αγαθών και υπηρεσιών εν αντιθέσει με τη Μαφία της Σικελίας που αναπτύχθηκε για λόγους παροχής προστασίας και υπηρεσιών που η κρατική εξουσία αδυνατούσε να παρέχει (Cressey, 1969, pp.28). Περί τη δεκαετία του 1970, η Μαφία υπεισέρχεται σε μια περίοδο αναδιοργάνωσης, επεκτείνοντας τις δραστηριότητες της και σε έτερους τομείς, όπως η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και το ξέπλυμα χρήματος μέσω της ίδρυσης τραπεζών, με την ανάπτυξη σχέσεων και επαφών με υψηλά ιστάμενους οικονομικούς παράγοντες να αυξάνεται, μετατρέπόμενη πλέον σε ένα «σύγχρονο σύστημα διεθνικού χαρακτήρα» (Φορτζιόνε, 2010, σ.14, 55). Ο Cressey, μελετώντας την Cosa Nostra στις Η.Π.Α περί το 1960, διατύπωσε τη θεωρία περί «συνωμοσίας του ξένου», δίνοντας έμφαση στην καταγωγή των μελών της, χαρακτηρίζοντας το Ο.Ε ως «εισαγόμενο». Κατά τον ίδιο, το Ο.Ε, δεν αποτελούσε δημιούργημα της αμερικανικής κοινωνίας, ομοιάζοντας σε «επιχείρηση» στο βάθος της οποίας εντοπιζόνταν ισχυρά υποκείμενα που στο βωμό της μονοπωλιακής επικράτησης και του κέρδους, αλληλοεπιδρούν με κρατικούς φορείς άνευ ενδοιασμών μεταχείρισης μέσων (Βιδάλη, 2017, σ.48-49). Συνάμα, συμπέρανε πως η Cosa Nostra πρόκειται για οργάνωση, χαρακτηριζόμενη από στέρεη δομή, βασιζόμενη στην ιεραρχία, κοινές πηγές πολιτισμικού χαρακτήρα και μη τυπικούς κανόνες συμπεριφοράς που εντοπίζονται και στη Μαφία της Σικελίας (Σταμούλη, 2019, σ.217-218).

Ωστόσο, κατά τον Chambliss, το Ο.Ε δεν αποτελεί «εισαγόμενο» φαινόμενο αλλά φαινόμενο που συγκροτείται από μη τυπικά δίκτυα πελατειακών σχέσεων και σχέσεων πατρωνίας, βασιζόμενο στη διαφθορά κρατικών φορέων και αξιωματούχων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.126 επ.). Ο ίδιος, το όρισε ως φαινόμενο που εκδηλώνεται διαμέσου σχέσεων ανώτερων κοινωνικό-οικονομικών ομάδων προς επίτευξη των στόχων τους, ενεργώντας θεμιτές και μη συναλλαγές στα πλαίσια συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας και παρανομίας (Chambliss, 1978, pp.224). Στα πλαίσια της προαναφερθείσας σχέσης, ο Chambliss αναφέρθηκε σε δίκτυα συμφερόντων που περιλαμβάνουν πολιτικούς αξιωματούχους και κορυφαία στελέχη του Ο.Ε, όπου διαμέσου του φαινομένου της διαφθοράς, επιτυγχάνεται η εκατέρωθεν επίτευξη επιδιωκόμενων σκοπών, με καίρια συμβολή αυτή του κράτους (Βιδάλη, 2017, σ.50 ; Βιδάλη, 2019, σ.156). Το Ο.Ε, εδραιώνεται και εξελίσσεται συνεχώς μέσω συνεχιζόμενων μετακινήσεων χρημάτων από τον πυθμένα του συστήματος και τα κατώτερα κοινωνικό-οικονομικά στρώματα προς τις ανώτερες κοινωνικό-οικονομικές τάξεις. Μάλιστα, κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό, εξετάζοντας τον τρόπο που εφαρμόζονταν ο νόμος από τις αστυνομικές δυνάμεις στο Seattle των Η.Π.Α (Βιδάλη, 2017, σ.154-155). Επιπροσθέτως, η ανακύπτουσα από τη δράση του Ο.Ε μη νόμιμη οικονομία, ακολουθεί πιστά τους νόμους της αγοράς στα πλαίσια της συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας και παρανομίας συνδυαστικά πάντα με τους αντίστοιχους νόμους ζήτησης και προσφοράς (Σταμούλη, 2016, σ.1197-1198). Κεντρικό σημείο της προσέγγισης του Chambliss, αποτέλεσε ο παράγοντας της διαφθοράς, ως συστατικό στοιχείο του Ο.Ε, με σκοπό την εδραίωση και εξάπλωση του, συμπράττοντας κομβικά στην ανοχή του τελευταίου από την κρατική εξουσία (Βιδάλη, 2017, σ.156).

1.2 Η κοινωνική οργάνωση του οργανωμένου εγκλήματος

Προκειμένου κατανοηθεί και αντιμετωπιστεί το φαινόμενο του Ο.Ε, σκόπιμη κρίνεται η μελέτη της σχέσης με τη δομή της κοινωνίας εντός της οποίας δρα και εξελίσσεται, με έμφαση στην κοινωνική οργάνωση των εμπλεκόμενων μελών (Βιδάλη, ό.π., σ.152). Στον όρο κοινωνική οργάνωση, δύνανται όπως ενταχθούν οι αναπτυχθείσες μεταξύ των μελών μιας εγκληματικής οργάνωσης ή έτερων μελών ή ομάδων σχέσεις, ο καταμερισμός εργασίας, οι εξουσιαστικές σχέσεις μεταξύ των μελών, η οργάνωση σε επιχειρησιακό επίπεδο και ο βαθμός εμπλοκής. Παράλειψη θα ήταν η μη ένταξη των αναπτυχθεισών

σχέσεων των προαναφερόμενων ομάδων με φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, τη νόμιμη πλευρά της οικονομίας και του εκάστοτε διαμορφωθέντος πολιτικού συστήματος (ό.π.). Κατά τον Chambliss, αποτελώντας το Ο.Ε παράγωγο μιας καπιταλιστικής κοινωνίας, αναπτύσσεται ως δίκτυα σχέσεων, με την πλήρη κατανόηση του, να απαιτεί τη θεώρηση του ως «νόμιμη επιχείρηση», πάντα υπό το πρίσμα των εκάστοτε διαμορφωθέντων κοινωνικό-οικονομικών και πολιτικών συνθηκών (Chambliss, 1978, pp.2). Ο τρόπος και η ένταση που το Ο.Ε παρακολουθεί τις εκάστοτε οικονομικές αλλαγές σε εθνική και διεθνή κλίμακα, λαμβάνει χώρα μέσα από την εναρμόνιση του με τις απαιτήσεις της εκάστοτε κοινωνίας, ακολουθώντας πιστά τους κανόνες της αγοράς (Σταμούλη, 2015, σ.126).

Το Ο.Ε, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο καταμερισμός εργασίας εντάσσεται στην έννοια της κοινωνικής οργάνωσης, δύναται όπως προσφέρει στα μέλη του, το αγαθό της εργασίας και προσδώσει και τονώσει το «αίσθημα του ανήκειν» με τρόπο που δεν διαφοροποιείται συγκριτικά με την επίσημη κοινωνία. Εξασφαλίζει την αναγκαία προστασία, παρέχοντας ένα μη τυπικό σύστημα πρόνοιας και οικονομικής ενίσχυσης στα στελέχη του αναφορικά με περιπτώσεις σωματικών βλαβών ή θανάτων, όπως και μελλοντική ένταξη νεότερων μελών των οικογενειών των προαναφερθέντων στελεχών (Βιδάλη, 2017, σ.153). Η αναπτυχθείσα ιεραρχική διαστρωμάτωση, εΐθισται να υιοθετεί και να ακολουθεί πρότυπα και χαρακτηριστικά της νόμιμης κοινωνίας. Στη βάση της εγκληματικής πυραμίδας, τοποθετούνται μέλη κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, αποκαλούμενα ως «ανεϊδίκευτοι εργάτες», στερούμενα ειδικεύσεως και τεχνογνωσίας που εκτελούν βίαιες ενέργειες, όντας ευάλωτα σε διώξεις ή συλλήψεις. Στην κορυφή, εντοπίζονται τα αρχηγικά μέλη, τα οποία χαρακτηρίζονται από αθεατότητα, διαμορφώνοντας στρατηγικές και λαμβάνοντας αποφάσεις (ό.π.). Βέβαια, οι νεότερες εγκληματικές οργανώσεις όλο και περισσότερο απομακρύνονται από το μοντέλο της αυστηρής ιεραρχικής δομής, επιλέγοντας ένα πρότυπο υποομάδων και δικτύων συνεργασίας με επιμέρους δράση, στερούμενες κεντρικού ελέγχου. Αναλυτικότερα, τα εγκληματικά δίκτυα, παρουσιάζουν όψη «χαλαρών μη τυπικών δικτύων προσωπικών σχέσεων και γνωριμιών» (*loose networks*), με ταχύτατες εναλλαγές μελών, προσφέροντας δυνατότητες συνέχισης της δράσης ακόμη και σε περιπτώσεις συλλήψεων (Σταμούλη, 2019, σ.219-220 ; Williams, 2001, pp.61-97).

Αναφορικά με τα εγκληματικά δίκτυα, αξιοσημείωτη είναι η έρευνα των Chambliss, Vincenzo Ruggiero και Carlo Morselli. Ειδικότερα περί το 1970, ο πρώτος, μέσω της επιχειρηματικής θεωρίας (*enterprise theory*) και θεωρίας των δικτύων (*theory of networks*), συμπέρανε ότι οι εγκληματικές οργανώσεις δεν είναι τίποτα άλλο παρά μη νόμιμες επιχειρήσεις που παρέχουν παράνομα αγαθά και υπηρεσίες, στοχεύοντας όπως και οι νόμιμες στο κέρδος, όντας προϊόν μιας καπιταλιστικής οικονομίας (Σταμούλη, 2016, σ.1195). Προκειμένου επιτύχουν τους στόχους τους, διαμορφώνουν δίκτυα που περιλαμβάνουν νόμιμους επιχειρηματίες, πολιτικούς αξιωματούχους και φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, διέπονται από ανεξαρτησία χρόνου και διαφοροποιούνται μόνο κατά τα πρόσωπα και τις εφαρμοζόμενες μεθόδους (Potter, 2019, pp.38). Το Ο.Ε, αναπτύσσεται και εδραιώνεται εντός μιας κοινωνίας στα πλαίσια μιας συμβιωτικής σχέσης μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, με τη διαφθορά ως ένα είδος ενδιάμεσου κρίκου να αποτελεί συστατικό στοιχείο επιτυχίας (Chambliss, 2008, pp.71 ; Βιδάλη, 2017, σ.156 : Stamouli, Gasparinatos & Kouroutzas, 2023).

Σύμφωνα με τον Ruggiero και την κατά τον Chambliss συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας, αυτή δύναται όπως γίνει αντιληπτή εάν το Ο.Ε θεωρηθεί ως κοινωνική οργάνωση, αναφερόμενη η τελευταία σε ένα δίκτυο δυο ανόμοιων ειδών σχέσεων. Ειδικότερα, από τη μία πλευρά σε ένα δίκτυο ένωσης υποκειμένων που παρουσιάζουν ομοιογένεια πολιτισμικού επιπέδου και από την άλλη σε ένα κοινωνικό δίκτυο, όπου το σύνολο δύναται όπως θεωρηθεί ως δίκτυο υποκειμένων που δραστηριοποιούνται σε μια όμοια δράση, ανεξαρτήτως ένταξης ή μη στην ίδια ομάδα. Δηλαδή, ανεξαρτήτως κοινωνικό-πολιτισμικής ομοιογένειας (Ruggiero, 2012, pp.7). Στα πλαίσια των εν λόγω δικτύων και υπό τη σκέπη αμοιβαίας προώθησης όμοιων συμφερόντων, λαμβάνουν χώρα αλληλοεξυπηρετήσεις και ανταλλαγές, με τη νόμιμη οικονομία να χαρακτηρίζεται από θολές συναλλαγές που διαμορφώνουν γκριζες ζώνες όπου το Ο.Ε βρίσκει έρεισμα εξέλιξης, υιοθετώντας πλήθος νόμιμων μεθόδων και τεχνικών παρεχόμενες από πρόσωπα συγκεκριμένων επαγγελματικών κατηγοριών (ό.π., pp.8-11).

Κατά την άποψη του Morselli, τα δίκτυα χαρακτηρίζονται από ανθεκτικότητα και ευελιξία δομής, προσφέροντας δυνατότητα δημιουργίας νέων σχέσεων γεγονός που τα τοποθετεί σε πλεονεκτικότερη θέση συγκριτικά με την αυστηρή ιεραρχική δομή (Morselli, 2009,

pp.4). Τα εμπλεκόμενα μέλη δεν είναι απαραίτητο να γνωρίζονται ενώ οι δεξιότητες τους καθίστανται κομβικής σημασίας για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων (ό.π., pp.10). Η δομική ρευστότητα των εγκληματικών δικτύων, δίδει τη δυνατότητα άμεσων δομικών αλλαγών μπρος σε ξαφνικές αλλαγές περιβαλλοντικών συνθηκών, με τη δομική ευελιξία να μαρτυρά την απουσία ενός υποκειμένου που αποφασίζει για όλα (Bright & Delaney, 2013, pp.238). Η απουσία ενός αρχηγού, δε σημαίνει και απουσία συγκεκριμένων θέσεων στο εσωτερικό ενός δικτύου, όπως π.χ του «μεσίτη» με καθήκον οργάνωση και συγκέντρωση μελών διαφορετικών οργανώσεων προς επίτευξη κοινών δράσεων (Morselli, 2009, pp.16). Αυτή η μη τυπική και αυστηρή σύγκλιση «κόμβων δικτύου», εξασφαλίζει άμεση απομάκρυνση και εξάλειψη κινδύνων (Bright & Delaney, 2013, pp.239). Τρανό παράδειγμα, η περίπτωση της διακίνησης ναρκωτικών, με εγκληματικές οργανώσεις να διατηρούν καίρια σημεία της δραστηριότητας τους (παραγωγή, μεταφορά, συναλλαγές) και μετά από συλλήψεις. Διαφαίνεται ότι η οργάνωση των εγκληματικών οργανώσεων υπό τη μορφή δικτύου, συντάσσεται κανόνων και χαρακτηριστικών της νόμιμης οικονομίας αναφορικά με τα «logistics» και τον καταμερισμό εργασιών, με τη δομή του δικτύου να σχηματίζεται ως μια άλλη «νόμιμη επιχείρηση» (Leuprecht, Aulthouse & Walther, 2016, pp.377). Επομένως, εγκληματικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, τυγχάνουν χαλαρές συζεύξεις υποκειμένων που ενώνουν και διακόπτουν συνεργασίες, συνεχώς, ανάλογα τις ανακύπτουσες συνθήκες, επιβεβαιώνοντας τους Ruggiero και South περί «εγκληματικών πράξεων σε συνεργασία» υπό τη μορφή χαλαρών δικτύων (Desroches, 2007, pp.832).

1.3 Η εμφάνιση και εξέλιξη του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος στη χώρα μας

Στην Ελλάδα, κατά την περίοδο του 19^{ου} αιώνα, το Ο.Ε συναντάται για πρώτη φορά υπό τη μορφή συμμοριών, απασχολώντας την ελληνική κοινωνία ως το 1933, όντας συνδεδεμένο με το φαινόμενο της αγροτοποιομενικής ληστείας, το κομματικό πελατειακό σύστημα αλλά και σημαντικές αλλαγές της περιόδου από άποψη δομής. Το «ληστρικό» φαινόμενο, επηρεάστηκε έντονα από τον τρόπο συγκρότησης του ελληνικού κράτους μετά και το 1821, συνδεδεμένο με ζητήματα, όπως η διάθεση γης (Ριζάβα, 2012, σ.69). Το φαινόμενο και χρονικά προ της συγκρότησης του επίσημου ελληνικού κράτους περί το

1830, λάμβανε χώρα υπό τη μορφή ληστρικών συμμοριών, αποτελούμενες από κτηνοτρόφους και αγρότες που κατείχαν σημαίνοντα θέση στην επίσημη κοινωνία, συμβάλλοντας κομβικά στην απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό (Βιδάλη, 2007, σ.311). Οι πολεμικές περίοδοι και η μεταβολή του τύπου της οικονομίας σε βιομηχανική, οδήγησαν σε αύξηση πλεονάζοντος ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού που βρήκε διέξοδο σε εγκληματικές ενέργειες (ό.π., σ.308). Αποτέλεσμα αυτού, ήταν το «ληστρικό» φαινόμενο να διαμορφώσει τη δική του οικονομία, απορροφώντας μεγάλο αριθμό ανειδίκευτων ανδρών (ό.π., σ.316-317).

Η κοινωνική οργάνωση των ληστρικών ομάδων, επηρεάστηκε σημαντικά από τον τύπο οργάνωσης των αγροτοποιμενικών κοινωνιών, βαθμούς συγγένειας και τις αποκαλούμενες ως «κουμπαριές». Κατά τον Ιωάννη Κολιόπουλο, η συνηθέστερη μορφή τέτοιων συμμοριών, ήταν η οικογενειακή, όπου μετείχαν συγγενείς εξ' αίματος ή εξ' αγχιστείας, φανερώνοντας τη σημαντικότητα επί του θεσμού της οικογένειας την περίοδο εκείνη (Κολιόπουλος, 1996, σ.298). Χαρακτηριστικά των ανωτέρω ομάδων, η ιεραρχία, η ανάθεση συγκεκριμένων εργασιών, η εποχιακή δραστηριότητα και ο κώδικας σιωπής (Βιδάλη, 2007, σ.412). Εκ των ανωτέρω, διαπιστώνονται αρκετά κοινά στοιχεία με τη Μαφία, τα μέλη της οποίας εμφάνιζαν οικογενειακά στοιχεία και αυξημένη αίσθηση κωδίκων τιμής, διεπόμενα από αυστηρή ιεραρχική δομή. Βέβαια, το προαναφερόμενο φαινόμενο δεν ακολούθησε την εξέλιξη της Μαφίας, ως πραγματοπαγές Ο.Ε (Paoli, 2003, pp.151-152 ; Βιδάλη, ό.π., σ.476).

Κατά το 1850, παρατηρείται σημαντική μεταβολή του ληστρικού φαινομένου. Οι αλλαγές, συνδέονται με το διαμορφωθέν πολιτικό σύστημα, χαρακτηριζόμενο τόσο από εκτεταμένο κομματισμό και χρησιμοποίηση των ληστών από τοπικούς πόλους εξουσίας ως μέσα παροχής προστασίας και εκτέλεσης συμφερόντων αλλά και με τις ληφθείσες αποφάσεις δίωξης των ομάδων αυτών (Κολιόπουλος, 1996, σ.346 ; Κοταρίδης, 1993, σ.293). Οι σημαντικές κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές αλλαγές στην Ελλάδα, οδήγησαν τους ληστές στην επιστροφή στο «πατροπαράδοτο επάγγελμα της ληστείας». Βέβαια, οι πολιτικές «εξαφάνισης» των «άχρηστων» για τα τότε ισχύοντα δεδομένα ληστών, η απώλεια των κοινωνικών κωδίκων τους και κυρίως της εξουσιαστικής τους δύναμης, αντικαθιστάμενοι πλέον από πολιτικά κόμματα, συνέβαλε στην αδρανοποίηση

τους και αναβάθμιση του κράτους σε κυριότερο πάτρωνα (Βιδάλη, 2007, σ.312 ; Batalas, 2003, pp.152). Έτσι, οι τεράστιες αλλαγές κοινωνικού-οικονομικού και πολιτικού επιπέδου στην Ελλάδα, όπως π.χ το πολιτικό πελατειακό σύστημα, η αναβάθμιση της μεσαίας κοινωνικής τάξης καθώς και ο εκβιομηχανισμός, δεν επέτρεψαν στο φαινόμενο να λάβει διαστάσεις αντίστοιχες με άλλες χώρες της Ευρώπης (Βιδάλη, 2007, σ.477).

Κατά τη «θεωρία της ετικέτας ή αλληλεπίδρασης», μια συμπεριφορά χαρακτηρίζεται ως αποκλίνουσα και κοινωνικά παρεκτρεπόμενη, διαμέσου μιας διαδικασίας κοινωνικής αλληλεπίδρασης, αποτελώντας ουσιαστικά κοινωνική κατασκευή (Αλεξιάδης, 2011, σ.83 ; Lilly, Cullen & Ball, 2007, pp.128). Πολιτικές σκοπιμότητες, αποκρύπτονται πίσω από ποικιλία θεσμικών μεταβολών, αφορούσες την πολιτικοποίηση συμπεριφορών μέσω αντιδράσεων κοινωνικού χαρακτήρα, γεγονός το οποίο και επιβεβαιώνει διασυνδέσεις εγκληματικών χώρων και πολιτικού κόσμου. Τρανό παράδειγμα, το πλήθος πολιτικών σκανδάλων του 19^{ου} αιώνα μα περισσότερο, όπως προαναφέρθηκε, η χρήση του ληστρικού φαινομένου και των εν λόγω ομάδων ως μέσα προστασίας και εξυπηρέτησης συμφερόντων συγκεκριμένων κέντρων εξουσίας (Βιδάλη, 2007, σ.319).

Στην Ελλάδα, οι προαναφερθείσες ομάδες μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, βίωναν μια στενή διασύνδεση με το διαμορφωθέν πολιτικό σύστημα της Ελλάδας και την αγροτική και κτηνοτροφική οικονομία, λαμβάνοντας προσωποπαγή όψη πλην όμως καθιστώντας αδύνατη την εξομοίωσή τους ως εγκληματικές οργανώσεις δεδομένου της έλλειψης βάσεων κοινωνικού χαρακτήρα που απαιτούνται από το Ο.Ε για την ενίσχυση της επίσημης οικονομίας. Καίτοι το φαινόμενο του Ο.Ε, δρούσε και εξελισσόταν στη χώρα μας, δεν γίνονταν αντιληπτό ως τέτοιο, χαρακτηριζόμενο ως φαινόμενο περιστασιακής δράσης με έλλειψη σταθερών δομών ενώ ουδεμία αναφορά γίνονταν επ' αυτού μέχρι και τα τέλη του 1980 (Λίβος, 2007, σ.65). Οι πρώτες αναφορές και η αναγνώριση του φαινομένου ως Ο.Ε, έλαβαν χώρα ένεκα της σύνδεσης του με την παρατήρηση έντονων ροών μεταναστών που εισήλθαν στη χώρα περί τη δεκαετία του 1990 (Ξενάκη, 2011, σ.137-145 ; Βιδάλη, 2014, σ.178). Ταυτόχρονα, η παγκοσμιοποίηση, η απελευθέρωση συνόρων και αγορών, η άκρατη τεχνολογική εξέλιξη και η γιγάντωση μέσων, όπως το διαδίκτυο, συνέβαλαν στην ανάγκη προσέγγισης και οριοθέτησης του φαινομένου (Σταμούλη, 2018, σ.276-277).

Μέχρι και τα τέλη του 1990 στην Ελλάδα, ουδέποτε είχε χρησιμοποιηθεί ο όρος Ο.Ε. Ο όρος που μονοπωλούσε το ενδιαφέρον ήταν «ελληνική μαφία», θέλοντας να περιγράψει εγκληματικές συμμορίες με αυστηρή ιεραρχία, δραστηριοποιούμενες σε παράνομες δράσεις (Βιδάλη, 2017, σ.159). Ωστόσο, οι κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές της περιόδου, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, η ανέλιξη της μεσαίας κοινωνικής τάξης και η ανάγκη ικανοποίησης τάσεων επίδειξης που ικανοποιούνταν μέσω των νυχτερινών κέντρων διασκέδασης, οδήγησε στην μετεξέλιξη των προαναφερθέντων συμμοριών σε οργανωμένες συμμορίες, όπως η Μαφία, καθώς ο χώρος των νυχτερινών κέντρων διασκέδασης και η παρεχόμενη σε αυτά προστασία, αποτελούσε πηγή τεράστιων κερδών (Αντωνόπουλος & Παπανικολάου, 2016, σ.955). Ωστόσο, η προαναφερθείσα δραστηριότητα, χρονολογείται από τη δεκαετία του 1970 υπό τη μορφή «διευθέτησης λογαριασμών», όπως συγκέντρωση οφειλών, απειλές, διαφορές κ.λπ. (GazzetaTeam, 2017).

Στις αρχές του 1990 και ένεκα της έντονης μεταναστευτικής ροής που παρατηρήθηκε στη χώρα μας, τα ΜΜΕ, μέσω ηθικών πανικών αρχικά και μετέπειτα η ελληνική κοινωνία, χρησιμοποιούσαν τον όρο Ο.Ε, συνδέοντας το αποκλειστικά με το μεταναστευτικό ζήτημα, και θεωρώντας το «εισαγόμενο φαινόμενο» (Σταμούλη, 2019, σ.221). Αλλοδαποί υπήκοοι, προερχόμενοι από χώρες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. ή τη γείτονα χώρα της Αλβανίας, τέθηκαν στο επίκεντρο, συνδεόμενοι αποκλειστικά με τη ραγδαία αύξησης της εγκληματικότητας στην Ελλάδα, σκορπώντας μάλιστα τον πανικό στην ελληνική κοινωνία (Καρύδης, 2010, σ.54 ; Θεολόγη, 2011, σ. 34-36). Ωστόσο, ήδη από τη δεκαετία του 1980, οι διαμορφωθείσες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες και η καταναλωτική κουλτούρα υπό τη μορφή άκρατου καταναλωτισμού και διασκέδασης συνδυαστικά με την ραγδαία εξάπλωση των κέντρων νυχτερινής διασκέδασης, αποτέλεσαν πόλο έλξης εγκληματικών ομάδων προς προσαύξηση εγκληματικών προσόδων (Κουράκης, 2000, σ.180). Χαρακτηριστικό της διαμορφωθείσας κατάστασης, οι συχνές ένοπλες αντιπαραθέσεις μεταξύ αντίπαλων ομάδων, αποκαλούμενες ως «ξεκαθαρίσματα λογαριασμών» στο πλαίσιο των εγκληματικών δραστηριοτήτων τους που περιλάμβανε εκβιασμούς, προστασία κέντρων διασκέδασης της Αττικής κ.λπ. (Βιδάλη, 2017, σ.160).

Βέβαια, οι δραστηριότητες των ομάδων του Ο.Ε μετά και το 1980, δεν περιορίζονται αποκλειστικά στην προστασία καταστημάτων νυχτερινής διασκέδασης και γενικότερα την επικράτηση τους στην οικονομία της νύχτας αλλά παρατηρείται μια διεύρυνση και σε άλλους τομείς, όπως η εμπορία λαθραίων καπνικών προϊόντων και καυσίμων, ανθρώπων, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, κ.λπ., με τη δράση τους να εκτείνεται και στον αγροτικό τομέα με εγκατάσταση και καλλιέργεια δενδρυλλίων κάνναβης (Παπαγιώργης, 2007). Η τεράστια γκάμα των πεδίων ενασχόλησης των ομάδων Ο.Ε, με πολλά υποσχόμενα κέρδη, συνέβαλε στην ραγδαία αύξηση των ομάδων με ταυτόχρονη αύξηση των μεταξύ τους συγκρούσεων (*συμβόλαια θανάτου*) μπρος στο βωμό του κέρδους (Βιδάλη, 2017, σ.160).

Μέχρι και το έτος 1999, οι όποιες δημοσιευμένες εκθέσεις, π.χ εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ, αναφέρονται αποκλειστικά και μόνο σε δραστηριοποιούμενες εγκληματικές ομάδες που αποτελούνται από αλλοδαπούς, δίνοντας έμφαση στο στοιχείο της εθνοτικής καταγωγής, χαρακτηρίζοντας τις ως κρίσιμη απειλή για την εγχώρια κοινωνία. Χαρακτηριστική η περίπτωση της χώρας της Αλβανίας που μονοπωλούσε το ενδιαφέρον (Σταμούλη, 2016, σ.1206 ; Καρύδης, 2010, σ.41). Συνεπεία αυτού, η ύπαρξη και δραστηριοποίηση επί ολόκληρων δεκαετιών ημεδαπών «νονών της νύχτας» ή ομάδων διακίνησης ναρκωτικών ουσιών που δεν εξετάζονταν ή συμπεριλαμβάνονταν σε επίσημες εκθέσεις (Λαμπροπούλου, 2018 ; Κουράκης, 1999, σ.4). Μόνο από το 2011 και μετέπειτα παρατηρείται μια διαφορετική στάση απέναντι στο Ο.Ε και δη με την εν μέρει αποσύνδεση του Ο.Ε αποκλειστικά και μόνο με αλλοδαπές εγκληματικές ομάδες και την παραδοχή της εμπλοκής ημεδαπών εγκληματικών οργανώσεων στη χώρα μας (Σταμούλη, 2019, σ.223).

1.4 Η διαφθορά ως βασικός πυλώνας του οργανωμένου εγκλήματος

Κατά τον Chambliss, όπως προαναφέρθηκε, το Ο.Ε δρα και εξελίσσεται στο εσωτερικό μιας κοινωνίας σε οριζόντιο και κάθετο επίπεδο, υπό τη μορφή «χαλαρών δικτύων» (Chambliss, 1978, pp.209). Ο ίδιος, δίνοντας έμφαση στο φαινόμενο της διαφθοράς, προέβη στην παρατήρηση ύπαρξης μιας συμβιωτικής σχέσης μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, ανάμεσα στο Ο.Ε και τον πολιτικό κόσμο μιας κοινωνίας, με τη διαφθορά να αποτελεί καίριο στοιχείο της προαναφερθείσας σχέσης, με το Ο.Ε να συντάσσεται

κανόνων και αλλαγών της οικονομίας, της αγοράς εργασίας και των ανακυπτουσών απαιτήσεων αγορών μη νόμιμων προϊόντων και υπηρεσιών (Σταμούλη, 2019, σ.214). Το Ο.Ε και ο τρόπος δόμησης του, ακολουθεί το ίδιο μήκος κύματος της επίσημης οικονομίας και κατ' επέκταση, εγκληματικά δίκτυα που διαθέτουν παράνομες υπηρεσίες και προϊόντα, τίθενται υπό την αιγίδα διεφθαρμένων μελών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, όπως π.χ δικαστικών και διωκτικών αρχών, πολιτικών αξιωματούχων κ.λπ. Όλα αυτά, στα πλαίσια μιας εκατέρωθεν επικερδούς σχέσης, που περιλαμβάνει εξυπηρέτηση αμοιβαίων συμφερόντων, μεταλλάσσοντας την πολιτική ισχύ σε κέρδος και το κέρδος σε ισχύ, συμβάλλοντας στην αέναη διατήρηση της προαναφερθείσας συμβιωτικής σχέσης (Chambliss, 2008, pp.71).

Σύμφωνα με την Katherine Hirschfeld, η διαφθορά αποτελεί ίσως το βασικότερο συστατικό του Ο.Ε, κάνοντας λόγο περί «*συνδικάτο εγκλήματος*». Μάλιστα, προκειμένου το Ο.Ε καταστεί δυνατό να αποκτήσει εξουσίες μονοπωλιακού χαρακτήρα, η Hirschfeld έδωσε έμφαση σε ζητήματα, όπως η «*εκβίαση*», η «*προστασία*» καθώς και στη μορφή δόμησης των δραστηριοτήτων οικονομικού χαρακτήρα της μη τυπικής πλευράς της οικονομίας (Hirschfeld, 2015, pp.49-50). Όπως άλλωστε, κατ' επανάληψη τόνισε η ίδια, η διαφθορά κρατικών αξιωματούχων, αποτελεί ζωτικής φύσεως συστατικό του Ο.Ε (ό.π., pp.25). Μάλιστα, προκειμένου καταστεί εφικτή η συνεχιζόμενη δράση του Ο.Ε και η αδιάλειπτη παροχή παράνομων υπηρεσιών και προϊόντων, αναγκαία κρίνεται η σύμπραξη του Ο.Ε με κρατικούς φορείς, δικαστικούς κύκλους κ.λπ. (Levi & Lord, 2011).

Το φαινόμενο της διαφθοράς, αποτελεί από τα συνηθέστερα χαρακτηριστικά του Ο.Ε, συμβάλλοντας στην αποτροπή ή μείωση οχλήσεων που θα θέσουν σε κίνδυνο τη συνεχή δραστηριότητα του. Συχνό τυγχάνει το φαινόμενο δωροδοκιών κρατικών, πολιτικών αξιωματούχων και φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, ούτως ώστε εγκληματικές οργανώσεις αποκτήσουν μονοπωλιακού επιπέδου εξουσίες, αποφύγουν διώξεις ή τύχουν ευνοϊκότερων ποινών και αντιμετώπισης (Ruggiero & Guney, 2012, pp.21). Συνηθέστερη πρακτική διαφθοράς, αποτελεί η δωροδοκία που δύναται όπως εκφραστεί ως ενεργητική ή παθητική ή διαμέσου απαιτήσεων κατόπιν εκβίασης. Στο εσωτερικό της δωροδοκίας, μπορεί να ενταχθεί η περίπτωση αποπληρωμών μέσω χρηματικών ποσών, δώρων ή

παροχή υπηρεσιών άνευ χρημάτων (εξυπηρετήσεις-χάρες) ή περιπτώσεις επιτάχυνσης ορισμένων ενεργειών (Levi & Lord, 2011 ; Green & Ward, 2004, pp.11).

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο όπως αναφερθεί ότι η αποτελεσματικότητα της διαφθοράς, αναφορικά με την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών του Ο.Ε, εξαρτάται σημαντικά από το εύρος ένταξης οργανωμένων εγκληματικών ομάδων στην επίσημη κοινωνία και ανάπτυξης κρίσιμων σχέσεων αλληλεξάρτησης με επίσημους κοινωνικό-οικονομικούς και πολιτικούς κύκλους ή διείσδυσης των δραστηριοτήτων του εντός της επίσημης οικονομίας (Beare, 1997, pp.159). Αναλυτικότερα, σε θετική περίπτωση, αναφορικά με τις προαναφερθείσες περιπτώσεις, οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, τίθενται σε ευνοϊκότερη θέση, αποκτώντας οικονομική δύναμη και επιρροή, με δυνατότητα εμπλοκής στη διάπραξη πολυπλοκότερων εγκληματικών πράξεων (Bezlon & Gunen, 2012, pp.33). Όπως υπογραμμίζει και η Margaret Beare, όσο αποτελεσματικότερη κρίνεται η ικανότητα του Ο.Ε να χρησιμοποιεί τη διαφθορά για την επίτευξη των σκοπών του, τόσο οι δράσεις του θα μένουν αθέατες (Beare, 1997, pp.160).

Με δεδομένη τη χρήση της διαφθοράς, ως μέσο εδραίωσης και εξάπλωσης του Ο.Ε, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί η στενή διασύνδεση αυτής με έτερες μορφές μη τυπικών «συναλλαγών» στο εσωτερικό των οποίων ενεπλέκονται πολιτικοί κύκλοι. Συνηθέστερες περιπτώσεις, αυτές των αποκαλούμενων ως «πελατειακές σχέσεις» (Green & Ward, ό.π.). Οι σχέσεις αυτές, περιλαμβάνουν εκφάνσεις ανταλλαγών κοινωνικού χαρακτήρα, μεταξύ υποκειμένων που κατέχουν καίριες θέσεις πολιτικής ή κρατικής φύσεως και υποκειμένων που τυγχάνουν μέλη Ο.Ε, επιχειρηματίες κ.λπ. Η δεδομένη πολιτική εξουσία και επιρροή των πρώτων μπορεί να παρέχει στους δεύτερους διευκολύνσεις, εξυπηρετήσεις κ.λπ., με αντάλλαγμα την παροχή οικονομικών δωρεών προς συγκεκριμένα πολιτικά κόμματα καθώς και πολιτικής υποστήριξης κατά τη διενέργεια εκλογών (Green & Ward, 2004, pp.21). Η ανάπτυξη ανωτέρω σχέσεων συνδυαστικά με μη τυπικά δίκτυα προσωπικού, οικογενειακού ή επαγγελματικού χαρακτήρα, παρέχουν σε ομάδες Ο.Ε τα εχέγγυα για την αδιάλειπτη συνέχιση της δράσης τους, καθιστώντας έτσι το έργο των διωκτικών αρχών δυσκολότερο (Σταμούλη, 2019, σ.227).

Το Ο.Ε, μπρος στην προσπάθεια απόκτησης της πολυπόθητης «πολιτικής λειτουργίας» διαφθείρει πολιτικούς κύκλους της κοινωνίας, διαμορφώνοντας ένα πλέγμα μη τυπικών ρυθμιστικών κανόνων και μεθόδων προς επίτευξη ευνοϊκότερης ποινικής μεταχείρισης στην καλύτερη των περιπτώσεων και απρόσκοπτης συνέχισης των εγκληματικών δραστηριοτήτων του (Della Porta & Vannucci, 2012, pp.178). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Chambliss, το Ο.Ε τυγχάνει πολιτικό φαινόμενο, εξελισσόμενο διαμέσου οικονομικών θεσμών, με τη διαφθορά να αποτελεί ουσιαστικό σύνδεσμο που διαμορφώνει συμβιωτικό δεσμό μεταξύ κράτους και επίσημης οικονομίας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.129). Άλλωστε το φαινόμενο της διαφθοράς, χρησιμοποιούμενο πιο συχνά από ποτέ από το Ο.Ε, αποτελεί καίριο εργαλείο αντικατάστασης παλαιών βίαιων πρακτικών που εκλείπουν όλο και περισσότερο, με ελάχιστες όμως εξαιρέσεις, όπως φαινόμενα μη τήρησης συμφωνιών, προδοσίας ή προστασίας διατιθέμενων παράνομων υπηρεσιών ή προϊόντων (Βιδάλη, 2017, σ.155).

Ολοκληρώνοντας, αξίζει να σημειωθεί πως σε επίπεδο Ελλάδας, το φαινόμενο της διαφθοράς και η εξέταση του έχει επί μακρόθεν τεθεί στο περιθώριο, χωρίς ξεκάθαρες έρευνες και μελέτες. Στις περισσότερες των περιπτώσεων και δη σε εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ, εμπεριέχονται άχρωμες και ανεμικές αποτυπώσεις του φαινομένου, με την απουσία εμπλοκής κρατικών φορέων και αξιωματούχων να αποτελεί έντονο χαρακτηριστικό (Σταμούλη, 2019, σ.226). Είθισται η διαφθορά να παρουσιάζεται ως ένα ευκαιριακό και μη οργανωμένο φαινόμενο υπό συγκεκριμένες περιστάσεις καίτοι αποδεδειγμένα ασκεί τεράστια επιρροή στα πλαίσια πρόληψης και καταστολής των δραστηριοτήτων του Ο.Ε. Η παρουσία της διαφθοράς, δυναμιτίζει ένα ήδη εκρηκτικό περιβάλλον, ισχυροποιώντας αμφιβόλου νομιμότητας «εξουσιαστικά πεδία» και διαμορφώνοντας «γκρίζες οικονομικές ζώνες» στο εσωτερικό των κοινωνιών εντός των οποίων αναπτύσσεται και εξελίσσεται το Ο.Ε (Della Porta & Vannucci, 2012, pp.178).

1.5 Η εγχώρια και διεθνής ποινική καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος

Εκ των σημαντικότερων ζητημάτων αναφορικά με το Ο.Ε, τυγχάνει η εννοιολογική οριοθέτηση και η ποινική τυποποίηση του. Δυσκολία που αντικατοπτρίζεται σε επίπεδο εγκληματολογικών θεωριών και πολιτικών αναφορικά με θέματα αντεγκληματικής

πολιτικής (Βιδάλη, 2017, σ.168). Αναφορικά με την διεθνική αντιμετώπιση του Ο.Ε και την ομοιογενοποίηση εθνικών νομοθεσιών, μια εκ των πρώτων προσπαθειών, τοποθετείται το 1988, μέσω της Διεθνούς Σύμβασης περί «καταπολέμησης της διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών» (Χλούπης, 2019, σ.280). Η ένταξη της πολιτικής των Η.Π.Α, ενάντια στην οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών, επιβεβαιώνεται και από τους χρησιμοποιούμενους όρους, όπως «*fight against drugs*» (Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.257-258). Πυλώνες στήριξης της αμερικανικής πολιτικής, αποτέλεσαν στοιχεία προερχόμενα μόνο από την οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, οδηγώντας σε «εργαλειοποίηση» του Ο.Ε σε πολιτικό επίπεδο, εξυπηρετώντας «πολιτικές-πολιτειακές μεταβολές», προερχόμενες εκ της ελευθέρωσης της αγοράς. Το Ο.Ε, έλαβε ρόλο μέσου εγκληματοποίησης έτερων έκνομων ενεργειών, όπως η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, με την οποία συνδέθηκε άρρηκτα, εξαιρώντας όμως φαινόμενα διαφθοράς (ό.π., 257-259). Αξιοσημείωτη η αμερικανική προσπάθεια ταύτισης του Ο.Ε με τη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα διεθνών δράσεων ενάντια στο Ο.Ε (ό.π., 262).

Αναντίρρητα, διαπιστώνονται αρκετές δυσχέρειες σχετικά με την εννοιολογική οριοθέτηση του Ο.Ε, τόσο σε επίπεδο εγκληματολογίας όσο και ποινικής τυποποίησης, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τους διαφορετικούς χρησιμοποιούμενους όρους. Ειδικότερα, ποινικοί κύκλοι αναφέρονται σε εγκληματικές οργανώσεις, δίνοντας έμφαση σε στοιχεία, όπως η μέθοδος και οι απαραίτητες συνθήκες συγκρότησης και δομής οργανωμένων εγκληματικών ομάδων ενώ εγκληματολογικοί κύκλοι, μιλούν για Ο.Ε, αναφερόμενοι σε «κοινωνικό φαινόμενο τακτικών περιστατικών παρανομίας» (Βιδάλη, 2017, σ.150). Πηγή των προαναφερόμενων αποκλίσεων, αποτελεί η μορφολογική ποικιλότητα με την οποία παρουσιάζεται το Ο.Ε (Μπόση & Βασιλειάδης, 2016, σ.1169).

Η σημαντικότερη ίσως πρωτοβουλία διεθνούς επιπέδου κατά του Ο.Ε, αποτελεί η Διεθνής Σύμβαση του Ο.Η.Ε ενάντια στο Διακρατικό Οργανωμένο Έγκλημα ή αλλιώς «*Σύμβαση του Παλέρμo*» που κυρώθηκε το 2000 στο Παλέρμo της Ιταλίας. Η εν λόγω, αποτέλεσε την πρώτη ουσιαστική δράση οριοθέτησης του Ο.Ε, αποσκοπώντας στην ομοιογενοποίηση επιμέρους εθνικών νομοθεσιών για το Ο.Ε, στην ενίσχυση και

βελτιστοποίηση διεθνών συνεργασιών (Χλούπης, 2019, σ.281, 288). Στα πλαίσια αυτής και αποσκοπώντας στην εννοιολογική οριοθέτηση του Ο.Ε, στο αρ.2, ως «*οργανωμένη εγκληματική ομάδα*» ορίζεται «*κάθε δομημένη ομάδα, αποτελούμενη από τρία ή περισσότερα πρόσωπα που δρα για ορισμένη χρονική περίοδο και ενεργεί από κοινού για να τελέσει ένα ή περισσότερα σοβαρά εγκλήματα ή αδικήματα που περιέχονται στη Σύμβαση, αποσκοπώντας στον προσπορισμό, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους*» (Βιδάλη, 2017, σ.174).

Σε εγχώριο επίπεδο και μέχρι τη θέσπιση Ν.2928/2001, όλες οι υφιστάμενες διατάξεις (Ν.1916/1990 - Ν.774/1978), κρίνονταν αποσπασματικές, αναφερόμενες σε ζητήματα τρομοκρατίας, διαφοροποιώντας την τελευταία από τις κοινές οργανωμένες εγκληματικές ομάδες (Παπαχαράλαμπος, 1998, σ.689). Εξαιρέση αποτελούσαν ανεμικές διατάξεις των Ν.2331/1995, Ν.2145/1993, όπου καθορίζονταν σχετιζόμενα με το Ο.Ε ζητήματα, όπως ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και δήμευσης στοιχείων περιουσιακής κατάστασης (Χλούπης, 2020, σ.536). Ο Έλληνας νομοθέτης μέσω Ν.2928/2001, επιζητώντας την εναρμόνιση της εγχώριας νομοθεσίας με τη «*Σύμβαση Παλέρμου*», αναδιάρθρωσε το αρ.187 Π.Κ, μετονομάζοντας το «*περί εγκληματικής οργάνωσης*» από «*περί σύστασης και συμμορίας*», καθορίζοντας ταυτόχρονα τρία σωρευτικά κριτήρια για την στοιχειοθέτηση μιας εγκληματικής οργάνωσης (Ριζάβα, 2011, σ.104). Ειδικότερα, στην παρ.1 του αρ.187 Π.Κ, ορίζεται «*...όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη (ποιοτικό) και με διαρκή δράση (χρονικό) ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα (ποσοτικό) και επιδιώκει τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων...*» με την στην παρ. 3, να ρυθμίζει την ηπιότερη εκδοχή, αυτής της συμμορίας (Σταμούλη, 2016, σ.278).

Στις αλλαγές του Ν.2928/2001, δεν συμπεριλήφθηκε ο «*πορισμός οικονομικού οφέλους*», στοιχείο εξαιρετικά ουσιώδες κατά αρ.2 της «*Σύμβασης του Παλέρμου*», επιλογή αντίθετη με την τελευταία και τις σχετικές θεωρίες που θεωρούσαν το Ο.Ε ως «*επιχείρηση*» (Weigend, 2000, pp.5). Συνάμα, η σύγχυση ρυθμίσεων τρομοκρατικών οργανώσεων και κοινών εγκληματικών οργανώσεων, εξακολουθούσε να υφίσταται μέχρι και τη θέσπιση αρ.187^Α Π.Κ μέσω Ν.3251/2004 (αρ.40) στα πλαίσια συμμόρφωσης με την 2002/475/ΔΕΥ Απόφαση-Πλαίσιο (Χλούπης, 2019, σ.295). Η «*Σύμβαση του Παλέρμου*», κυρώθηκε στην Ελλάδα με Ν.3875/2010 που επέφερε νεότερες αλλαγές, προσθέτοντας το

στοιχείο του «οικονομικού οφέλους» πλην όμως ως επιβαρυντική περίπτωση και όχι ως συστατικό στοιχείο. Για την επίμαχη νομοθετική επιλογή, έχουν διατυπωθεί αρκετές απόψεις με την πλειονότητα να αναφέρεται σε σκοπιμότητες συνδεδεμένες με την ποινική δίκη της τρομοκρατικής οργάνωσης 17N (Χλούπης, 2020, σ.548). Αλλαγή αποτέλεσε και η τροποποίηση της παρ.1 του αρ.187 Π.Κ, με αντικατάσταση της φράσης «και επιδιώκει» με τη φράση «που επιδιώκει» (Βιδάλη, 2017, σ.189). Αντιδράσεις προκλήθηκαν ένεκα και της απουσίας εντός της «περίφημης» λίστας αδικημάτων του αρ.187 Π.Κ, κατεξοχήν τελούμενων αδικημάτων κακουργηματικής μορφής από το Ο.Ε, όπως ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, διαφθοράς κ.λπ. (Σταμούλη, 2019, σ.279).

Σημαντικές αλλαγές στο αρ.187 Π.Κ, επέφερε και ο Ν.4619/2019, με την παρ.1 του αρ.187 Π.Κ, να ορίζει πλέον ως εγκληματική οργάνωση «...όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων...» (Χλούπης, 2020, σ.540). Δεδομένη η ύπαρξη των τριών προαναφερόμενων κριτηρίων και η προσθήκη του όρου «επιχειρησιακά δομημένη» που αναφέρεται στη δομή της οργάνωσης, με τα εμπλεκόμενα μέλη να χαρακτηρίζονται από «αλληλοϋποστηριζόμενους, διακριτούς ή αυτοτελείς ή διακριτούς και συνδυασμένους ή ανεξάρτητους ρόλους», επιδιώκοντας τη βέλτιστη πραγμάτωση προσωπικών ή ομαδικών στόχων (Κοτσαλής, 2019, σ.273). Έτσι, επιβεβαιώνεται ο πραγματοπαγής χαρακτήρας των εγκληματικών οργανώσεων, προβαίνοντας στη διάκριση τους από λιγότερο δομημένες ομάδες, όπως οι συμμορίες που διακατέχονται από προσωποπαγή χαρακτήρα (Κωστάρας, 2000, σ.80 ; Λίβος, 2015, σ.34). Σημαντική αλλαγή και η κατάργηση της λίστας κακουργημάτων του αρ.187 Π.Κ, όπου πλέον για την στοιχειοθέτηση του αδικήματος, αρκούμαστε στη «...διάπραξη ή επιδίωξη διάπραξης περισσότερων κακουργημάτων» (Ν.4619/2019).

Με δεδομένο το διεθνικό χαρακτήρα του Ο.Ε, τη ραγδαία και ταχύτατη εξάπλωση του και γενικότερα τη ζημιογόνο δράση του σε κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο εγχώριων και διεθνών κοινωνιών, τα κράτη μέλη της Ε.Ε, ωθήθηκαν στην υιοθέτηση μιας σειράς νομοθετικών διατάξεων, αφορούσες την ποινικοποίηση των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων και την βελτιστοποίηση των διακρατικών συνεργασιών με απώτερο σκοπό την αποτελεσματικότερη πρόληψη και καταστολή του Ο.Ε (Σταμούλη, 2015, σ.173). Ειδικότερα, περί το 1995 και στα πλαίσια διεθνούς συνεργασίας, ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή

Αστυνομική Υπηρεσία (*Eurropol*) που λίγο αργότερα απέκτησε και επιχειρησιακές δράσεις (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2005, σ.26-27). Σε ελληνικό επίπεδο, κυρώθηκε με Ν.2605/1998 (Ν.2605/1998). Με επιτακτική την ανάγκη δικαστικής συνεργασίας, το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2002, προέβη στην ίδρυση της Ευρωπαϊκής Μονάδας Δικαστικής Συνεργασίας (*Eurojust*), με αντικείμενο εργασιών τη βελτιστοποίηση συντονισμού και συνεργασίας κρατικών αρχών και φορέων κρατών-μελών της Ε.Ε, προς αποτελεσματικότερη και αμεσότερη απόδοση ποινικών ευθυνών καθώς και διευθέτηση ανακυπτουσών νομικών ζητημάτων (Τσιρώνης, 2019, σ.368).

Ιδιαίτερος σημαντικές πρωτοβουλίες, η σύσταση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας για την καταπολέμηση της Απάτης (*OLAF*) και της Group of States Against Corruption (*GRECO*), με αντικείμενο φαινόμενα διαφθοράς και απάτης σε επίπεδο Ο.Ε (Χλούπης, 2019, σ.289). Αξιοσημείωτη και η ενεργοποίηση του ιδιωτικού παράγοντα, με πρόβλεψη εφαρμογής υποχρεωτικών διαδικασιών από χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και τράπεζες προς παρεμπόδιση περιπτώσεων ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, αναφέροντας περιπτώσεις συναλλαγών, κρινόμενες ως ύποπτες. Πρόβλεψη που μεταγενέστερα διευρύνθηκε και σε άλλα επαγγέλματα, όπως «λογιστές, συμβολαιογράφους και δικηγόρους» (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2005, σ.27). Σε εγχώριο επίπεδο, πέραν της ίδρυσης της Διεύθυνσης Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας προς βελτίωση διακρατικών συνεργασιών, εξαιρετική τυγχάνει και η ίδρυση της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος της ΕΛ.ΑΣ, με αποκλειστικό αντικείμενο τη διερεύνηση, εξιχνίαση και αποδόμηση οργανωμένων εγκληματικών ομάδων (e-nomothesia.gr).

Ο Έλληνας νομοθέτης, με σκοπό την πρόληψη και καταστολή του Ο.Ε, θεσμοθέτησε συγκεκριμένες νομοθετικές διατάξεις προς υποβοήθηση των επίσημων κρατικών και διωκτικών αρχών. Ειδικότερα, στο αρ.254 Κ.Π.Δ, προέβλεψε υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις τη δυνατότητα διενέργειας ειδικών ανακριτικών πράξεων και δη αυτών της «συγκαλυμμένης έρευνας, ανακριτικής διείσδυσης, ελεγχόμενης μεταφοράς, άρσης απορρήτου περιεχομένου επικοινωνιών ή δεδομένων θέσης και κίνησης, καταγραφής δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας και συσχέτισης ή συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» (αρ.254 Κ.Π.Δ). Συνάμα, στο αρ.9 Ν.2928/2001, προέβλεψε την παροχή προστασίας υπέρ μαρτύρων ενάντια σε «εκφοβιστικές ή

εκδικητικές πράξεις», με όλα τα παρεχόμενα από την ΕΛ.ΑΣ μέτρα να απαριθμούνται στην παρ.2 του ιδίου άρθρου συνδυαστικά με την ΚΥΑ 42926/2018 (Κωνσταντινίδης, 2019, σ.241). Επιπλέον, στο αρ. 187^Γ Π.Κ, προβλέφθηκαν ευνοϊκά μέτρα για υποκείμενα που ενεπλάκησαν στα πλαίσια εγκληματικής οργάνωσης, υπό την προϋπόθεση ουσιώδους συμβολής στην εξιχνίαση και εξάρθρωση (Βαθιώτης, 2001, σ.1053). Αποτελώντας το κέρδος τη βασικότερη επιδίωξη του Ο.Ε και θέλοντας η Ε.Ε να καταστεί κατανοητή η ρήση «*crime doesn't pay*», με την Οδηγία 2014/42/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, θεσμοθέτησε τη δυνατότητα ανάκτησης (δέσμευσης) και δήμευσης εγκληματικών προϊόντων και περιουσιακών στοιχείων, προερχόμενων από δραστηριότητες Ο.Ε, καταφέροντας έτσι σημαντικό πλήγμα ενάντια στο Ο.Ε (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2013, σ.401). Η χώρα μας ενσωμάτωσε την εν λόγω Οδηγία με Ν.4478/2017 (Ν. 4478/2017).

Κεφάλαιο 2^ο: Η οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών

2.1 Η διακίνηση ναρκωτικών στα πλαίσια του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα

2.1.1 Εμπορία και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών στην Ελλάδα

Εκ των βασικότερων δραστηριοτήτων οργανωμένων εγκληματικών ομάδων στη χώρα μας, αποτελεί η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, περιλαμβάνοντας τομείς όπως η εμπορία, η εισαγωγή, η νόθευση, η αποθήκευση ή και καλλιέργεια τέτοιων ουσιών. Οι εν λόγω ομάδες, προσομοιάζουν αναφορικά με τα γνωρίσματα τους σε επιχειρήσεις πολυεθνικού επιπέδου, διαθέτοντας ομοιότητες σε επίπεδο «οργάνωσης, διανομής, μέσων και πόρων» (Europol, 2021, σ.21). Πρόκειται για εγκληματικά δίκτυα που δρουν στην ελληνική επικράτεια, έχοντας αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής σε ταχύτατες αλλαγές συνθηκών δράσης, αποκτώντας παράλληλα τεράστια εξειδίκευση ένεκα της στρατολόγησης πολυάριθμων και ικανών μελών-γνώστες νέων τεχνολογιών προς ανάπτυξη και εξέλιξη δυσχερέστερων για τους ελεγκτικούς μηχανισμούς μεθόδους διακίνησης, εισαγωγής κ.λπ. (ΣΟΔΝ, 2018, σ.34).

Τα ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας και δη η ύπαρξη χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων, πολυάριθμων νήσων και πλήθους λιμένων, καθιστούν αυτή «πύλη εισόδου» - διαμετακομιστικό σημείο» τεράστιων ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών, όπως

ηρωίνης, ακατέργαστης - κατεργασμένης κάνναβης, κοκαΐνης κ.λπ., προοριζόμενες για εγχώρια ή μη κατανάλωση (ΕΛ.ΑΣ, 2019, σ.31). Ειδικότερα, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, την τοποθετεί στο «πέραςμα» του αποκαλούμενου ως «Βαλκανικού Άξονα», ο οποίος ενώνει τις κυριότερες χώρες παραγωγής οπιούχων ναρκωτικών ουσιών, όπως Ιράν, Αφγανιστάν, Πακιστάν κ.λπ. , μέσω της Τουρκίας, με τις βασικότερες χώρες κατανάλωσης, όπως αυτές της Βορειοδυτικής Ευρώπης (ΣΟΔΝ, 2020, σ.50). Συνάμα, η παγίωση της παγκοσμιοποιημένης αγοράς και η ελεύθερη μετακίνηση προϊόντων και υποκειμένων, ιδίως σε επίπεδο Ε.Ε, συνέβαλε καταλυτικά στην εξάπλωση και πολλαπλασιασμό διασυνοριακών εγκλημάτων προς επαύξηση μεγαλύτερων κερδών (Σταμούλη, 2016, σ.1201-1202 ; Das Dilip, 2006).

Σημαντικός παράγοντας ενίσχυσης της διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, τυγχάνει και η γειτνίαση της χώρας μας με τη γείτονα Αλβανία που αποτελεί εκ των βασικότερων πηγών καλλιέργειας και διακίνησης ποσοτήτων ακατέργαστης κάνναβης, οι οποίες διοχετεύονται είτε χερσαία είτε θαλάσσια διαμέσου της ελληνικής επικράτειας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε πως η χώρα της Αλβανίας ιδίως κατά τα τελευταία έτη χαρακτηρίζεται ως «Κολομβία της Ευρώπης» ένεκα ύπαρξης και δραστηριοποίησης ισχυρών καρτέλ διακίνησης ναρκωτικών ουσιών με διεθνείς προεκτάσεις (Μαλκίδης, 2010). Έτερο σημείο εισόδου ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών και δη κατεργασμένων ποσοτήτων κάνναβης (σοκολάτα) ή κάνναβης εσωτερικού χώρου (υδροπονική καλλιέργεια), προερχόμενων από χώρες όπως Μαρόκο, Συρία, Ισπανία κ.λπ., αποτελεί το θαλάσσιο τμήμα νότια της νήσου Κρήτης (Γκαβέας, 2023). Η γεωστρατηγική θέση της χώρας μας και η ύπαρξη δυο εκ των σημαντικότερων λιμένων σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως αυτά του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, συνετέλεσε στην χρήση τους για την εισαγωγή τεράστιων ποσοτήτων κυρίως κοκαΐνης προερχόμενων από χώρες της Λατινικής Αμερικής, μέσω εμπορευματοκιβωτίων νόμιμου περιεχομένου (Πώποτας, 2023).

Βέβαια, η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών από το Ο.Ε, μπορεί να αποτελεί την οικονομικά προσφορότερη δραστηριότητα πλην όμως όχι και τη μοναδική, με χαρακτηριστικότερες αυτές της εμπορίας όπλων, ανθρώπων, καυσίμων, παραπονημένων προϊόντων κ.λπ. Κατά τη Europol, παράγοντες ενίσχυσης και εξάπλωσης της διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, αποτελούν έτερα φαινόμενα, όπως το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, υψηλά ποσοστά ανεργίας,

διαφθορά, φαινόμενα που συμβάλλουν γενικότερα στην εδραίωση και εξάπλωση του Ο.Ε, απειλώντας σημαντικά τις χώρες της Ε.Ε (Europol, 2024). Παράλληλα, η ενσωμάτωση και αξιοποίηση σε ομάδες Ο.Ε, υποκειμένων συγκεκριμένων επαγγελματικών κατηγοριών, όπως δικηγόροι, λογιστές, συμβολαιογράφοι κ.λπ., η ποικιλομορφία των εγκληματικών δραστηριοτήτων και της εθνοτικής προέλευσης των μελών του Ο.Ε, συμβάλλει καταλυτικά στη συνεχή ενίσχυση της δράσης τους, καθιστώντας δυσχερέστερο το έργο των διωκτικών αρχών (Potter, 2019, pp.34 ; EMCDDA, 2022). Αξιοσημείωτη η μελέτη της Europol αναφορικά με το πλήθος των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων που δραστηριοποιούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο που υπερβαίνει τις 5000, με την καταγωγή των μελών να ποικίλει πέραν των 150 χωρών και το 60% των οργανώσεων να επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στον τομέα των ναρκωτικών ουσιών (Europol, 2017, σ.14).

2.1.2 Οι μέθοδοι του οργανωμένου εγκλήματος στη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών

Όπως προαναφέρθηκε, η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών αποτελεί την επικερδέστερη οικονομικά δραστηριότητα του Ο.Ε, ιδίως σε επίπεδο Ε.Ε (Europol, 2009), γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τα τεράστια οικονομικά μεγέθη που δαπανώνται ετησίως από χρήστες ναρκωτικών ουσιών, σε επίπεδο προμήθειας, ανερχόμενα πέραν των 23 δισεκατομμύρια ευρώ (EMCDDA, 2021). Εκ των βασικότερων παραγόντων ενίσχυσης της κερδοφορίας αυτής, αποτελούν τόσο η οικονομική ευμάρεια και δύναμη ομάδων του Ο.Ε αλλά και οι διαμορφούμενες επαφές και αλληλεξαρτήσεις με κρατικούς και πολιτικούς παράγοντες μέσω του φαινομένου της διαφθοράς (ΣΟΔΝ, 2015, σ.23 ; ΕΛ.ΑΣ, 2019). Άλλωστε, οι προαναφερόμενες σχέσεις και τα «αλισβερίσια» αποσκοπούν αποκλειστικά στη διαμόρφωση ενός καθεστώτος μονοπωλιακού χαρακτήρα στους συγκεκριμένους και παράνομους τομείς δραστηριοποίησης του Ο.Ε (Della Porta & Vannucci, 2012, pp.178).

Συνάμα, δεδομένη θεωρείται η μετατόπιση της δράσης εγκληματικών δικτύων διακίνησης ναρκωτικών ουσιών σε νόμιμα επίπεδα της οικονομίας, νομοταγείς επιχειρήσεις εστίασης, όπως εστιατόρια, καφέ, καταστήματα νυχτερινής διασκέδασης κ.λπ. προς διευκόλυνση τόσο των δραστηριοτήτων τους όσο και της νομιμοποίησης των προερχόμενων από αυτές εσόδων, επιβεβαιώνοντας τις διατυπωθείσες θεωρίες περί συμβίωσης νομιμότητας και

παραιομίας σε επίπεδο οικονομίας (Λάζος, 1954, σ.114 ; Σταμούλη, 2016, σ.1198). Τα επίμαχα εγκληματικά δίκτυα, δεν σταματούν στο επίπεδο αυτό παρά υιοθετούν συνεχώς τακτικές και μεθόδους της νόμιμης οικονομίας, επιστρατεύοντας μάλιστα συγκεκριμένους επαγγελματικούς κλάδους, όπως δικηγόροι, τραπεζίτες κ.λπ. ή αναπτύσσουν συγκεκριμένες συνεργασίες με νόμιμους επιχειρηματίες, αποσκοπώντας στην προσαύξηση εγκληματικών εσόδων, στη νομιμοποίηση τους και εν τέλει στην «απόλαυση» τους (Potter, 2019, pp.34). Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις ανάμειξης εγκληματικών εσόδων με νόμιμα έσοδα επιχειρήσεων, συμβάλλοντας έτσι στη συγκάλυψη εγκληματικών δραστηριοτήτων του Ο.Ε (Λάζος, ό.π, σ.124). Ουσιαστικά, αναφερόμαστε σε ένα είδος εκατέρωθεν ανταλλαγών μεθόδων, τεχνικών και γνώσεων και κατά τον Ruggiero για μια «βρώμικη οικονομία» (Ruggiero, 2012, pp.8).

Αδιαμφισβήτητα, η βία τυγχάνει συστατικό χαρακτηριστικό του Ο.Ε πλην όμως η συνήθης αυτή πρακτική, εφαρμόζεται αναφορικά με ζητήματα αθέτησης συμφωνιών, προστασίας παράνομων προϊόντων ή υπεροχής έναντι άλλων ομάδων διακίνησης ναρκωτικών ουσιών (Βιδάλη, 2017, σ.156 ; Europol, 2013, σ.35). Γεγονός το οποίο και δικαιολογείται από την αδυναμία διευθέτησης των προαναφερόμενων διαφορών μέσω νόμιμων δικαστικών οδών, με αποτέλεσμα η βιαιότητα να κορυφώνεται (Reuter, 2009, pp.276). Στον τομέα της διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, η εμφανιζόμενη βία έχει δυο ειδών προεκτάσεις. Από τη μία η προκαλούμενη από την παρατεταμένη χρήση ναρκωτικών ουσιών βία ως απόρροια έξης και από την άλλη ένεκα της επέκτασης ή διατήρησης κεκτημένων ομάδων Ο.Ε στην ιδιαιτέρως προσοδοφόρα παράνομη αγορά ουσιών αυτού του είδους (Βιδάλη, 2015, σ.44 ; Werba, Rowell, Guyatt, Kerr, Montaner & Wooda, 2011. pp.87). Βέβαια, το γεγονός της μεγάλης ορατότητας της βίας και της συγκέντρωσης ανεπιθύμητης προσοχής, κατευθύνει το Ο.Ε στην υιοθέτηση του φαινομένου της διαφθοράς κρατικών λειτουργών με σκοπό την απρόσκοπτη συνέχιση της εγκληματικής δράσης, αποφεύγοντας βίαιες αντιπαλότητες (Chambliss, 2005, pp.6 ; Snyder & Duran-Martinez, 2009, pp.256).

Η ιεραρχική οργάνωση ομάδων Ο.Ε, εμφανίζει όμοια στοιχεία με την αντίστοιχη κοινωνική οργάνωση των κοινωνιών στο εσωτερικό των οποίων το Ο.Ε ασκεί τις εγκληματικές του δράσεις. Ειδικότερα, στην κορυφή της εγκληματικής ιεραρχίας,

εντοπίζονται υποκείμενα με ηγετικά χαρακτηριστικά, αρμόδια για τη χάραξη στρατηγικών και λήψη αποφάσεων ενώ στον πυθμένα μέλη κατώτερων κοινωνικό-οικονομικών στρωμάτων με καθήκοντα εκτέλεσης ενεργειών, με αυξημένους κινδύνους διώξεων ή συλλήψεων. Κάτι αντίστοιχο παρατηρείται και στα εγκληματικά δίκτυα διακίνησης ναρκωτικών ουσιών. Ειδικότερα, τα αρχηγικά μέλη, διατηρούν σημαντικό βαθμό αθεατότητας προς αποφυγή ποινικών διώξεων και ερευνών ελεγκτικών αρχών, χαράσσοντας στρατηγικές και λαμβάνοντας αποφάσεις για την εξέλιξη και δράση των οργανώσεων ενώ επικίνδυνες ενέργειες διακίνησης υπό την ευρεία έννοια του όρου (εισαγωγή, μεταφορά, καλλιέργεια, κ.λπ.), τελούνται αποκλειστικά από μέλη της ιεραρχικής βάσης και μόνο, θεωρούμενα τα τελευταία «αναλώσιμα και ευκόλως αντικαταστατά» (Βιδάλη, 2017, σ.153).

2.2 Η απαρχή και εξέλιξη του φαινομένου σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο

2.2.1 Η ποινικοποίηση των ναρκωτικών ουσιών στην Ελλάδα

Μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η κατανάλωση κάνναβης (χασίς), αποτελούσε παραδοσιακή πρακτική των Ελλήνων. Ωστόσο, η σύναψη επωφελών δεσμών εμπορικού χαρακτήρα με την Αίγυπτο για τη διακίνηση προϊόντων καπνού, συνέβαλε στην αποτροπή της καλλιέργειας της (κάνναβης) στην ελληνική επικράτεια. Έως και το 1920, η κάνναβη βρίσκονταν υπό κρατικό έλεγχο με σκοπό την καταστολή της παράνομης διακίνησης. Βέβαια, οι ανακύπτουσες αλλαγές στον τομέα της αγροτικής οικονομίας και γενικότερα οι διεθνείς δεσμεύσεις της Ελλάδας, όπως η «Συνθήκη των Βερσαλλιών» περί το 1919, συνέβαλαν στην ανάγκη διαμόρφωσης μιας αποτελεσματικότερης πολιτικής ενάντια στο ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.255-256). Ως εκ τούτου, κατά την έναρξη του 20^{ου} αιώνα, η καλλιέργεια τέθηκε σε καθεστώς φορολόγησης μέχρι και την οριστική απαγόρευση της μετά τον 1^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, γεγονός που προκάλεσε πλήθος αντιδράσεων κυρίως από μέρους των δραστηριοποιούμενων στον εν λόγω τομέα ένεκα σημαντικών διαφυγόντων κερδών (Γκοτσίνας, 2018, σ.261).

Η προαναφερόμενη πολιτική, συνέπεσε με το προσφυγικό κύμα της Μικράς Ασίας, για τους οποίους πρόσφυγες σημειωτέων, η χρήση χασίς αποτελούσε πολιτισμικό στοιχείο και

επικεντρώνονταν κυρίως στον έλεγχο της χρήσης και μετέπειτα στον έλεγχο ασθενέστερων οικονομικά πληθυσμών. Πέραν όμως της ποινικοποίησης του τρόπος διαβίωσης των χρηστών, εξασθένησαν ταυτόχρονα και οι περιορισμοί αναφορικά με την παράνομη διακίνηση οπίου, δίνοντας έμφαση κυρίως στο ζήτημα των χρηστών και όχι στο παράνομο εμπόριο οπίου, πολιτική που κατά πολλούς αποσκοπούσε στην ανάγκη αποκοπής της αγοράς από τέτοιες ουσίες, αφήνοντας άνευ ελέγχου το ζήτημα του εμπορίου και παράνομου εμπορίου οπίου (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012σ.256-257). Ως εκ τούτου, βάσει Ν.2107/1920, προβλέπονταν η ποινικοποίηση χρήσης άνευ αναγκαίας συγκέντρωσης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών αναφορικά με το χρήστη ενώ βάσει Ν.5339/1932, ως ναρκωτικές ουσίες, κρίθηκαν «το όπιο, η μορφίνη, η ηρωίνη, η κοκαΐνη και η ινδική κάνναβη», με αποτέλεσμα την απαγόρευση «παραγωγής, διακίνησης, κατοχής και χρήσης» των ανωτέρω πλην ελαχίστων περιπτώσεων και πλαισίων (ό.π., σ.257-258 ; Γκοτσίνας, 2018, σ.261). Εκ των ανωτέρω και δη της μετατροπής της πολιτικής κατά του λαθρεμπορίου σε πολιτική κατά του ίδιου του χρήστη, επιβεβαιώνεται πλήρως η θεωρία του Chambliss, σχετικά με τα «εύπλαστα όρια του νόμου», με τον τελευταίο να τυγχάνει παράγωγο μεταβολών στο εσωτερικό μιας κοινωνίας, συνδεδεμένος με τις εκάστοτε οικονομικές αλλαγές. Γεγονός που άλλωστε λάμβανε χώρα έντονα την περίοδο εκείνη στην Ελλάδα η οποία βρίσκονταν υπό καθεστώς σημαντικών κοινωνικό-οικονομικών αλλαγών (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.254, 257-258).

Κατά την περίοδο του 1970, παρατηρήθηκε εντόνως ότι το ζήτημα της κατανάλωσης ναρκωτικών ουσιών, παρουσίαζε αύξουσα πορεία ιδιαιτέρως μεγαλύτερη από ότι υπολογίζονταν γεγονός που συνδέονταν άρρηκτα με τις προαναφερθείσες αλλαγές της περιόδου. Ειδικότερα, το φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμών σε αστικά κέντρα, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου συνδυαστικά με την άκρατη ανάγκη κατανάλωσης και επίδειξης, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας αλλά και την εξασθένηση πατροπαράδοτων δεσμών και θεσμών, ώθησαν μέρος του πληθυσμού στην υιοθέτηση των ναρκωτικών ουσιών ως διέξοδο και λύση (Κουράκης, 2006, σ.35). Παράλληλα, τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990 και εξαιτίας του έντονου μεταναστευτικού ρεύματος που παρατηρήθηκε από την περιοχή των Βαλκανίων προς τη χώρα μας και δη από τη γείτονα Αλβανία, συνδυαστικά με τους διαμορφούμενους ηθικούς πανικούς των ΜΜΕ, το ζήτημα του Ο.Ε και ειδικότερα

της διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, θεωρήθηκε ως «εισαγόμενο» και άρρηκτα συνδεδεμένο με «εισαγόμενα αλλοδαπά εγκληματικά στοιχεία» (Ροββά, 2023).

Σύμφωνα με τη Βιδάλη, η σύγχρονη διεθνής εικόνα της αγοράς εξαρτησιογόνων ουσιών, βασίζεται στο πλαίσιο διαμορφούμενων ανισοτήτων κοινωνικού χαρακτήρα, τόσο από άποψης διάθεσης όσο και παραγωγής. Ιδιαίτερως υπό το καθεστώς συνθηκών οικονομικών κραδασμών, οι προαναφερόμενες ανισότητες ενισχύονται περισσότερο μιας και η εκάστοτε κοινωνικό-οικονομική κατάσταση ενός υποκειμένου, καθίσταται συστατικό στοιχείο διαμόρφωσης εντονότερων ανισοτήτων εντός του χώρου της εγκληματικότητας (Βιδάλη, 2017, σ.59). Ταυτόχρονα με την οικονομική κρίση που ξέσπασε σε ολόκληρη την υφήλιο περί το 2005 και επηρέασε εξαιρετικά αρνητικά το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας, ένα ακόμη μεταναστευτικό ρεύμα έλαβε χώρα προς τη χώρα μας πλην όμως αυτή τη φορά προερχόμενο από Ασιατικές και Αφρικανικές χώρες (Ζαραφωνίτου, 2012, σ.18). Τα πρώτα σημάδια της οικονομικής αναταραχής του 2007-2008, εμφανίστηκαν στη χώρα μας το έτος 2009, συνοδευόμενα με μακρά περίοδο «μνημονιακών συμβάσεων οικονομικής ενίσχυσης, περικοπών και λιτότητας», οδηγώντας τη χώρα μας στο μονόδρομο της εξωτερικής βοήθειας. Συνεπεία των ανωτέρω, η ανακύπτουσα ύφεση οδήγησε στην εκτίναξη των επιπέδων ανεργίας, στη μείωση του βιοτικού επιπέδου καθώς και στην σμίκρυνση γενικότερα της ελληνικής οικονομίας (Παπανικολάου & Hall, 2019, σ.244). Η ανωτέρω διαμορφωθείσα κατάσταση, αποτέλεσε γόνιμο έδαφος ευκαιριών για οργανωμένες εγκληματικές ομάδες διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, με παράλληλη αύξηση της εμπλοκής ημεδαπών ανέργων στις επίμαχες εγκληματικές δραστηριότητες με σκοπό τα «προς το ζην» (ΣΟΔΝ, 2011).

2.2.2 Η ποινικοποίηση των ναρκωτικών ουσιών σε διεθνές επίπεδο

Εκ των πρωτεργατών της ποινικοποίησης του ζητήματος των ναρκωτικών ουσιών, υπήρξαν οι Η.Π.Α. Αντιλαμβανόμενη η αμερικανική κυβέρνηση υπό την Προεδρία Ρέιγκαν, την απώλεια τεράστιων οικονομικών εσόδων προερχόμενων από την οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών, ενορχήστρωσε έναν «ηθικό» και ιδιαίτερος έντονο αγώνα ενάντια στο ζήτημα, λαμβάνοντας μάλιστα διαστάσεις πολέμου, συνδέοντας το άρρηκτα με τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ζέπλυμα βρώμικου χρήματος), ο οποίος και ήταν ουσιαστικά ο πρωταρχικός της στόχος. Μάλιστα

οι Η.Π.Α, ποινικοποίησαν το ξέπλυμα από τη διακίνηση ναρκωτικών το 1986, με νόμο υπό την ονομασία «*Money laundering Control Act*» (Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.261). Άλλωστε σύμφωνα και με τη «*θεωρία της ετικέτας*», το έγκλημα δεν αποτελεί τίποτα άλλο παρά κατασκευή κοινωνικού χαρακτήρα, τελούμενη μέσω «*ετικετοποίησης-εγκληματοποίησης*» από ενεργοποιούμενες δικτικές και νομοθετικές αρχές (Χουλιάρας, 2019, σ.64). Βάση δικαιολόγησης της προαναφερόμενης πολιτικής των Η.Π.Α, αποτέλεσαν στοιχεία προερχόμενα αποκλειστικά από τη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, με την εργαλειοποίηση του Ο.Ε από πολιτικής άποψης να τελείται συνεπεία «*πολιτικών-πολιτειακών μεταβολών*» λόγω απελευθέρωσης της αγοράς, ανοίγοντας διάπλατα το δρόμο ποινικοποίησης και έτερων αδικημάτων, όπως του ξεπλύματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.259).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, όχημα επίτευξης της προαναφερόμενης πολιτικής των Η.Π.Α, αποτέλεσε ο ΟΗΕ, διαμέσου του οποίου το 1988, υπογράφηκε η «*Συνθήκη της Βιέννης*», αφορούσα την «*παράνομη διακίνηση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών*», συνιστώντας την πρώτη προσπάθεια ποινικοποίησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος συνδεδεμένο αποκλειστικά με τη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών (ό.π., σ.262-263). Λίγα χρόνια αργότερα, το 2000, υπογράφηκε η σημαντικότερη ίσως σύμβαση ενάντια στο Ο.Ε, η περίφημη «*Σύμβαση του Παλέρμο*» και τα τρία Πρωτόκολλα της που συνέβαλε στην εννοιολόγηση του Ο.Ε και δη του διεθνικού (Schloenhardt, 2021, pp.115 ; Calgani, 2010, pp.75). Βασικό μέλημα της «*Σύμβασης του Παλέρμο*», ήταν η ενίσχυση των διακρατικών συνεργασιών και η εξομοίωση εγχώριων κρατικών νομοθεσιών για το Ο.Ε (Borgstede, 2014, pp.283). Σε επίπεδο Ευρώπης και διαμέσου της «*Συνθήκης του Μάαστριχτ*» το Φεβρουάριο του 1992, ιδρύθηκε η «*Ευρωπαϊκή Αστυνομική Συνεργασία ή Europol*», έχοντας ως καθήκον τη στήριξη των διακρατικών συνεργασιών στα πλαίσια αντιμετώπισης του σοβαρού διεθνούς και οργανωμένου εγκλήματος, όπως και της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών. Συνάμα, προβλέφθηκε και ιδρύθηκε ομάδα, αρμόδια περί ζητημάτων συνεργασίας σε τελωνειακό, δικαστικό και αστυνομικό επίπεδο με εμπλοκή Ο.Ε (Χλούπης, 2019, σ.288). Επιπλέον, προς πάταξη ζητημάτων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών, το 1997, ιδρύθηκε με έδρα τη Βιέννη, «*Γραφείο για τον Έλεγχο Ναρκωτικών και την Πρόληψη του Εγκλήματος (UNODC)*», με καθήκοντα

υποβοήθησης των κρατών-μελών σε ζητήματα ναρκωτικών ουσιών, διαφθοράς, ξεπλύματος βρώμικου χρήματος κ.λπ. (Ριζάβα, 2012, σ.264).

Κατά μια άποψη, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος δεν αποτελεί πραγματικό αδίκημα αλλά ένα είδος νομικής κατασκευής, με τον άδικο χαρακτήρα του να εντοπίζεται στη σύνδεση του με το Ο.Ε και η εγκληματοποίηση του να αποσκοπεί στην προστασία του αγαθού της «δημόσιας τάξης και ασφάλειας» που προσβάλλεται από το Ο.Ε και δραστηριότητες, όπως η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών (Κουτσουπιά, 2018, σ.196). Όντας το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, άρρηκτα συνδεδεμένο με το Ο.Ε διαδρά και εξελίσσεται στο πέρασμα του χρόνου, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τις αντίστοιχες στρατηγικές καταστολής και την ποινική νομοθεσία. Όπως προγενέστερα αναφέρθηκε, βάσει της «θεωρίας της ετικέτας», το αδίκημα αποτελεί είδος κοινωνικής κατασκευής που διαμορφώνεται στο εσωτερικό μιας κοινωνίας όπου λαμβάνει χώρα η επίμαχη ενέργεια ή συμπεριφορά, επηρεαζόμενη από τις εκάστοτε επικρατούσες κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες και κοινωνικές στάσεις προς την προαναφερόμενη ενέργεια ή συμπεριφορά (Βιδάλη, 2013, σ.163).

Σε αμερικανικό επίπεδο και μπρος στην καταστολή του Ο.Ε, οι Η.Π.Α, ως νομιμοποίηση εσόδων, θεώρησαν «τη μέθοδο απόκρυψης των πραγματικών πηγών, της παρουσίας και αξιοποίησης εσόδων που μετέπειτα καλύπτονται με απώτερο σκοπό τη διοχέτευση και εμφάνιση τους ως καθόλα νόμιμα στην επίσημη οικονομία» (United States - President's Commission on Organized Crime, 1986). Η δυσχέρεια φορολόγησης και η «διαρροή» τεράστιων χρηματικών ποσών εκτός αμερικανικού εδάφους, ώθησε τις Η.Π.Α στην εγκληματοποίηση του ξεπλύματος και διεθνοποίηση της πολιτικής τους, εκμεταλλευόμενες το ηθικά εύθικτο ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών, εμμένοντας στη στάση τους περί ανάγκης αποτελεσματικής επίλυσης του ζητήματος (Συκιώτου, 2016). Η πρώτη Ευρωπαϊκή Οδηγία επί του ξεπλύματος η οποία και ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη στα αρ.5 και 6 Ν.2145/1993, είναι η Οδηγία 91/308/ΕΟΚ «για την πρόληψη της χρηματοδότησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες», παρακινώντας τα κράτη-μέλη προς ποινικοποίηση του ξεπλύματος, χαρακτηρίζοντας το μάλιστα ως εστία εξάπλωσης του Ο.Ε (Οδηγία 91/308/ΕΟΚ). Η Οδηγία 2018/849/ΕΕ, αποτελεί την πέμπτη Οδηγία η οποία

ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με Ν.4557/2018, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στον έλεγχο χρηματικών κινήσεων, στην παρακολούθηση συναλλαγών οικονομικού χαρακτήρα καθώς και στον εντοπισμό των πραγματικών δικαιούχων περιουσιακών στοιχείων (Οδηγία 2018/849/ΕΕ).

2.3 Ο Ν.4139/2013 «Περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις»

Στη χώρα μας, το κοινωνικό πρόβλημα της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, άρχισε ουσιαστικά να γίνεται περισσότερο αντιληπτό τη δεκαετία του 1980, περίοδος όπου και σημειώθηκαν οι πρώτοι θάνατοι από τη χρήση ηρωίνης. Οι μέχρι τότε προσπάθειες πρόληψης, χαρακτηρίζονταν ως μη συστηματικές και αναποτελεσματικές, αφορούσες κυρίως ζητήματα ενημέρωσης περί των αρνητικών συνεπειών της χρήσης ναρκωτικών ουσιών (ΣΟΔΝ, 2005, σ.17-18). Ως εκ τούτου, υιοθετήθηκε μια ευρύτερη προσέγγιση του ζητήματος, οδηγώντας στη θέσπιση του Ν.1729/1987. Οι διατάξεις του εν λόγω Νόμου, επικεντρώθηκαν πέραν της καταστολής του προβλήματος, στη μείωση της ζήτησης ουσιών αυτού του είδους και στην ηπιότερη μεταχείριση των χρηστών, με παράλληλη διάκριση τους από επαγγελματίες διακινητές ενώ ιδρύθηκε και ο πρώτος ελληνικός οργανισμός απεξάρτησης με την ονομασία «ΚΕΘΕΑ» (ΣΟΔΝ, 2013, σ.16). Από εκεί και ύστερα, ξεκινάει μια σωρεία νεότερων νομοθετικών ρυθμίσεων και τροποποιήσεων, μεταξύ των οποίων και οι Ν.1738/1987 και Ν.2161/1993, με τον τελευταίο μάλιστα να ιδρύεται και ο «ΟΚΑΝΑ», φτάνοντας τελικά στη θέσπιση του Ν.3459/2006 «Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά» ή «Κ.Ν.Ν», ο οποίος έθεσε σε σειρά όλες τις παλαιότερες διατάξεις, παρέχοντας στις διωκτικές αρχές τη δυνατότητα οργάνωσης και ευχερέστερης γνώσης και αξιοποίησης της συνολικής εγχώριας νομοθεσίας (ό.π., σ.17).

Η ισχύουσα μέχρι και σήμερα νομοθεσία, αναφορικά με το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών, διαμορφώθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.4139/2013 «Περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις». Οι εν λόγω διατάξεις, αποσκοπούσαν στην καταστολή της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και δη στη διαχώριση τέτοιων περιπτώσεων έναντι ήσσονος σημασίας προκειμένου αποφευχθούν αδικαιολόγητες και υπερβολικές μεταχειρίσεις (ό.π., σ.18). Συνάμα, διατηρήθηκε η ποινικοποίηση της χρήσης, κατοχής και προμήθειας προς χρήση ενώ θεωρήθηκε ως

αποτελεσματικότερη πρακτική η σωματική και ψυχική απεξάρτηση χρηστών σε κατάλληλα κέντρα συγκριτικά με την επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής στους χρήστες (ό.π). Μεταξύ άλλων, στο αρ.20 του Ν.4139/2013, τυποποιείται η βασική μορφή του αδικήματος της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών, λαμβάνοντας κακουργηματική μορφή, με απειλούμενη ποινή καθειρξέως τουλάχιστον οκτώ ετών και χρηματική ποινή έως τριακόσιες χιλιάδες ευρώ ενώ στα αρ.21, 22 και 23 του ιδίου Νόμου, τυποποιούνται οι περιπτώσεις των ιδιαίτερων, διακεκριμένων και ιδιαίτερα διακεκριμένων περιπτώσεων διακίνησης, αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση του αρ.21 που λαμβάνει πλημμεληματική μορφή, επαπειλείται ποινή φυλάκισης μέχρι τρία έτη, στην περίπτωση του αρ.22 που λαμβάνει κακουργηματική μορφή, επαπειλείται ποινή κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως πεντακόσιες χιλιάδες ευρώ ενώ στην περίπτωση του αρ.23 που λαμβάνει και αυτή κακουργηματική μορφή, επαπειλείται ποινή ισόβιας κάθειρξης ή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή από πενήντα χιλιάδες έως εξακόσιες χιλιάδες ευρώ. Παράλληλα, με το αρ.36 του Ν.4139/2013, εισάγονται βελτιώσεις και συνεχίζεται η ισχύς παρεπόμενων ποινών και μέτρων ασφαλείας, όπως π.χ η αδυναμία άσκησης συγκεκριμένων επαγγελματιών. Επιπροσθέτως, στο αρ.27 ιδίου Νόμου καθορίζονται περιπτώσεις ευνοϊκών μέτρων υπέρ υπαιτίων πράξεων των αρ.20 έως 22 πριν από την αμετάκλητη καταδίκη τους (Αιτιολογική έκθεση Ν.4139/2013).

2.4 Η μετεξέλιξη των μεθόδων διακίνησης και τα διακινούμενα είδη ναρκωτικών στην Ελλάδα

Στον τομέα των ναρκωτικών ουσιών, οι οργανωμένες εγκληματικές οργανώσεις φέρονται να δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένους τομείς, όπως η «καλλιέργεια» (δενδρύλλια κάνναβης - κάνναβη υδροπονικής καλλιέργειας), «μεγαλοδιακίνηση» και «μικροδιακίνηση σε επίπεδο λιανικής αγοράς» (Βιδάλη, 2015, σελ. 28). Όπως προκύπτει από στατιστικά στοιχεία της ΕΛ.ΑΣ και ειδικότερα του ΣΟΔΝ, οι ανωτέρω οργανώσεις, δεν περιορίζονται στη διακίνηση μιας μόνο ναρκωτικής ουσίας (*poly-drug groups*), εμπλέκονται παράλληλα και με έτερες εγκληματικές δραστηριότητες (*poly-criminal groups*) ενώ χαρακτηρίζονται από πολυεθνικότητα με το ελληνικό στοιχείο να υπερέχει (ΣΟΔΝ, 2021, σ.62, 84, 105). Σε εγχώριο επίπεδο, οι κυριότερες ναρκωτικές ουσίες που αποτελούν αντικείμενο

προσφοράς-ζήτησης, τυγχάνουν η ηρωίνη, η κοκαΐνη, η κάνναβη (ακατέργαστη-κατεργασμένη) και τα συνθετικά ναρκωτικά.

Ειδικότερα, η «ηρωίνη ή διακετυλομορφίνη» αποτελεί ψυχοδραστική ουσία, λευκού ή καστανέρυθρου χρώματος που εντάσσεται στα είδη των οπιοειδών και προέρχεται από τη ρητίνη του φυτού «παπαρούνας υπνοφόρου μήκωνος», με το τελικό «προϊόν» να προκύπτει κατόπιν εργαστηριακής διεργασίας με χρήση χημικών συντελεστών. Συνηθέστεροι τρόποι κατανάλωσης είναι η ενδοφλέβια ή ρινική χρήση και η εισπνοή παράγωγων καύσης που οδηγεί σε καταστολή του ανοσοποιητικού συστήματος με συνέπεια σοβαρά (σωματικά-ψυχικά) προβλήματα υγείας (ΣΟΔΝ, 2020, σ.107). Κύριες χώρες παραγωγής ηρωίνης, αποτελούν οι χώρες του Αφγανιστάν, Ιράν, Πακιστάν, Μεξικό, Μυανμάρ κ.λπ. (ΣΟΔΝ, 2019, σ.105). Η χώρα μας, λόγω γεωγραφικής θέσης και δη χερσαίων αλλά και τεράστιων θαλάσσιων συνόρων, αποτελεί ενδιάμεσο σταθμό διέλευσης σημαντικών ποσοτήτων ηρωίνης. Ιδιαίτερα διαδεδομένη η χερσαία μεταφορά ποσοτήτων ηρωίνης, διαμέσου του αποκαλούμενου ως «Δρόμου του Μεταξιού» από χώρες παραγωγής, όπως το Αφγανιστάν, Ιράν κ.λπ, στις χώρες της Κεντρικής Ασίας και από εκεί μέσω της Τουρκίας και του «Βαλκανικού Άξονα» προς χώρες κατανάλωσης της Δυτικής Ευρώπης (ΣΟΔΝ, 2017, σ.72 ; ΣΟΔΝ, 2020, σ.108).

Όσον αφορά τις συνηθέστερες μεθόδους εισαγωγής και διακίνησης ποσοτήτων ηρωίνης στη χώρα μας, είναι μέσω Ι.Χ.Ε και Ι.Χ.Φ αυτοκινήτων με ειδικά διαμορφωμένες (υδραυλικές-ηλεκτρονικές) κρύπτες, αεροπορικώς εντός αποσκευών με διπλούς πάτους, ενδοσωματικά ή με τη μέθοδο της κατάποσης, μέσω πλοιαρίων από την Τουρκία διαμέσου του ποταμού Έβρου ή στην κατοχή παράτυπων μεταναστών που εισέρχονται στην ελληνική επικράτεια από αφύλακτα σημεία ή μέσω ταχυδρομικών δεμάτων (ΣΟΔΝ, 2018, σ.73). Κρίνεται σκόπιμο όπως αναφερθεί ότι, τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο, κατά το 2020, παρατηρήθηκε πτώση της διακίνησης ηρωίνης λόγω έλλειψης διαθεσιμότητας, γεγονός που συνδέεται άρρηκτα με την παγκόσμια πανδημία (Covid-19), τους αυξημένους ελέγχους στα εθνικά σύνορα και τους περιορισμούς μετακινήσεων. Ωστόσο, σχετικά άμεσα τα επίπεδα κατασχέσεων ηρωίνης κατά το 2021, επανήλθαν στην πρότερη προ πανδημίας κατάσταση, άπαξ λήξης των προαναφερόμενων κατά του Covid-

19 μέτρων (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης & Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά, 2022, σ.18 ; EMCDDA, 2022, σ.36)

Η κοκαΐνη, αποτελεί την περίοδο των τελευταίων δέκα ετών περίπου την συχνότερα χρησιμοποιούμενη ναρκωτική ουσία, τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με την καταναλωτική αγορά της να ακολουθεί αυτή της Βόρειας Αμερικής που βρίσκεται στην πρώτη θέση σε παγκόσμιο επίπεδο (ΣΟΔΝ, 2023, σ.47-48). Πρόκειται για ουσία που παράγεται κατόπιν διαδοχικών σταδίων επεξεργασίας φύλλων του αυτοφυούς φυτού «ερυθρόξυλο κόκα», μέσω χημικών ουσιών σε ειδικά εργαστήρια, με το τελικό «προϊόν» να διέπεται από διεγερτικές δράσεις και να προκαλεί πέρα από αισθήματα ευφορίας, ταχυκαρδία κ.λπ. και έντονη ψυχολογική εξάρτηση (ΣΟΔΝ, 2022, σ.48-49). Συνηθέστεροι τρόποι κατανάλωσης αποτελούν η εισπνοή, το κάπνισμα και σπανιότερα η ενέσιμη χρήση. Κυρίαρχες χώρες παραγωγής, αποτελούν χώρες της Λατινικής Αμερικής με κορυφαίες αυτές της Κολομβίας, Περού και Βολιβίας (ΣΟΔΝ, 2021, σ.56).

Οι κυριότερες πύλες εισόδου, διακινούμενων ποσοτήτων κοκαΐνης μέσω θαλάσσης προς την Ευρώπη, αποτελούν οι πολυάριθμοι λιμένες της τελευταίας, με κυριότερους αυτούς του Βελγίου, της Ολλανδίας, της Ισπανίας και της Ελλάδας με βασικότερους του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης (ΣΟΔΝ, 2023, σ.48). Οι ομάδες Ο.Ε, με δραστηριότητα στη διακίνηση κοκαΐνης, διέπονται από ξεκάθαρη δομή, ιεραρχία και οργάνωση σε όλα τα στάδια διακίνησης με τα τελευταία έτη μάλιστα, να παρατηρείται το φαινόμενο, ομάδες Ο.Ε προερχόμενες από χώρες των Βαλκανίων να έχουν αναπτύξει σταθερές και άμεσες επαφές με εγκληματικά δίκτυα παραγωγής κοκαΐνης σε χώρες της Λατινικής Αμερικής (ΣΟΔΝ, 2021, σ.58). Συνήθεις μέθοδοι εισαγωγής-μεταφοράς, αποτελεί η επιμελής απόκρυψη μεταξύ νόμιμου φορτίου εντός εμπορευματοκιβωτίων με νόμιμο φορτίο (π.χ ανανάς, μπανάνες κ.λπ.), εντός εξωτερικών μηχανισμών ψύξης ή ειδικά διαμορφωμένων κρυπτών εσωτερικά ή εξωτερικά των εμπορευματοκιβωτίων. Έτερη μέθοδος, τα υποθαλάσσια τμήματα πλοίων (ύφαλα) με ειδικά εκπαιδευμένους δύτες για την απόκρυψη-τοποθέτηση και εξαγωγή (ΣΟΔΝ, 2022, σ.50-51). Γνωστή επίσης και η αποκαλούμενη ως μέθοδος «rip on – rip off», με άμεση εμπλοκή εργαζομένων εντός του λιμένα, στην αποσφράγιση και σφράγιση (πλαστή σφραγίδα όμοιου αριθμού), ήδη ελεγχθέντων εμπορευματοκιβωτίων και τοποθέτηση στο εσωτερικό ποσοτήτων κοκαΐνης,

άνευ γνώσης του πληρώματος, της ιδιοκτήτριας εταιρείας ή του τελικού αποδέκτη του νόμιμου φορτίου, σε ορισμένες των περιπτώσεων (ΣΟΔΝ, 2015, σ.104). Έτερες περιπτώσεις, η χρήση σκαφών αναψυχής, αλιευτικών, ιστιοφόρων, υποβρυχίων ή απόρριψης εντός της θάλασσας με προσαρμοσμένες συσκευές γεωεντοπισμού (Gps) προς εντοπισμό και «αλίευση» αυτών. Συνάμα, συνήθεις πρακτικές αποτελούν η χρήση Ι.Χ.Ε και Ι.Χ.Φ αυτοκινήτων με ειδικά διαμορφωμένες κρύπτες, ταχυδρομικών δεμάτων, η κατάποση ή απόκρυψη στο εσωτερικό αποσκευών επιβατών αεροσκαφών ή έτερων ΜΜΜ (ΣΟΔΝ, 2021, σ.62).

Εξαιρετικά διαδεδομένη αποτελεί και η χρήση κάνναβης, θεωρούμενη ως η συχνότερα παγκοσμίως χρησιμοποιούμενη ναρκωτική ουσία, εντοπιζόμενη είτε ως ακατέργαστη (φούντα) είτε ως κατεργασμένη (σοκολάτα) ή και σε υγρή μορφή (χασισέλαιο). Πρόκειται για το αυτοφύες και καλλιεργούμενο φυτό του γένους «*Cannabis Sativa L*», περιέχων τη δραστική ουσία «*τετραϋδροκανναβινόλη*» ή «*THC*» που επιδρά σε εγκεφαλικές λειτουργίες, προκαλώντας πέραν ψυχικής εξάρτησης, αναπνευστικές, ανοσοποιητικές και γεννητικές διαταραχές. Συνήθεις τρόποι κατανάλωσης αποτελούν το κάπνισμα (πίπα, ναργιλές, τσιγάρο ή τσιγαριλίκι) και η πρόσμιξη σε πόσιμα υγρά ή φαγητά (ΣΟΔΝ, 2021, σ.72-73). Κυριότερες χώρες παραγωγής κάνναβης, αποτελούν χώρες, όπως ο Λίβανος, το Μαρόκο, η Συρία, Αφγανιστάν και η Αλβανία στην περιοχή των Βαλκανίων (ΣΟΔΝ, 2018, σ.39). Αναφορικά με τους υιοθετούμενους τρόπους εισαγωγής και μεταφοράς, ταυτίζονται με τους προαναφερόμενους για τις περιπτώσεις ηρωίνης και κοκαΐνης (ΣΟΔΝ, 2021, σ.73 ; ΣΟΔΝ, 2022, σ.71).

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του έτους 2014, προκύπτει σημαντική μείωση των κατασχθεισών και διακινηθεισών ποσοτήτων κάνναβης από τη χώρα της Αλβανίας, συγκριτικά με εκείνες του έτους 2013, γεγονός συνδέεται άρρηκτα με διενεργούμενες αστυνομικές επιχειρήσεις των Αλβανικών διωκτικών αρχών (*Λαζαράτι Αλβανίας*) (ΣΟΔΝ, 2015, σ.40). Προς αποτροπή αστυνομικών ελέγχων, κατασχέσεων, διώξεων κ.λπ. και με δεδομένη την προσαρμοστικότητα του Ο.Ε στις εκάστοτε αλλαγές περιβάλλοντος, τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, διαπιστώνεται ευρεία εγκατάσταση φυτειών καλλιέργειας δενδρυλλίων κάνναβης, εξωτερικού και εσωτερικού χώρου (ΣΟΔΝ, 2016, σ.32). Στη μεν πρώτη περίπτωση, τα δενδρύλλια κάνναβης τοποθετούνται σε απομακρυσμένες δασικές

περιοχές, με έντονη βλάστηση προς εκμετάλλευση του απόκρημνου και των δυσκολιών εντοπισμού. Μέλη του Ο.Ε που διαβιούν εντός των φυτειών καλλιέργειας, αναλαμβάνουν πάσης φύσεως εργασίες από τη φύτευση έως και τη συγκομιδή και αποξήρανση των ποσοτήτων κάνναβης, εργασίες που διαρκούν έως και 8 μήνες (ΣΟΔΝ, 2018, σ.49). Στη δεύτερη περίπτωση, πρόκειται για δενδρύλλια υδροπονικής καλλιέργειας ή δια της μεθόδου της υδροπονικής καλλιέργειας (Skunk). Ειδικότερα, ομάδες Ο.Ε με σκοπό την αποτελεσματικότερη και ασφαλέστερη παραγωγή ποσοτήτων κάνναβης, καλλιεργούν δενδρύλλια κάνναβης σε εσωτερικούς χώρους πάσης φύσεως, επιδιώκοντας συγκομιδή μεγαλύτερων και ποιοτικότερων ποσοτήτων κάνναβης, με χρήση τεχνολογικών μέσων, όπως τεχνητές συνθήκες φωτισμού με χρήση λυχνιών, ύγρανση με ηλεκτρονικούς υγραντήρες, ανεμιστήρες, συσκευές εξαερισμού, όργανα μέτρησης θερμοκρασίας-υγρασίας κ.λπ. Εν προκειμένω, πρόκειται για τεχνική που συμβάλλει στον πολλαπλασιασμό των παραγόμενων ποσοτήτων κάνναβης και εγκληματικών προσόδων (ΣΟΔΝ, 2018, σ.40 ; ΣΟΔΝ, 2022, σ.71-72).

Μια ακόμη συνήθης κατηγορία ναρκωτικών ουσιών που διακινείται εντός της ελληνικής επικράτειας, είναι αυτή των συνθετικών ναρκωτικών. Στην εν λόγω κατηγορία, εντάσσονται ουσίες, όπως η αμφεταμίνη, η μεθαμφεταμίνη, Mdma-Xtc (έκσταση), το Lsd καθώς και συνθετικά παράγωγα κανναβινοειδών (π.χ boom) και οπιοειδών (π.χ φαιντανύλη) που παράγονται εντός αυτοσχέδιων, μη νόμιμων εργαστηρίων από εξειδικευμένους χημικούς (ΣΟΔΝ, 2019, σ.125-126). Σύμφωνα με τηρούμενα στοιχεία, η Ευρώπη αποτελεί κομβική περιοχή παραγωγής τέτοιων ναρκωτικών ουσιών, με κυριότερες χώρες το Βέλγιο, την Ολλανδία και τη Γερμανία αλλά και Βαλκανικές χώρες, όπως τη Βουλγαρία, τη Σερβία κ.λπ. (ΣΟΔΝ, 2014, σ.72). Βασική καινοτομία αυτού του είδους παρασκευής ναρκωτικών ουσιών, αποτελεί η χρήση νόμιμων και ευρέως διατιθέμενων στο κοινό εμπόριο, ουσιών που δύναται να χρησιμοποιηθούν για την παρασκευή πρόδρομων χημικών ουσιών ή εισαγωγή των τελευταίων από χώρες της Ανατολής, όπως η Κίνα ή η Ρωσία μέσω διαφόρων μεθόδων, η επεξεργασία των οποίων θα οδηγήσει στα συνθετικά ναρκωτικά, γεγονός που καθιστά εξαιρετικά δύσκολο το έργο των διωκτικών αρχών (EUDA, 2024). Βέβαια, η χώρα μας, δεν συγκαταλέγεται στις κυριότερες χώρες ζήτησης και κατανάλωσης τέτοιου είδους ναρκωτικών ουσιών και ούτε αποτελεί συνήθης περιοχή εγκατάστασης παράνομων εργαστηρίων παρασκευής

συνθετικών ναρκωτικών. Είθισται, η Ελλάδα λόγω και της γεωγραφικής της θέσης να αποτελεί σημείο «*transit*» τέτοιου είδους πρόδρομων ουσιών ή συνθετικών ναρκωτικών (ΣΟΔΝ, 2019, σ.131). Βάσει της έκθεσης του ΣΟΔΝ κατά το έτος 2018, ποσότητες συνθετικών ναρκωτικών, εισάγονται στην ελληνική επικράτεια με μεθόδους, όπως αυτές που προαναφέρθηκαν για τις ναρκωτικές ουσίες της ηρωίνης, κοκαΐνης κ.λπ. ή και ακόμη και μέσω πρόσβασης στο «*dark web*», με τις παραγγελλθείσες ποσότητες συνθετικών ναρκωτικών να παραδίδονται στους αγοραστές-χρήστες, μέσω εταιριών «*courier*» εν αγνοία των τελευταίων (ΣΟΔΝ, 2018, σ.101-102).

Πέραν των προαναφερόμενων ναρκωτικών ουσιών, εξαιρετικά επιβλαβείς για τη δημόσια υγεία, τυγχάνουν και οι νέες ψυχοδραστικές ουσίες ή κατά άλλους «*νόμιμα ναρκωτικά*», των οποίων η κατανάλωση σε ευρωπαϊκό επίπεδο αυξάνεται ανησυχητικά τα τελευταία έτη. Ως τέτοιες, νοούνται οι ψυχοτρόπες εκείνες ουσίες που τίθεται εκτός πλαισίου παρακολούθησης από την «*Ενιαία Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών περί Ναρκωτικών*» και είθισται να προτιμώνται για ψυχαγωγικούς λόγους, λόγω της χαμηλής τιμής πώλησης, της υψηλής δραστηριότητας καθώς και των δυσκολιών ανίχνευσης σε εξετάσεις (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2014 ; ΣΟΔΝ, 2023, σ.136-138). Συνήθως, παράγονται σε χώρες εκτός Ε.Ε, με κυριότερες αυτές της Κίνας αλλά και της Ινδίας που τα τελευταία έτη έχει εισέλθει δυναμικά στην παραγωγή ένεκα μειωμένων ελέγχων (ΣΟΔΝ, 2023, σ.139). Αφού παρασκευαστούν, αποστέλλονται με διαφόρους τρόπους σε χώρες της Ε.Ε, όπου και μετατρέπονται σε προϊόντα που διατίθενται «*υπογείως*» ή και εμφανώς σε συνηθισμένα καταστήματα διάθεσης προϊόντων πάσης φύσεως.

Ενδιαφερόμενοι αγοραστές, δύναται όπως προμηθευτούν τις εν λόγω ουσίες τόσο από φυσικά καταστήματα που τις προωθούν, παρουσιάζοντας τες ως «*εγκεκριμένες και αναπληρωματικές*» των παράνομων ναρκωτικών ουσιών επιλογές όσο και μέσω «*dark web*», κρυπτογραφημένων «*chats*» αλλά και διαδικτυακών εφαρμογών όπως «*Facebook*», «*Instagram*» κ.λπ. (ΣΟΔΝ, 2021, σ.124). Σύμφωνα με έκθεση του EMCDDA για το έτος 2022, πέραν των 920 νέων ψυχοδραστικών ουσιών είχαν τεθεί σε παρακολούθηση μιας και είχαν εντοπιστεί στην αγορά ναρκωτικών της Ε.Ε, εκ των οποίων οι 41 πρωτοεμφανίστηκαν μόλις το 2022. Καίτοι παρατηρείται μια μείωση στην εκ νέου ανά έτος εισαγωγή ουσιών στην Ε.Ε, μετά και το 2015, εντοπίζονται ανά έτος περί τις 400

νέες ουσίες που είχαν ήδη εντοπιστεί, γεγονός που υποδηλώνει ότι πλήθος τέτοιων ουσιών συνεχίζουν να τίθενται σε διάθεση, αυξάνοντας τον κίνδυνο για τη δημόσια υγεία (EMCDDA, 2022 ; ΣΟΔΝ, 2023, σ.141).

2.5 Η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών στη χώρα μας κατά την περίοδο του Covid-19

Η αιφνίδια εξάπλωση σε παγκόσμιο επίπεδο του ιού Covid-19 το έτος 2020, αποτέλεσε μια άνευ ορίων παγκόσμια υγειονομική κρίση, απειλώντας ουσιαστικά ολόκληρη την ανθρωπότητα, έχοντας επιπτώσεις σε πολλαπλά επίπεδα, μεταξύ των οποίων και σε αυτό της οργανωμένης εγκληματικότητας και της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών (ΣΟΔΝ, 2021, σ.54-55). Τα ληφθέντα μέτρα προς περιορισμό της εξάπλωσης του ιού, όπως οι περιορισμοί κυκλοφορίας, οι αυξημένοι έλεγχοι κ.λπ., σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, οδήγησαν στον επηρεασμό της αγοράς των ναρκωτικών, χαρακτηριζόμενη από ελλείψεις συγκεκριμένων ναρκωτικών ουσιών και αυξήσεις τιμών (ΣΟΔΝ, 2020, σ.51 ; Lawspot, 2020). Ωστόσο, οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, κατάφεραν εύκολα και σχετικά πολύ γρήγορα να προσαρμοστούν στις διαμορφωθείσες συνθήκες, τροποποιώντας τον τρόπο δράσης τους. Ουσιαστικά, προσαρμοσαν το *modus operandi* αναφορικά με τη διακίνηση, εκμεταλλευόμενες τη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη και τα πλεονεκτήματα του διαδικτύου (ΣΟΔΝ, 2021, σ.54).

Διαφαίνεται λοιπόν ξεκάθαρα, ότι το Ο.Ε, υιοθέτησε πρακτικές και μεθόδους (*διαδίκτυο*), προερχόμενες από την επίσημη οικονομία και τις εκεί δραστηριοποιούμενες νόμιμες επιχειρήσεις. Χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις διενεργούμενων παραγγελιών μέσω «*social media*», όπως «*Facebook, Instagram*», τηλεφωνικών εφαρμογών ισχυρής κρυπτογράφησης όπως, «*what's up, signal, Viber*», «*Sky-Ecc – EncroChat*». Παράλληλα, παρατηρήθηκε αύξηση στη χρήση ως μέσων παράδοσης και μεταφοράς, μεταφορικών εταιριών – «*courier*», εταιριών – «*delivery*», οχημάτων δημοσίας χρήσεως, όπως ταξί καθώς και οχημάτων εφοδιασμένων με διαμορφωμένες θήκες απόκρυψης (*κρύπτες*) (ΣΟΔΝ, 2020, σ.59 ; Braun, 2023). Γεγονός, απόλυτα λογικό από τη στιγμή που το Ο.Ε, τυγχάνει αποτέλεσμα του καπιταλιστικού συστήματος οργάνωσης και των διαδράσεων εντός της αγοράς, θεωρούμενο ως μια άλλη «*φυσιολογική επιχείρηση*» (Σταμούλη, 2016, σ.1195). Σε εγχώριο επίπεδο, η προαναφερόμενη λόγω πανδημίας κατάσταση, οδήγησε

στον κλονισμό της «τροφοδότησης» της χώρας μας με συγκεκριμένες ναρκωτικές ουσίες, σε αύξηση της εισαγωγής και κατανάλωσης άλλων ειδών ναρκωτικών ουσιών καθώς και σε αύξηση των τιμών (ΣΟΔΝ, 2020, σ.59). Ειδικότερα, λόγω περιορισμού μετακινήσεων και αυξημένων ελέγχων σε σημεία, όπως τα ελληνοαλβανικά και τα ελληνοτουρκικά σύνορα, σημειώθηκε πτώση των εισαγόμενων ποσοτήτων ακατέργαστης κάνναβης και ηρωίνης, με ταυτόχρονη ενίσχυση των εισαγωγών ποσοτήτων κάνναβης υδροπονικής καλλιέργειας από χώρες, όπως η Ισπανία, το Μαρόκο κ.λπ. (ΣΟΔΝ, 2020, σ.60).

Κεφάλαιο 3^ο: Η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας

3.1 Η εκβίαση-παροχή προστασίας στο χώρο της νύχτας ως δραστηριότητα του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα

Εκ των βασικότερων και ιδιαιτέρως επικερδών δραστηριοτήτων του Ο.Ε, τυγχάνει η περίπτωση της εκβίασης υπό το πρόσχημα παροχής προστασίας σε επιχειρηματίες-ιδιοκτήτες κέντρων νυχτερινής διασκέδασης, καταστημάτων κ.λπ. (Βιδάλη, 2017, σ.160-161). Το εν λόγω φαινόμενο, στην πολύπλοκη και οργανωμένη μορφή του, περιλαμβάνει το αδίκημα της εκβίασης από εγκληματικές ομάδες που απαιτούν ανά τακτά χρονικά διαστήματα χρηματικά ποσά υπό το πρόσχημα παροχής προστασίας από έτερες εγκληματικές ομάδες, διαπληκτισμούς, φθορές κ.λπ. (Σταμούλη, 2019, σ.230-231 ; Rusev, Garofalo & Sciandra, 2016, pp.13-17). Ουσιαστικά, πρόκειται για οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα, με καταβολές Μαφίας και ομοιότητες με το γνωστό φόρο προστασίας «*risso*» που καταβάλλονταν από νόμιμες και μη επιχειρήσεις που εδράζονταν σε περιοχές που «ελέγχονταν» από την Cosa Nostra ή Ndrangheta στη γείτονα Ιταλία και χαρακτηρίζονταν από έλλειψη έντονης κρατικής παρουσίας (Ριζάβα, 2012, σ.164 ; Paoli, 2003, pp.164-165).

Στη χώρα μας, το προαναφερόμενο φαινόμενο έκανε την εμφάνισή του περί το 1980 συνδυαστικά με φαινόμενα έντονης αστικοποίησης, ανόδου του βιοτικού επιπέδου, πολλαπλασιασμού νυχτερινών κέντρων διασκέδασης, εκβιομηχάνισης και διαμόρφωσης υψηλών ποσοστών πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού (Βιδάλη, 2019, σ.160 ; Cusson, 2009, pp. 334-335). Αποτέλεσμα, η μετατροπή της οικονομίας της νύχτας σε τεράστια

πηγή οικονομικών συμφερόντων και ευκαιριών για οργανωμένες εγκληματικές ομάδες ή αλλιώς «νονούς της νύχτας» (Σταμούλη, 2019, σ.231).

Από άποψη διάρθρωσης, οι ανωτέρω ομάδες, διέπονται από το διαρκή χαρακτήρα της εγκληματικής τους δραστηριότητας, περιλαμβάνοντας πλήθος ημεδαπών και αλλοδαπών μελών, διεπόμενα από ιεραρχία, καταμερισμό εργασιών με σαφή διαχωρισμό αρχηγικών και εκτελεστικών μελών, με τα πρώτα να αποτελούν ημεδαποί και τα δεύτερα κυρίως αλλοδαποί (ΕΛ.ΑΣ, 2013, σ.34). Αναλυτικότερα, τα αρχηγικά μέλη, λαμβάνουν αποφάσεις και χαράσσουν τη στρατηγική των ομάδων ενώ τα κατώτερα στην ιεραρχική πυραμίδα μέλη, αναλαμβάνουν «*ρισοκίνδυνες εργασίες*», όπως αυτές των απειλών, βίας, πρόκλησης φθορών, «*ξεκαθαρίσματος λογαριασμών*», είσπραξης οφειλών κ.λπ. (ΕΛ.ΑΣ, 2016, σ.72-75). Για να ανέλθει κάποιος στην εγκληματική πυραμίδα και να καταστεί αρχηγός τέτοιων ομάδων, οφείλει όπως διέλθει όλα τα στάδια της ιεραρχίας, δοκιμαζόμενος σε κινδύνους προκειμένου καταστεί σεβαστός και αποδεκτός από το χώρο της νύχτας και τις υπόλοιπες εγκληματικές ομάδες (Μαγγανάς, 2007, σ.320). Ιδιαίτων χαρακτηριστικό, η περιστασιακή συμμετοχή μελών στην εγκληματική δραστηριότητα ως ένα άλλο είδος «*προσωρινής σύμβασης εργασίας*» για συγκεκριμένες «*εργασίες*» (ΕΛ.ΑΣ, 2014, σ.32). Κύρια πηγή άντλησης μελών, αποτελούν κυρίως χώροι εκγύμνασης ή εκμάθησης πολεμικών τεχνών όπου συναθροίζονται νεαροί άνδρες ή πρώην στελέχη ειδικών δυνάμεων, μη έχοντες σταθερή επαγγελματική ενασχόληση ή αντιμετωπίζοντας οικονομικά ή κοινωνικά ζητήματα (Σταμούλη, 2019, σ.233 ; Καρανάτση, 2007).

Στα πλαίσια της εν λόγω δραστηριότητας, οι επίμαχες ομάδες, προβαίνουν σε εδαφικό τεμαχισμό περιοχών κυρίως της Αττικής και της Θεσσαλονίκης, με σαφή καθορισμό εδαφικών ορίων ανά ομάδα, ο οποίος γίνεται σεβαστός, όντας σε θέση να γνωρίζουν ανά πάσα στιγμή κάθε νέο κέντρο νυχτερινής διασκέδασης, πρόσφορο για «*άντληση εσόδων*» (Σταμούλη, 2019, σ.231). Σε πολλές περιπτώσεις, διαπιστώνεται ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ οργανώσεων, προσεγγίζοντας μαζί επιχειρηματίες – ιδιοκτήτες καταστημάτων καίτοι ο διαχωρισμός είναι δεδομένος (ΕΛ.ΑΣ, 2016, σ.73-74). Ωστόσο, ενδεχόμενη παραβίαση συμφωνιών, οδηγεί σε βίαιες συγκρούσεις, «*ξεκαθαρίσματα λογαριασμών*» και «*συμβόλαια θανάτου*» (Lambropoulou, 2003, pp.79). Πέραν της παραβίασης συμφωνιών, κίνδυνος σωματικής ακεραιότητας ή ζωής, μπορεί να προέλθει και από παραβίαση του

νόμου της σιωπής ή «*omerta*», παράγοντας εξαιρετικά σημαντικός για μέλη εγκληματικών οργανώσεων στο χώρο της νύχτας (Καρανάτση, 2007).

3.2 Η βία και οι απειλές ως βασικός πυλώνας επιβολής

Κύριο εργαλείο «υποταγής» επιχειρηματιών - ιδιοκτητών κέντρων νυχτερινής διασκέδασης με σκοπό την «*παροχή προστασίας*» σε αυτές για την απρόσκοπτη λειτουργία τους και την αποφυγή «*προβλημάτων*», αποτελούν η βία και οι απειλές βίας (Σταμούλη, 2019, σ.231). Ειδικότερα, εφαρμόζοντας μεθοδευμένες εκβιαστικές πρακτικές, κατευθυνόμενες προς τα προαναφερόμενα πρόσωπα, τις οικογένειες ή τις ιδιοκτησίες τους, απαιτούν απευθείας απόδοση χρηματικών ποσών ή ανά τακτά χρονικά διαστήματα (*βδομαδιαίο ή μηνιαίο*), πάντα με ορίζοντα επαναδιαπραγμάτευσης ή και πρόσληψη μελών της οργάνωσης στην επίμαχη επιχείρηση κατά βάση υπό το καθεστώς υπηρεσιών ασφαλείας (Cusson, 2009, pp.334-335). Η προσέγγιση των υποψήφιων «*θυμάτων*», ακολουθεί συγκεκριμένα βήματα. Πρώτο βήμα, αυτό της επιλογής των καταστημάτων που πραγματώνεται βάσει οικονομικών κριτηρίων και γεωγραφικής τοποθεσίας πάντα στα πλαίσια των προαναφερόμενων εδαφικών ορίων και συμφωνιών μεταξύ όλων των εγκληματικών ομάδων. Δεύτερο βήμα, οι επιτόπιες επισκέψεις μελών της οργάνωσης ή και του αρχηγού στον επιχειρηματία-ιδιοκτήτη του καταστήματος προς παρουσίαση της «*πρότασης συνεργασίας-προστασίας*», μέχρις ότου ο τελευταίος πεισθεί (Ριζάβα, 2012, σ.170-171). Σε αρνητική περίπτωση, ακολουθεί το τρίτο βήμα που περιλαμβάνει ψυχολογική βία, απειλές βίας κατά του ιδίου, της οικογένειας ή της ιδιοκτησίας του με σκοπό τη συνέτιση. Η άρνηση συμμόρφωσης, οδηγεί στο τελευταίο βήμα, περιλαμβάνοντας βίαιες ενέργειες, όπως ξυλοδαρμούς, φθορές, σκόπιμη πρόκληση διαπληκτισμών εντός του καταστήματος προς δυσφήμιση, εμπρησμούς ή και εκρήξεις (Σταμούλη, 2019, σ.231 ; Μαγγανάς, 2007, σ.480-481).

Ωστόσο, οι προαναφερόμενες ομάδες, αντιλαμβανόμενες τον προκαλούμενο «*θόρυβο*» λόγω της εφαρμόζουσας βίας και θέλοντας να επιτύχουν την αθέατη ανάπτυξη και εξέλιξη των δραστηριοτήτων τους, επιστράτευσαν το φαινόμενο της διαφθοράς (Beare, 1997, pp.160). Δεν είναι άλλωστε λίγες οι περιπτώσεις εκείνες που στα πλαίσια εξάρθρωσης από διωκτικές αρχές τέτοιων οργανωμένων ομάδων, εξακριβώνεται η συμμετοχή φορέων

του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είτε ευθέως ως μέλη είτε μέσω δωροδοκίας, προς επίτευξη των σκοπών των εν λόγω ομάδων (Σταμούλη, 2019, σ.231). Πλήθος δημοσιευμάτων ΜΜΕ και υποθέσεων εξάρθρωσης εγκληματικών οργανώσεων εκβίασης από τις διωκτικές αρχές, επιβεβαιώνουν εμπλοκή αστυνομικών, σωφρονιστικών υπαλλήλων και έτερων υπαλλήλων του ευρύτερου δημοσίου τομέα στην παράνομη δραστηριότητα ομάδων εκβίασης (ΕΛ.ΑΣ, 2014, σ.33 ; Καρανάτση, 2007). Πρόκειται άλλωστε για γεγονός που δεν προκαλεί εντύπωση μιας και κατά την Hirschfeld, το φαινόμενο της διαφθοράς, αποτελεί συστατικό στοιχείο του Ο.Ε για την εδραίωση και εξάπλωση του ενώ κατά τη Βιδάλη συμβάλει στην επιβίωση του Ο.Ε, λειτουργώντας ως μέσο στήριξης των εγκληματικών δραστηριοτήτων του και ένα είδος αντικατάστασης των βίαιων συμπεριφορών και ενεργειών του που σε διαφορετική περίπτωση θα έθετε κινδύνους διώξεων ή και συλλήψεων (Hirschfeld, 2015, pp.25 ; Βιδάλη, 2017, σ.155).

3.3 Η ποινική αποτύπωση της εκβίασης

Η εκβίαση τυγχάνει αδίκημα που στρέφεται εναντίον περιουσιακών στοιχείων και της προσωπικής ελευθερίας, με την τελευταία να αποτελεί μέσο επίτευξης της πρώτης. Η εκβίαση, χαρακτηρίζεται από συνθετότητα και νομική πολυπλοκότητα, βασιζόμενη στο στοιχείο της βίας που παρουσιάζει διττή φύση. Ειδικότερα, η βία δύναται όπως εκδηλώνεται είτε ως άμεση σωματική βία είτε ως έμμεση βία αλλά και κατά πραγμάτων. Βέβαια, δεν είναι απόλυτο καθώς η βία μπορεί να εκδηλώνεται και ως ψυχολογική βία. Αποδέκτης της βίας μπορεί να είναι το ίδιο το εξαναγκαζόμενο υποκείμενο ή οποιοδήποτε τρίτο για το οποίο ο εξαναγκαζόμενος νοιάζεται (Μπουτκάρη, 2024).

Το αδίκημα της εκβίασης, τυποποιείται ποινικά στις διατάξεις του αρ.385 Π.Κ, όπως τροποποιήθηκαν και ισχύουν σύμφωνα με Ν.4619/2019, εμφανιζόμενη ως απλή ή βασική εκβίαση (παρ.1), ως βαριά ή διακεκριμένη (παρ.2) και ως ιδιόμορφη εκβίαση επιχειρήσεων (παρ.3). Ειδικότερα, στην παρ.1 του αρ.385 Π.Κ, προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή για το «πρόσωπο εκείνο που με σκοπό την αποκόμιση περιουσιακού οφέλους για το ίδιο ή τρίτο πρόσωπο, εξαναγκάζει τρίτο πρόσωπο με χρήση βίας ή απειλή σε ενέργεια, παράλειψη ή ανοχή που προκαλεί ζημία στην περιουσία του εξαναγκαζόμενου ή έτερου προσώπου». Υποκείμενο του εγκλήματος, δύναται να αποτελεί οποιοσδήποτε πρόσωπο (κοινό έγκλημα) ενώ αντικείμενο, η

εξατομικευμένη κάθε φορά περιουσία ως σύνολο επιμέρους στοιχείων. Πράξη της εκβίασης, αποτελεί «ο εξαναγκασμός με βία ή απειλή σε ενέργεια, παράλειψη ή ανοχή που οδηγεί σε περιουσιακή ζημία του εξαναγκαζόμενου ή άλλου προσώπου», με την παράνομη βία να αποσκοπεί στην κάμψη αντιστάσεων του εξαναγκαζόμενου προσώπου προκειμένου ενεργήσει βάσει της θέλησης του δράστη. Σκοπός αυτής της μορφής εκβίασης, ο προσπορισμός παράνομου περιουσιακού οφέλους που νοείται ως «η οποιαδήποτε αύξηση της οικονομικής περιουσίας του δράστη ή τρίτου, αποτιμητή σε χρήμα». Αναφορικά με την υποκειμενική υπόσταση, απαιτείται σύνθετος δόλος, οιοδήποτε βαθμού και πρόσθετος σκοπός. Αναλυτικότερα, απαιτείται «γνώση και θέληση από μέρος του δράστη να τελεστή η παράνομη βία ώστε ο εξαναγκαζόμενος να προβεί σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή και να επέλθει περιουσιακή ζημία στον τελευταίο ή τρίτο» (παρ.1 αρ.385 Π.Κ).

Στην παρ.2 του αρ.385 Π.Κ, προβλέπεται τιμώρηση, όμοια με εκείνη των παρ.1 και 2 του αρ.380 Π.Κ (κάθειρξη και χρηματική ποινή), εφόσον η πράξη της παρ.1 του αρ.385 Π.Κ, έλαβε χώρα «με χρήση σωματικής βίας εναντίον υποκειμένου ή απειλές ενωμένες με επικείμενο κίνδυνο σώματος ή ζωής». Εδώ, η αντικειμενική υπόσταση, ομοιάζει με εκείνη της παρ.1 του αρ.385 Π.Κ, με το δράστη να αποτελεί οποιοδήποτε πρόσωπο (κοινό έγκλημα) και αντικείμενο του εγκλήματος, η εξατομικευμένη κάθε φορά περιουσία, ως σύνολο επιμέρους στοιχείων. Ωστόσο, πράξη της βαριάς μορφής εκβίασης, τυγχάνει ο «εξαναγκασμός προσώπου με σωματική βία ή με απειλές ενωμένες που δύναται να προκαλέσουν κίνδυνο σωματικής ακεραιότητας ή ακόμη και ζωής, σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή που οδηγεί σε περιουσιακή ζημία του εξαναγκαζόμενου ή άλλου προσώπου». Όμοια και η απαιτούμενη υποκειμενική υπόσταση με την αναγκαία για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος «γνώση και θέληση τέλεσης παράνομης βίας και βλάβης της περιουσίας του εξαναγκαζόμενου ή άλλου προσώπου» (παρ.2 αρ.385 Π.Κ).

Στην παρ.3 του αρ.385 Π.Κ, προβλέπεται φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή για το δράστη ο οποίος «με χρήση βίας ή απειλή βλάβης επιχείρησης, επαγγέλματος, λειτουργήματος ή άλλης δραστηριότητας του εξαναγκαζόμενου ή άλλου προσώπου ή προσφέρθηκε να παρέχει ή παρέχει προστασία προς αποτροπή πρόκλησης τέτοιας βλάβης από τρίτον». Αν η προαναφερθείσα πράξη τελέστηκε από δράστη που

«διαπράττει τέτοιες πράξεις κατ' επάγγελμα», προβλέπεται κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή (παρ.3 αρ.385 Π.Κ). Ομοίως και εδώ, δράστης μπορεί να είναι οποιοσδήποτε (κοινό έγκλημα) ενώ αντικείμενο του εγκλήματος η συγκεκριμένη κάθε φορά περιουσία, ως σύνολο επιμέρους στοιχείων και ακριβέστερα η συνδεδεμένη με επιχειρηματικές και επαγγελματικές δραστηριότητες, περιουσία. Πράξεις της ιδιόμορφης εκβίασης επιχειρήσεων, αποτελούν: α) «ο εξαναγκασμός με βία ή απειλή βλάβης επιχείρησης, επαγγέλματος, λειτουργήματος ή άλλης δραστηριότητας που ασκεί ο εξαναγκαζόμενος ή έτερος, σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή που οδηγεί σε περιουσιακή ζημία του εξαναγκαζόμενου ή έτερου προσώπου» και β) «ο εξαναγκασμός με βία ή απειλή σε προσφορά παροχής ή παροχή προστασίας προς αποτροπή πρόκλησης βλάβης στην επιχείρηση, επάγγελμα, λειτουργήμα ή άλλη δραστηριότητα από τρίτον». Στην τελευταία περίπτωση, η «παροχή προστασίας» μεταφράζεται ως επίβλεψη της επίμαχης επιχείρησης και της λειτουργίας αυτής από το δράστη, με ταυτόχρονη παροχή από τον ιδιοκτήτη χρηματικών ανταλλαγμάτων υπό τη μορφή «φόρου». Η τέλεση όμως των προαναφερόμενων πράξεων από πρόσωπα που δρουν «κατ' επάγγελμα», οδήγησε τον Έλληνα νομοθέτη να θέσει στην προκειμένη περίπτωση «υποκειμενικό εξωτερικό όρο του αξιοποιήσιμου», αυξάνοντας την απειλούμενη ποινή. Αναφορικά με την απαιτούμενη υποκειμενική υπόσταση, ομοιάζει πλήρως με αυτή των παρ.1-2 του αρ.385 Π.Κ (Μυλωνόπουλος, 2021, σ.314-341).

3.4 Οι νονοί της νύχτας και η Greek Mafia

3.4.1 Ξεκαθαρίσματα λογαριασμών και συμβόλαια θανάτου

Αδιαμφισβήτητα, όπως προαναφέρθηκε, κύριο χαρακτηριστικό των εκβιασμών υπό το πρόσχημα της παροχής προστασίας στην οικονομία της νύχτας, αποτελεί η βία. Ωστόσο, η εν λόγω βία δεν περιστρέφεται αποκλειστικά γύρω από τα θύματα εκβίασης αλλά αφορά και τις οργανωμένες εγκληματικές ομάδες μεταξύ τους. Πρόκειται, για βίαιες συγκρούσεις ή «ξεκαθαρίσματα λογαριασμών» στα πλαίσια των προαναφερόμενων και όχι μόνο παράνομων δραστηριοτήτων τέτοιων οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, αποτελώντας τη βάση τέλεσης πληρωμένων ανθρωποκτονιών ή αλλιώς «συμβολαίων θανάτου». Αίτια των εν λόγω ανθρωποκτονιών, δεν αποτελούν μόνο η επίλυση «επιχειρηματικών» διαφορών, η μονοπωλιακή επικράτηση, η ανακατανομή

δυνάμεων και η εδραίωση αλλά και λόγοι συναισθηματικού χαρακτήρα, επίδειξης δύναμης ή πρόκλησης φόβου (Van Gestel, 2023, pp.149). Ομάδες Ο.Ε, υιοθετώντας την ανωτέρω μέθοδο, αποσκοπούν στην εδραίωση και εξάπλωση των δραστηριοτήτων τους καθώς και στη διατήρηση του «μύθου» τους (Europol, 2021, σ.3).

Στόχος των «συμβολαίων θανάτου», όχι μόνο η εξόντωση αντίπαλων ή ανταγωνιστών αλλά κάθε είδους εμποδίου, όπως π.χ δημοσιογράφοι, αστυνομικοί, δικηγόροι κ.λπ., που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τις εγκληματικές δραστηριότητες τους (Kaysser & Oliveira, 2021, pp.8). Ωστόσο, ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η βαρβαρότητα, η συχνότητα αλλά και ο επαγγελματισμός των «συμβολαίων θανάτων» μιας και ελάχιστες περιπτώσεις εξιχνιάζονται και οδηγούν σε συλλήψεις φυσικών ή ηθικών αυτουργών (Nomokonon & Shulga, 1998, pp.676). Με δεδομένο ότι τα «συμβόλαια θανάτου» αφορούν εξουδετέρωση συγκεκριμένων μελών εγκληματικών οργανώσεων, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, διαπιστώνεται όλο και συχνότερα η χρήση «μισθωτών εκτελεστών», κατά βάση αλλοδαπών, προερχόμενων από χώρες εξωτερικού και δη των Βαλκανίων, στα πλαίσια συγκεκριμένων «εμπορικών συμφωνιών» έναντι χρηματικής αμοιβής, δυσκολεύοντας έτσι κατά πολύ το έργο των διωκτικών αρχών.

Στην προκειμένη περίπτωση, πρόκειται για «επαγγελματίες εκτελεστές», π.χ πρώην μέλη ειδικών δυνάμεων και άριστους χειριστές πολεμικών όπλων που προέρχονται ή συνδέονται άρρηκτα με εγχώριες εγκληματικές ομάδες ή το Ο.Ε έτερων χωρών (Shaw & Thomas, 2016, pp.597). Βέβαια, οι εκτελέσεις «συμβολαίων θανάτου», δύναται όπως ανατίθενται και σε κατώτερα μέλη της ιεραρχικής κλίμακας ως ένα είδος δοκιμασίας προς ένταξη ή ανέλιξη στην πυραμίδα της οργάνωσης (Kaysser & Oliveira, 2021, pp.31). Όσον αφορά το κόστος ενός «συμβολαίου θανάτου» στην πρώτη περίπτωση, κυμαίνεται από 5.000 ευρώ έως και μερικές εκατοντάδες χιλιάδες ευρώ, σχετιζόμενο πάντα με τον «εκτελεστή», το επαγγελματικό του υπόβαθρο αλλά και το «στόχο-θύμα, τη φήμη του και τη δυσκολία αποπεράτωσης του «συμβολαίου» (Hanser, Wallace & Jones, 2008, pp. 211). Κόστος, η αποπληρωμή του οποίου δύναται όπως ολοκληρωθεί και μέσω «dark web», με μεθόδους όπως η χρήση κρυπτονομισμάτων, συμβάλλοντας έτσι στην απόκρυψη ιχνών οικονομικών συναλλαγών και καθιστώντας αδύνατο τον εντοπισμό φυσικών και ηθικών αυτουργών (Kaysser & Oliveira, 2021, pp.64 ; Roddy & Holt, 2020, pp.142).

Στη χώρα μας, τα πληρωμένα «συμβόλαια θανάτου», συνδέθηκαν διαχρονικά με την επονομαζόμενη και ως «*Greek Mafia*», δηλαδή συγκεκριμένες ομάδες «νονών της νύχτας», οι οποίες δραστηριοποιούνται στον εγκληματικό τομέα της εκβίασης υπό το πρόσχημα παροχής προστασίας σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης κ.λπ. καταστήματα αλλά και έτερες επικερδείς παράνομες δραστηριότητες, όπως η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, λαθραίων καυσίμων και καπνικών προϊόντων, εμπορία ανθρώπων κ.λπ. (Παπαδαμάκης, 2000, σ.149). Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός, ότι το προσδόκιμο ζωής των μελών τέτοιων ομάδων και κυρίως των αρχηγικών μελών, δύσκολα ξεπερνά τα 45-50 έτη, διάγοντας μια ζωή χαρακτηριζόμενη από συνεχείς μετακινήσεις, εναλλαγές οικιών, μέτρα προστασίας κ.λπ. (Καλαφάτης, 2018). Πρόκειται για δρώντα υποκείμενα βάσει συγκεκριμένων κανόνων και «*άγραφων*» νόμων που έχουν αυξημένη αίσθηση του «νόμου της σιωπής» ή «*omerta*», η παραβίαση του οποίου είθισται να οδηγεί σε παραδειγματική απώλεια της ζωής τους (Σβουρδάκου, 2007, σ.318).

Οι πρώτες εκτελέσεις «*συμβολαίων θανάτων*», τοποθετούνται χρονικά στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και κυρίως κατά τα έτη 1991-1992, όταν μεταξύ ομάδων «νονών της νύχτας» ξεκίνησε μια άνευ προηγουμένου διαμάχη με σκοπό την μονοπωλιακή επικράτηση στο χώρο της νύχτας, γεγονός που οδήγησε στη δολοφονία επτά «*ισχυρών*» προσώπων της νύχτας της τότε εποχής. Από την περίοδο εκείνη και ύστερα, ξεκίνησε ένας «*κύκλος αίματος*» με αμείωτο ρυθμό, χαρακτηριζόμενος από εκατέρωθεν «*εκκαθαρίσεις-δολοφονίες*», μεταβάλλοντας συχνά τις ισορροπίες στο χώρο της οικονομίας της νύχτας και γενικότερα της εγχώριας οργανωμένης εγκληματικότητας (Κουράκης, 2000, σ.180).

3.4.2 Η χαρτογράφηση των «συμβολαίων θανάτου» στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία

Από το έτος 2010 μέχρι και σήμερα, έχουν εκτελεστεί περισσότερα από 30 «*συμβόλαια θανάτου*» ισχυρών προσώπων της οικονομίας της νύχτας και του εγχώριου Ο.Ε γενικότερα, εντασσόμενα στην αποκαλούμενη «*Greek Mafia*», με ευρεία εγκληματική δραστηριότητα, περιλαμβάνουσα εκβιασμούς και προστασία νυχτερινών καταστημάτων διασκέδασης, λαθρεμπόριο καυσίμων και καπνικών προϊόντων, διακίνηση ναρκωτικών ουσιών κ.λπ. (Η Ναυτεμπορική, 2024 ; Μπακούλη, 2024). Στην παρούσα υπό-ενότητα και

έχοντας ως πηγή δεδομένων, δημοσιεύματα του ελληνικού ηλεκτρονικού τύπου, θα δώσουμε έμφαση στα «κυριότερα συμβόλαια θανάτου» που κλόνισαν την ελληνική κοινωνία. Πρόκειται για περιπτώσεις «συμβολαίων», από τις οποίες θα διαφανεί η πολυεγκληματική δράση των εν λόγω εγκληματικών ομάδων, η βιαιότητα των ενεργειών τους, η διασύνδεση με φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και πολιτικούς αξιωματούχους καθώς και η δράση και εξέλιξη τους στα πλαίσια μιας συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας και παρανομίας, με απώτερο σκοπό την επιδίωξη κέρδους και εξουσίας (Ανδριανόπουλος, 2024).

Ειδικότερα, την 03/05/2017 στα Γλυκά Νερά Αττικής, δολοφονήθηκε από επαγγελματίες εκτελεστές με πολεμικό τυφέκιο έξω από το σχολείο του παιδιού του, ο Βασίλης Γρίβας ή «Μπίλι», δεχόμενος συνολικά εννέα σφαίρες (Σουλιώτης, 2017 ; Πώποτας, Καλύβα & Χατζησπύρου, 2017). Πρώτη φορά στα πλαίσια της εγχώριας αντιπαλότητας «νονών της νύχτας», «εκτελείται» «συμβόλαιο θανάτου» μπροστά σε μέλος οικογένειας, παραπέμποντας σε μεθόδους της Ιταλικής Μαφίας προς επίτευξη παραδειγματισμού. Ο Γρίβας ασχολούνταν με το bodybuilding και είχε εμπλακεί από το 2003 σε υποθέσεις εκβιασμών, «συμβολαίων θανάτου», όντας μέλος οργανωμένων ομάδων εκβιασμών και παροχής προστασίας σε κέντρα διασκέδασης, με αρχηγούς αρχικά τον Θέμη Καλαποθαράκο και εν συνεχεία τον Μανώλη Καραγιάννη, δολοφονηθέντες «νονούς της νύχτας» (Σπυρόπουλος, 2017).

Καθοριστικότερο και από τα ακριβότερα «συμβόλαια θανάτου» που ουσιαστικά άνοιξε τον «ασκό του Αιόλου» για την έναρξη νέων και ισχυρότερων «ξεκαθαρισμάτων λογαριασμών» στο χώρο της νύχτας, αποτελεί αυτό του Βασίλη Στεφανάκου που θεωρούνταν «νονός των νονών» και αρχηγός της ισχυρότερης εγχώριας εγκληματικής οργάνωσης με πολυεπίπεδη εγκληματική δράση (Θανάσουλας, 2018 ; Τα Νέα, 2018). Ο εν λόγω, δολοφονήθηκε την 17/01/2018 στο Χαϊδάρι Αττικής από επαγγελματίες εκτελεστές με χρήση καλάσνικοφ, δεχόμενος συνολικά 29 σφαίρες (Νίνη, 2018). Η πολυεπίπεδη εγκληματική δράση του Στεφάνου, περιστρέφονταν γύρω από την εκβίαση στην οικονομία της νύχτας και την «παροχή προστασίας» ενώ τα τελευταία έτη γύρω από το χώρο των υγρών καυσίμων. Κατά το παρελθόν, είχε κατηγορηθεί για εκβιάσεις και παροχή προστασίας, τοκογλυφίες, τοποθέτηση εμπρηστικών και εκρηκτικών μηχανισμών,

«συμβόλαια θανάτου» και είχε εκτίσει αρκετά έτη φυλάκισης. Κατά πολλούς, η παρατεταμένη παρουσία του στην κορυφή της εγχώριας εγκληματικής πυραμίδας, βασίζονταν σε διαμορφούμενες σχέσεις και εξαρτήσεις με φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και δη της ΕΛ.ΑΣ (Λαμπρόπουλος, 2018).

Την 19/04/2018 στους Αγίους Αναργύρους Αττικής, δολοφονήθηκε από επαγγελματίες εκτελεστές με χρήση καλάσνικοφ, ο Γιώργος Λίτσας ή «Μπούμπης», στενός συνεργάτης των Γρίβα και του Μανώλη Καραγιάννη, «νονού της νύχτας» και αρχηγού οργανωμένης ομάδας μπράβων, με τον οποίο ο Στεφανάκος είχε έντονες διαμάχες (Λαμπρόπουλος, 2018). Ο Λίτσας, είχε πλούσιο ποινικό παρελθόν, έχοντας κατηγορηθεί για εκβιάσεις, παροχή προστασίας, εμπρησμούς και σωματικές βλάβες ως μέλος ομάδων εκβιάσεων. Η δολοφονία του Λίτσα, θεωρήθηκε από τις διωκτικές αρχές ως αντίποινα της δολοφονίας του Στεφανάκου (Σπυρόπουλος, 2018). Εξαιρετικά σημαντική, αποτέλεσε και η δολοφονία του Σπύρου Παπαχρήστου, πρώην αστυνομικού, μέλους των ειδικών δυνάμεων και στενό φίλο του Μανώλη Καραγιάννη, την 01/05/2018 στην Παιανία Αττικής. Ο Παπαχρήστου, είχε κατηγορηθεί το 2016 για διαφθορά, παρέχοντας κάλυψη σε παράνομες δραστηριότητες ανθρώπων της νύχτας (Ψαρρά & Πολυχρονιάδης, 2022). Κατά πολλούς, αποτελούσε «ρυθμιστή» ισορροπιών στο χώρο της νύχτας καθώς και συνδετικός κρίκος μεταξύ οργανωμένων εγκληματικών ομάδων με κρατικούς αξιωματούχους και πολιτικά πρόσωπα (Λαμπρόπουλος, 2023).

Την 27/06/2018 στο Παλαιό Φάληρο Αττικής, δολοφονήθηκε από επαγγελματίες εκτελεστές με καλάσνικοφ, ο Μανώλης Καραγιάννης ή «Καράφλας» (Ελεύθερος Τύπος, 2018). Θεωρούνταν από τα ισχυρότερα «ονόματα» της νύχτας, έχοντας κατηγορηθεί στο παρελθόν για ένταξη σε οργανωμένες ομάδες εκβιάσεων νυχτερινών κέντρων διασκέδασης και είχε έντονες διαμάχες με έτερες ομάδες «νονών της νύχτας», καθοδηγούμενες από τους Στεφανάκο και Γιάννη Σκαφτούρο (Λαμπρόπουλος, 2018). Κατά τις διωκτικές αρχές, η δολοφονία του, αποδόθηκε σε «ξεκαθάρισμα λογαριασμών» συνδεδεμένο με τις εκτελέσεις των Στεφανάκου, Παπασπύρου και Λίτσα (Σουλιώτης, 2018).

Την 29/10/2019 στο Χαϊδάρι Αττικής, δολοφονήθηκε από επαγγελματίες εκτελεστές, ο Δημήτρης Μάλαμας, στενός συνεργάτης των Παπασπύρου και Στεφανάκου, με καθήκοντα συλλογής χρημάτων από τις εγκληματικές δραστηριότητες της ομάδας στην οποία είχε ενταχθεί τα οποία εν συνεχεία διένειμε σε πρώην και νυν αξιωματικούς και όχι μόνο, της ΕΛ.ΑΣ, προς παροχή κάλυψης παράνομων δραστηριοτήτων της ομάδας του (Παπαδήμας & Ιωάννου, 2021). Ένεκα αντιπαλοτήτων στο χώρο της νύχτας, λάμβανε μέτρα προστασίας, χρησιμοποιώντας ως συνοδούς ασφαλείας εν ενεργεία αστυνομικούς. Στο παρελθόν είχε κατηγορηθεί για υποθέσεις διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, μαστροπείας και τυχερών παιγνίων, έχοντας μάλιστα επεκτείνει τις δραστηριότητες του και σε νόμιμες πλευρές της οικονομίας και δη στη συμμετοχή σε δημόσιες συμβάσεις για την τροφοδοσία κέντρων κράτησης αλλοδαπών καθώς και κυλικείων δημόσιων οργανισμών, διατηρώντας στενές διασυνδέσεις με πολιτικούς αξιωματούχους (Σουλιώτης, 2019 ; Europost.gr, 2020).

Εξίσου σημαντική και η δολοφονία την 09/12/2020 στα Βριλήσσια Αττικής, από επαγγελματίες εκτελεστές με καλάνικοφ, του Δημήτρη Καπετανάκη ή «Καπέ», στενού συνεργάτη των Μάλαμα και Παπαχρήστου (Σπυρόπουλος, 2020). Ο Καπετανάκης, είχε εμπλακεί στο παρελθόν σε υποθέσεις ληστειών, παράνομων χαρτοπαιχτικών λεσχών, οίκων ανοχής ενώ είχε να διαπιστωθεί να διατηρεί στενές επαφές με δίκτυα διακίνησης ναρκωτικών ουσιών σε κοσμικά νησιά της χώρας, όπως αυτό της Μυκόνου (Ελεύτερος Τύπος, 2021). Παράλληλα, διατηρούσε σχέσεις με τον μετέπειτα δολοφονηθέντα δημοσιογράφο Γεώργιο Καραϊβάζ στα πλαίσια παροχής πληροφοριών αναφορικά με τις εγκληματικές δραστηριότητες της «Greek Mafia» και διασυνδέσεις της τελευταίας με κρατικούς φορείς και πολιτικούς αξιωματούχους (Κουρτζίδης, 2021). Λίγους μήνες αργότερα, την 09/04/2021 στον Άλιμο, δολοφονήθηκε από επαγγελματίες εκτελεστές, ο δημοσιογράφος Γεώργιος Καραϊβάζ. Από πολλούς, το εν λόγω «συμβόλαιο», θεωρείται το ακριβότερο που έχει «εκδοθεί» στην Ελλάδα, ύψους άνω των 250.000 ευρώ, με τα κίνητρα να περιστρέφονται γύρω από την δημοσιογραφική έρευνα του θύματος και ενδεχόμενες αποκαλύψεις για το εγχώριο Ο.Ε και την εμπλοκή κρατικών και πολιτικών αξιωματούχων (Βραδυνή, 2023).

Ολοκληρώνοντας, κομβικές για την εγχώρια οργανωμένη εγκληματικότητα, θεωρούνται και οι εκτελέσεις των εξαιρετικά ισχυρών «νονών της νύχτας», Γιάννη Σκαφτούρου ή «Θείου Τζο» και Βαγγέλη Ζαμπούνη ή «Ζαμπόν», την 25/04/2022 και 04/01/2023, αντίστοιχα. Ο πρώτος, δολοφονήθηκε στα Σκούρτα Ευβοίας, από επαγγελματίες εκτελεστές, μπροστά στην οικογένεια του, έχοντας έντονο ποινικό παρελθόν ως αρχηγικό μέλος οργανωμένης ομάδας εκβιασμών σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης ενώ τα τελευταία έτη ως συνεργάτης του Βασίλη Στεφανάκου, είχε διευρύνει την εγκληματική δράση του και στον τομέα της εμπορίας παράνομων καυσίμων, εισάγοντας από χώρες των Βαλκανίων μεγάλες ποσότητες διαλυτών για τη νόθευση τους (Λαμπρόπουλος, 2022 ; Σουλιώτης, 2022). Στο ίδιο μήκος κύματος και η «εκτέλεση» του δεύτερου στο Νέο Κόσμο Αττικής, έξω από πρατήριο υγρών καυσίμων, ιδιοκτησίας του. Ο Ζαμπούνης, κατά το παρελθόν είχε κατηγορηθεί ως αρχηγός οργανωμένης ομάδας «νονών της νύχτας», για «συμβόλαια θανάτου» ενώ τα τελευταία έτη δραστηριοποιούνταν στο εμπόριο παράνομων υγρών καυσίμων όπως και ο Στεφανάκος του οποίου αποτελούσε αντίπαλο δέος, έχοντας μάλιστα έντονες διαφορές (Σουλιώτης, 2024). Οι διωκτικές αρχές, θεωρούν ως κίνητρο της «εκτέλεσης», «ξεκαθαρίσματα λογαριασμών» οργανωμένων ομάδων της νύχτας μπρος στην επικράτηση τους στον τομέα των παράνομων υγρών καυσίμων, δραστηριότητα στην οποία έστρεψε την προσοχή του εγχώριο Ο.Ε, όντας εξαιρετικά επικερδής τομέας ιδίως κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Dnews, 2024).

3.5 Η επίδραση της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας του Covid-19 στην εκβίαση στην οικονομία της νύχτας

Το Ο.Ε, ως φαινόμενο με έντονα στοιχεία επιχειρηματικότητας, μέσω των παράνομων δραστηριοτήτων του, διαμορφώνει μη νόμιμες αγορές ικανές να επηρεαστούν από τις εκάστοτε αλλαγές κοινωνικού-οικονομικού επιπέδου. Ομοίως, η αναγνώριση του ως «επιχείρηση» έχει ως αποτέλεσμα τον επηρεασμό του από τις εκάστοτε αλλαγές και σε επίπεδο νόμιμης οικονομίας και αγοράς εργασίας (Paoli & Vander Beken, 2014, pp.32-50).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που δεν άφησε ανεπηρέαστη και τη Ελλάδα μετά και το 2009, επηρέασε το σύνολο της οργανωμένης εγκληματικότητας, συμπεριλαμβανομένου και των ομάδων που δραστηριοποιούνταν στην εκβίαση υπό το πρόσχημα «παροχής

προστασίας» κέντρων νυχτερινής διασκέδασης (Σταμούλη, 2016, σ.1211-1212). Μια εκ των διαπιστούμενων αλλαγών, η αριθμητική αύξηση των ομάδων αυτών, λαμβανομένου υπόψη και της προσέλευσης ως μελών πλήθους ημεδαπών αλλά κυρίως αλλοδαπών που βρήκαν οικονομικό «διέξοδο» στις εν λόγω εγκληματικές δραστηριότητες (Σπινέλλη., 2016, σ.16). Συνάμα, παρατηρήθηκε κατάργηση της μονιμότητας μελών, με συχνές προσθαφαιρέσεις, «εργαζόμενοι» ουσιαστικά υπό το καθεστώς «συμβάσεων περιορισμένης διάρκειας» προς εκτέλεση συγκεκριμένων «εργασιών», απασχολούμενοι παράλληλα και σε έτερες εγκληματικές οργανώσεις με διαφορετικό εγκληματικό αντικείμενο, όπως π.χ η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, το λαθρεμπόριο καυσίμων και καπνικών προϊόντων κ.λπ. (ΕΛ.ΑΣ, 2014, σ.32).

Αδιαμφισβήτητα, την περίοδο της οικονομικής κρίσης, αναφορικά με την εγκληματική δραστηριότητα της εκβίασης υπό το πρόσχημα «παροχής προστασίας» κέντρων νυχτερινής διασκέδασης, παρατηρήθηκε μια μείωση του φαινομένου γεγονός που ίσως δικαιολογείται λόγω και της αντίστοιχης μείωσης των προσδοκώμενων εσόδων ένεκα και της πτώσης του εγχώριου βιοτικού επιπέδου. Ωστόσο για ασφαλέστερα συμπεράσματα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη και ο παράγοντας μη καταγγελίας τέτοιου είδους εκβιάσεων (Σταμούλη, 2019, σ.234 ; ΕΛ.ΑΣ, 2014, σ.32-34). Η μείωση της εγχώριας αγοραστικής δύναμης, οδήγησε στην μείωση του τζίρου των προαναφερόμενων κέντρων-καταστημάτων με αποτέλεσμα την αναπροσαρμογή προγενέστερων χρονικά συμφωνηθέντων χρηματικών ποσών για «παροχή προστασίας» (Σταμούλη, 2019, σ.234-235). Το γεγονός αυτό μα κυρίως η πτώση των προσδοκώμενων εγκληματικών προσόδων ανακατεύθυνε τις εν λόγω ομάδες σε διαφορετικής μορφής καταστήματα, όπως καφετέριες, περίπτερα, ψιλικατζίδικα καθώς και περισσότερο επικερδείς δραστηριότητες, όπως τοκογλυφίες, παράνομους δανεισμούς, επιταγές κ.λπ. (Σταμούλη, 2016, σ.1219-1221 ; Σουλιώτης, 2012).

Στο ίδιο μήκος κύματος και η παγκόσμια υγειονομική κρίση με την εμφάνιση του ιού Covid-19 να επηρεάζει σημαντικά οργανωμένες ομάδες που δραστηριοποιούνται στο χώρο της εκβίασης και της «παροχής προστασίας». Ειδικότερα, τα περί το έτος 2020 ληφθέντα μέτρα από την Ελληνική κυβέρνηση προς αποτροπή της εξάπλωσης του ιού στη χώρα μας και δη η απαγόρευση συνωστισμών, κυκλοφορίας καθώς και η αναστολή

λειτουργίας των κέντρων νυχτερινής διασκέδασης, αποτέλεσαν ιδανική ευκαιρία για την ανάπτυξη νέων επικερδών δραστηριοτήτων, αντίστοιχων με αυτές που αναφέρθηκαν πιο πάνω (Σταμούλη, 2020, σ.30-33). Τέτοια παραδείγματα, αποτελούν οι περιπτώσεις δανεισμών χρηματικών ποσών με τοκογλυφικούς όρους σε επιχειρηματίες που αναζητούσαν ρευστότητα και δάνεια, το σπάσιμο επιταγών, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος κ.λπ. δραστηριότητες (ΕΛ.ΑΣ, 2024, σ.110 ; Στεργιούλης, 2020).

3.6 Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος

Στα πλαίσια των παράνομων δραστηριοτήτων του Ο.Ε και των προερχόμενων από αυτές εγκληματικών προσόδων, ανεξαρτήτως βέβαια εάν προέρχονται από την διακίνηση ναρκωτικών ουσιών ή εκβίαση υπό το πρόσχημα «παροχής προστασίας» σε νυχτερινά καταστήματα διασκέδασης, το Ο.Ε, κατευθύνεται προς την εγκληματική δραστηριότητα της νομιμοποίησης των εγκληματικών κερδών ή στο «ξέπλυμα» τους ώστε χρησιμοποιηθούν εκ νέου με ασφάλεια σε έτερες παράνομες ή μη δραστηριότητες (Naylor, 2003, pp.269). Από οποιαδήποτε οπτική και αν παρατηρήσουμε το «ξέπλυμα», συμπεριλαμβανομένου και της εγκληματολογικής, αποτελεί μαζί με τη διαφθορά τις κομβικότερες δραστηριότητες για την επιβίωση, εξέλιξη και εδραίωση του Ο.Ε (Αλεξιάδης, 2011, σ.2015-217 ; Δημόπουλος, 2022, σ.691). Ως «ξέπλυμα», δύναται να οριστούν όλες εκείνες οι ενέργειες και διαδικασίες που αποσκοπούν στην απόκρυψη παράνομα αποκτηθέντων κερδών και νομιμοποίηση τους εντός της επίσημης οικονομίας. Πρόκειται για μια πολύπλοκη διαδικασία, χαρακτηριζόμενη από πλήθος «γκρίζων ζωνών» που καθιστούν το έργο των διωκτικών αρχών εξαιρετικά δυσχερές (FATF, 2022 ; Βασιλαντωνοπούλου, 2019, σ.256).

Η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων και κυρίως χρηματικών ποσών, περιλαμβάνει τρία στάδια και δη αυτά της «τοποθέτησης» (placement), της «στρωματοποίησης» (layering) και της «ενσωμάτωσης» (integration). Ειδικότερα, η «τοποθέτηση» περιλαμβάνει την είσοδο εγκληματικών προσόδων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, η «στρωματοποίηση» την πραγματοποίηση πολυάριθμων και ταχύτατων χρηματικών μεταφορών μεταξύ τραπεζικών λογαριασμών υποκειμένων ή και εταιρειών προς απώλεια ιχνών του πραγματικού δικαιούχου ενώ η «ενσωμάτωση» περιλαμβάνει τη φάση δικαιολόγησης μέσω διαμόρφωσης μιας νομιμοφανούς κατάστασης απόκτησης, όπως π.χ η

αγοραπωλησία γης ή ακίνητης περιουσίας και τέλος τη φάση αξιοποίησης των «καθαρών» πλέον προσόδων μέσω επενδύσεων ή αγορών (Ackerman & Palifka, 2018, pp.85-89).

Αδιαμφισβήτητα, το Ο.Ε στα πλαίσια μιας συμβιωτικής σχέσης μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, αλληλοεπιδρά και σχετίζεται με νόμιμες επιχειρήσεις πετυχαίνοντας την απόκρυψη των εγκληματικών δραστηριοτήτων του και τη νομιμοποίηση των παράνομων κερδών του (Λάζος, 1954, σ.124). Στην Ελλάδα, τέτοιου είδους επιχειρήσεις αποτελούν περιπτώσεις φούρνων, café-bar, εστιατορίων, πρατηρίων υγρών καυσίμων, νυχτερινών κέντρων διασκέδασης κ.λπ. ή και αλυσίδων αυτών, που είθισται οι συναλλαγές να πραγματοποιούνται με ρευστό. Μέσω των εν λόγω επιχειρήσεων και των πλασματικών αποδείξεων που εκδίδονται, επιτυγχάνεται η νομιμοποίηση τεράστιων χρηματικών ποσών (McDowell & Novis, 2001). Βέβαια, η προαναφερθείσα μέθοδος δεν είναι και η μοναδική. Έτερη μέθοδος, η αξιοποίηση της αποκαλούμενης ως «σκιάδους τραπεζικής», με την νομιμοποίηση εσόδων να πραγματοποιείται μέσω εικονικών ή off-shore εταιρειών με έδρες σε χώρες φορολογικούς παραδείσους, χαρακτηριζόμενες από νομικά πλαίσια άρνησης παροχής πληροφόρησης περί πραγματικών δικαιούχων ή πηγών προέλευσης αυτών, δυσχεραίνοντας το έργο των διωκτικών αρχών (Βιδάλη, 2019, σ.322-324). Επιπλέον μέθοδοι, οι περιπτώσεις επενδύσεων, αγορών έργων τέχνης και δωρεών σε ιδρύματα ή διαμόρφωσης μη επίσημων δικτύων μεταφοράς χρημάτων εκτός νόμιμων αγορών (*hawala*) κ.λπ. (FATF, 2022 ; Μιχαλοπούλου, 2019, σ.333).

Βέβαια, στα πλαίσια επιτυχούς νομιμοποίησης των εγκληματικών του προσόδων, το Ο.Ε, «δανείζεται» και αξιοποιεί όχι μόνο μεθόδους της νόμιμης οικονομίας αλλά και πρόσωπα που δραστηριοποιούνται σε αυτή. Ειδικότερα, αξιοποιεί και εντάσσει πολλές φορές ως μέλη του υποκείμενα συγκεκριμένων επαγγελματικών κατηγοριών, όπως δικηγόρους, λογιστές, οικονομικούς συμβούλους, συμβολαιογράφους κ.λπ., εκμεταλλευόμενο την εξειδίκευση τους επί του θέματος και το απόρρητο που διέπει το επάγγελμα τους (Παπαχαράλαμπος, 2007, σ.201). Άλλωστε, όπως υπογραμμίζει και ο Ruggiero, η νομιμοποίηση εσόδων προερχόμενων από εγκληματικές δραστηριότητες, τυγχάνει ένα είδος «παρεχόμενης υπηρεσίας» από τη νόμιμη πλευρά της οικονομίας προς τα ανώτερα κοινωνικό-οικονομικά στρώματα και το Ο.Ε με απώτερο σκοπό την εδραίωση και

ισχυροποίηση εκατέρωθεν και αλληλένδετων οικονομικών συμφερόντων, με την αμοιβαία ανταλλαγή μεθόδων και υπηρεσιών να περιγράφει γλαφυρά αυτό που ίδιος ονομάτισε ως «βρώμικη οικονομία» (Ruggiero, 2017, pp.200-207 ; Ruggiero, 2012, pp.8). Μάλιστα, η συνεχής «συλλογή» εγκληματικών προσόδων και η ταυτόχρονη απαίτηση απόκρυψη τους από τις αρμόδιες διωκτικές αρχές είχε ως αποτέλεσμα την μετατροπή του τραπεζικού συστήματος σε ισχυρό παράγοντα ρύθμισης του «παγκόσμιου παιχνιδιού» από οικονομικής άποψης, συνεπάγοντας την κυριαρχία ενός «παγκοσμιοποιημένου χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού» (Κουρούτζας, 2019, σ.122).

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 4^ο: Μεθοδολογία έρευνας

4.1 Πληθυσμός έρευνας και επικοινωνία με τις Αρχές

Το Ο.Ε, αποτελεί ένα πολυδιάστατο και διαρκώς μεταλλασσόμενο φαινόμενο συγκριτικά με το εκάστοτε κοινωνικό-οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο, εμφανίζοντας έντονα στοιχεία διεθνικότητας. Όλα τα παραπάνω, συνδυαστικά και με την άκρατη εξέλιξη ζητημάτων τεχνολογίας, καθιστούν την αποτελεσματικότητα των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, εξαιρετικά δυσχερή. Στα πλαίσια, της παρούσας διπλωματικής εργασίας και προκειμένου εξαχθούν χρήσιμα και ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τη διαμόρφωση του φαινομένου από το 2010 και μετέπειτα, μέσα από την ανάλυση της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και της εκβίασης στην οικονομία της νύχτας, τα σημεία στα οποία εντοπίζονται ενδεχόμενες αλλαγές, τους παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτό και προκειμένου αναζητηθεί η μορφή της κοινωνικής οργάνωσης του Ο.Ε, η σχέση του με τη νόμιμη πλευρά της οικονομίας αλλά και αν το φαινόμενο επηρεάζεται και σε ποιο βαθμό από τα εκάστοτε κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δεδομένα, κρίθηκε σκόπιμο, όπως διενεργηθεί ποιοτική έρευνα, υπό τη μορφή ημιδομημένων συνεντεύξεων προσωπικού Υπηρεσιών της ΕΛ.ΑΣ και του Σ.Δ.Ο.Ε. Η εν λόγω ποιοτική έρευνα, θα περιστραφεί γύρω από την εξέταση των προαναφερόμενων και μόνο πεδίων και σε καμία περίπτωση τα αποτελέσματα αυτής δεν θα γενικευτούν (Smith, Flowers & Larkin, 2009). Απεναντίας, μέσω αυτής θα καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια κατανόησης του φαινομένου του Ο.Ε και των υπόλοιπων εξεταζόμενων

πεδίων ώστε να δοθεί μια περισσότερο ολοκληρωμένη εικόνα. Συνάμα, τα όποια αναδύομενα ευρήματα δύναται όπως προσφέρουν νέες ιδέες ή θεωρητικά πλαίσια, αξιοποιήσιμα σε μελλοντικές έρευνες που θα εμβαθύνουν περισσότερο επί του ζητήματος ή ακόμη και να διαμορφωθούν υποθέσεις ή να εντοπιστούν παράγοντες που δεν λήφθηκαν υπόψη στα πλαίσια της παρούσας.

Ως εκ τούτου, κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας του συγγραφέα της παρούσας με το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ και το Σ.Δ.Ο.Ε Αττικής, υπεβλήθησαν αιτήματα προς διενέργεια ποιοτικής έρευνας υπό τη μορφή ημιδομημένων προσωπικών συνεντεύξεων από προσωπικό της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος (2 Αξιωματικοί ανά Υπηρεσία) της ΕΛ.ΑΣ και δη των Υπηρεσιών της Υποδ/σης Δίωξης Ναρκωτικών, της Υποδ/σης Εγκλημάτων κατά Ζωής και Ιδιοκτησίας/Τμήμα 1^ο (Ανθρωποκτονιών) και Τμήμα 3^ο (Εκβιαστών) και της Υποδ/σης Καταπολέμησης Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων και Αγαθών της ΕΛ.ΑΣ καθώς και του Τμήματος Θ' - Δίωξης Ναρκωτικών Όπλων και Λοιπών Ελεγχόμενων Προϊόντων της Ε.Δ. Σ.Δ.Ο.Ε Αττικής. Βασικό κριτήριο επιλογής των προαναφερόμενων Υπηρεσιών, η συστηματική «τριβή» του προσωπικού τους με το φαινόμενο του Ο.Ε και ειδικότερα με τις μελετώμενες στην παρούσα εργασία δραστηριότητες της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας.

Στα πλαίσια έγκρισης πραγμάτωσης της προαναφερθείσας έρευνας, το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ, έθεσε ως προϋπόθεση, την αποστολή μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (*email: communication.dir@astynomia.gr*), της επιλεγόμενης μεθοδολογίας έρευνας, του σκοπού πραγμάτωσης της έρευνας και του οδηγού συνεντεύξεων συνδυαστικά με σχετική βεβαίωση της επιβλέπουσας καθηγήτριας κας Χαλκιάς Αναστασίας και υπεύθυνη δήλωση του εκπονούντος την παρούσα. Ως εκ τούτου, σε ηλεκτρονικό μήνυμα που απεστάλη την 21/11/2024 προς το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ, πέραν των προαναφερόμενων συνημμένων εγγράφων, σημειώθηκε, ότι «Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αποτελεί η μελέτη της διαμόρφωσης του φαινομένου του Οργανωμένου Εγκλήματος στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία, μέσα από την ανάλυση της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και της εκβίασης στην οικονομία της νύχτας. Ειδικότερα, στόχος αποτελεί ο εντοπισμός των σημείων στα οποία εντοπίζονται ενδεχόμενες αλλαγές, των

παραγόντων που συνέβαλαν σε αυτό, η αναζήτηση της μορφής της κοινωνικής οργάνωσης του Οργανωμένου Εγκλήματος, η σχέση του φαινομένου με τη νόμιμη πλευρά της οικονομίας καθώς και αν το φαινόμενο επηρεάζεται και σε ποιο βαθμό, συγκριτικά με το εκάστοτε κοινωνικό-οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο. Τα εξαγόμενα αποτελέσματα, θα αξιοποιηθούν μόνο στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, τηρουμένου ταυτοχρόνως και του απορρήτου προσωπικών δεδομένων και επιχειρησιακών δράσεων της Ελληνικής Αστυνομίας».

Με το υπ' αριθμ.1821/24/2528808 από 04/12/2024 έγγραφο, ικανοποιήθηκε από το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ, το αίτημα περί διενέργειας των προαναφερόμενων ημιδομημένων συνεντεύξεων, από στελέχη της ΕΛ.ΑΣ, θέτοντας συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, σημειώθηκε, ότι «*Βασική προϋπόθεση υλοποίησης ανωτέρω συνεντεύξεων, τυγχάνει η απευθείας συνεννόηση του αιτούντα με τις προαναφερθείσες Υπηρεσίες, η τήρηση ανωνυμίας των συμμετεχόντων και η διασφάλιση ότι τα αποτελέσματα που θα εξαχθούν, θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για την πραγματοποίηση των σκοπών της συλλογής και επεξεργασίας τους. Συνάμα, προϋπόθεση τυγχάνει και η αποστολή των αποτελεσμάτων της έρευνας στη Διεύθυνση Επικοινωνίας/Α.Ε.Α για περαιτέρω αξιοποίηση από τις αρμόδιες υπηρεσίες, πριν από ενδεχόμενη δημοσίευση σε επιστημονικά συνέδρια και περιοδικά όπως και η τήρηση των κανόνων δεοντολογίας που διέπουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Κατόπιν ανωτέρω και ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία του αιτούντα με τις ως άνω Υπηρεσίες, ορίστηκαν ως χώροι πραγμάτωσης των ημιδομημένων συνεντεύξεων, η Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής επί της Λ. Αλεξάνδρας 173 – Αθήνα (Υπηρεσίες ΕΛ.ΑΣ) και η έδρα του Σ.Δ.Ο.Ε Αττικής επί της οδού Αλκίφρονος 92 – Αθήνα (Ε.Δ Σ.Δ.Ο.Ε)».*

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα - Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων

Προς πραγμάτωση των συνεντεύξεων, διαμορφώθηκε οδηγός ημιδομημένης συνέντευξης που περιλάμβανε δέκα (10) ερωτήσεις υπό τη μορφή ανοιχτού τύπου, διαμορφούμενες κατόπιν μελέτης και συγγραφής του Α' μέρους της παρούσας εργασίας. Άπαντα ερωτήματα, θα τροποποιούνταν αναλόγως της εξειδίκευσης της Υπηρεσίας, έκαστου συμμετέχοντα.

Οδηγός συνέντευξης

- Κατά τη γνώμη σας, πώς διαμορφώνεται το Ο.Ε στην Ελλάδα την τελευταία δεκαπενταετία;
- Έχετε εντοπίσει εγκληματικές οργανώσεις που δεν εμπίπτουν στον τύπο «Μαφίας», όπως χαλαρά μη ιεραρχικά δομημένα δίκτυα;
- Έχετε εντοπίσει διαφοροποιήσεις από άποψη δομής ή εγκληματικού αντικειμένου σε εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας κατά την τελευταία δεκαπενταετία;
- Ποια η άποψη σας για τη χρησιμοποιούμενη από το Ο.Ε, βία; Παρατηρείτε μείωση ή αύξηση και ποιοι είναι οι παράγοντες που συμβάλουν στη χρήση βίας;
- Τόσο στα ΜΜΕ όσο και σε επίσημες εκθέσεις, γίνονται συχνά αναφορές περί διασυνδέσεων εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας με επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου μέσω του φαινομένου της διαφθοράς. Ποια η άποψη σας;
- Πώς πιστεύετε συνέβαλε η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη στην εξάπλωση των εγκληματικών δραστηριοτήτων εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας;
- Ποια η άποψη σας περί σύνδεσης του Ο.Ε με την επίσημη οικονομία;
- Τα τελευταία δεκαπέντε έτη, παρατηρείτε διαφοροποιήσεις στο *modus operandi* αναφορικά με τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες; Και σε θετική περίπτωση, είστε σε θέση να γνωρίζετε οικονομικά μεγέθη;
- Ποιος πιστεύετε ότι ήταν ο τρόπος αντίδρασης εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της παγκόσμιας επιδημίας του Covid-19 στην Ελλάδα;
- Κατά πολλούς, το φαινόμενο του Ο.Ε, διέπεται από υπερεθνικό και όχι εθνικό χαρακτήρα. Κατά την άσκηση του επαγγέλματος σας, διαπιστώνετε κατά την τελευταία δεκαπενταετία, διεύρυνση των διασυνδέσεων μεταξύ εγχώριων εγκληματικών ομάδων και εγκληματικών ομάδων έτερων χωρών;

Η επιλογή του ερευνητικού εργαλείου των ημιδομημένων συνεντεύξεων, προσδίδει δυνατότητες ανάδειξης επιπλέον χρήσιμων στοιχείων, προερχόμενων από την καθημερινή ενασχόληση των συμμετεχόντων με το Ο.Ε και δραστηριότητες του, όπως η οργανωμένη

διακίνηση ναρκωτικών και η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας που εξετάζονται στα πλαίσια της παρούσας, στοιχεία που ενδεχομένως έχουν διαφύγει της προσοχής του συγγραφέα. Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις ενισχύσουν τη συλλογή καίριων στοιχείων και θέσεων των συμμετεχόντων, συμβάλλοντας στην εξαγωγή ωφέλιμων και αξιοσημείωτων συμπερασμάτων για την παρούσα εργασία (Javeau, 2000 ; Bird, Hammersley, Gomm & Woods, 1999).

Η διενέργεια των ημιδομημένων συνεντεύξεων, πραγματοποιήθηκε δια ζώσης, κατά το χρονικό διάστημα από 05/12/2024 έως 10/12/2024, μέσω γραπτής αποτύπωσης των απαντήσεων, άνευ ηχογράφησης τηρουμένων όλων των απαιτούμενων αρχών δεοντολογίας (Howitt, 2010). Άπαντες συμμετέχοντες (ως εμφανίζονται αναλυτικά στον κάτωθι πίνακα), συμμετείχαν οικειοθελώς στην έρευνα και ενημερώθηκαν αναλυτικά για τον σκοπό αυτής, τον τίτλο της παρούσας εργασίας καθώς και για το πανεπιστημιακό ίδρυμα και το πρόγραμμα στα πλαίσια των οποίων εκπονείται η τελευταία. Τέλος, ενημερωθήκαν αναλυτικά περί τήρησης ανωνυμίας της συμμετοχής τους, του απορρήτου προσωπικών δεδομένων, της μυστικότητας της προανάκρισης και των επιχειρησιακών δράσεων της ΕΛ.ΑΣ καθώς και της δυνατότητας άρνησης απάντησης σε συγκεκριμένες ερωτήσεις ή ακόμη και αποχώρησης, με το σύνολο των συμμετεχόντων να συναινεί στην πραγματοποίηση των συνεντεύξεων (Kvale, 1996 ; Weinberg, 2002).

Πληθυσμός της έρευνας

Η επιλογή του πληθυσμού της έρευνας, βασίστηκε όπως αναφέρθηκε και προγενέστερα στη συστηματική ενασχόληση του και την βαθιά επαγγελματική εμπειρία του στο υπό εξέταση φαινόμενο του Ο.Ε και δη στις μελετώμενες στην παρούσα εργασία δραστηριότητες. Συνάμα, τα εμφανιζόμενα στον κάτωθι πίνακα στοιχεία, προέκυψαν κατόπιν ερώτησης του συγγραφέα αναφορικά με το κοινωνικό-δημογραφικό προφίλ των συμμετεχόντων (φύλο, ηλικία, Υπηρεσία, έτη υπηρεσίας, εξειδίκευση-εκπαίδευση).

α/α	Στοιχεία Συμμετεχόντων	Φύλο	Ηλικία	Υπηρεσία	Έτη υπηρεσίας	Εξειδίκευση-εκπαίδευση
1	K.I	Άρρεν	42	Υποδ/νση Δίωξης Ναρκωτικών	20	Ναρκωτικά
2	Σ.Κ	Θήλυ	41	-//-	18	Ναρκωτικά
3	Z.E	Άρρεν	38	Υποδ/νση Εγκλημάτων κατά Ζωής και Ιδιοκτησίας/ Τμήμα 1 ^ο	12	Ανθρωποκτονίες
4	Σ.Α	Θήλυ	33	-//-	8	Ανθρωποκτονίες
5	N.B	Άρρεν	49	Υποδ/νση Εγκλημάτων κατά Ζωής και Ιδιοκτησίας/ Τμήμα 3 ^ο	21	Εκβιάσεις
6	B.X	Άρρεν	38	-//-	10	Εκβιάσεις
7	K.E	Θήλυ	33	Υποδ/νση Καταπολέμησης Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων και Αγαθών	7	Εμπορία ανθρώπων -λαθρεμπόριο- Ναρκωτικά κ.λπ.
8	I.A	Άρρεν	45	-//-	12	Εμπορία ανθρώπων -λαθρεμπόριο- Ναρκωτικά κ.λπ.
9	T.X	Θήλυ	42	Τμήμα Θ' – Δίωξης Ναρκωτικών Όπλων και Λοιπών Ελεγχόμενων Προϊόντων (Ε.Δ Σ.Δ.Ο.Ε)	10	Ναρκωτικά
10	Λ.Β	Άρρεν	52	-//-	18	Ναρκωτικά

4.3 Αποτύπωση και ανάλυση εξαχθέντων ευρημάτων

4.3.1 Η οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών

Η παρούσα υπό-ενότητα, θα περιλάβει τις απαντήσεις συμμετεχόντων (Κ.Ι, Σ.Κ, Κ.Ε, Ι.Α, Τ.Χ και Α.Β), προερχόμενων από την Υποδ/ση Δίωξης Ναρκωτικών, την Υποδιεύθυνση Αντιμετώπισης του Οργανωμένου Εγκλήματος και Εμπορίας Ανθρώπων της ΕΛ.ΑΣ καθώς και το Τμήμα Θ' - Δίωξης Ναρκωτικών Όπλων και Λοιπών Ελεγχόμενων Προϊόντων της Ε.Δ. Σ.Δ.Ο.Ε Αττικής, Υπηρεσίες με αντικείμενο την αντιμετώπιση της οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών.

Διαμόρφωση του Ο.Ε στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία

Άπαντες σημείωσαν ότι το Ο.Ε από το 2010 και μετέπειτα, παρουσιάζει έντονη εξέλιξη. Ειδικότερα, ο Κ.Ι, σημείωσε ότι, «Αδιαμφισβήτητα, μετά και το 2010 το Ο.Ε παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη τόσο σε εθνικό όσο και παγκόσμιο επίπεδο, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον του προς πάσα κατεύθυνση και δραστηριότητα ικανή να αποδώσει τεράστια οικονομικά κέρδη. Καταλυτική υπήρξε η δράση παραγόντων, όπως η παγκοσμιοποίηση, η απελευθέρωση συνόρων και οικονομικών αγορών και η άνευ προηγουμένου τεχνολογική εξέλιξη. Εξίσου σημαντική η ευκολία μετακινήσεων, η εκμηδένιση συνόρων, η διάνοιξη εκτενέστερων εμπορικών δρόμων και η εφαρμογή νέων μεταφορικών πρακτικών». Επίσης, η Σ.Κ, υπογράμμισε, ότι «Ακόμη και η κατάκτηση του internet και οι προερχόμενες από αυτό δυνατότητες, όπως επικοινωνίας, παροχής υπηρεσιών κλπ, υιοθετήθηκαν από το Ο.Ε, αποτελώντας βασικά εργαλεία του. Με λίγα λόγια, το Ο.Ε, θέλοντας να εδραιωθεί και να εξαπλωθεί, αναγκάστηκε να ακολουθήσει τις εκάστοτε αλλαγές της κοινωνίας εντός της οποίας δραστηριοποιούνταν».

Δομή εγκληματικών οργανώσεων

Άπαντες συμμετέχοντες σημείωσαν ότι πλέον εντοπίζονται εγκληματικά δίκτυα, με τον όρο Μαφία να αποτελεί κυρίως δημοσιογραφικό όρο μπρος στην ανάγκη περιγραφής των εγκληματικών προαναφερόμενων δικτύων. Ειδικότερα, η Τ.Χ, ανέφερε, ότι «Πρώτα από όλα να σημειώσω ότι ο όρος Μαφία, έχει γίνει ευρέως γνωστός λόγω χρήσης από τα ΜΜΕ. Συχνά ακούμε Αλβανική, Σερβική Μαφία κ.λπ. αλλά δεν μπορούμε να μιλήσουμε για Μαφία. Μιλάμε για πολλά εγκληματικά δίκτυα χωρίς άκαμπτη και αυστηρή ιεραρχία που άλλοτε συνεργάζονται και άλλοτε όχι, αναλόγως των ευκαιριών, παρουσιάζοντας μάλιστα

*έντονη πολυεγκληματική δράση». Επίσης, ο Α.Β, ανέφερε, ότι «Το Ο.Ε στην Ελλάδα, δεν ακολούθησε τα χνάρια της Μαφίας όπως την γνωρίζουμε στην Ιταλία. Δεν υπάρχει αυτό που ακούμε *caro di cari* ούτε δεσμοί αίματος ούτε τελετές μύησης και όρκοι σιωπής. Σίγουρα απαιτείται μυστικότητα και εχεμύθεια αλλά όχι υπό τη μορφή του όρκου σιωπής της Ιταλικής Μαφίας. Μιλάμε πλέον για εγκληματικά δίκτυα όπου βέβαια υπάρχει και εδώ ένα είδος ιεραρχίας και καταμερισμού καθηκόντων. Προφανώς τις αποφάσεις θα τις λάβει κάποιο από τα αρχηγικά μέλη ενώ τις πράξεις βίας θα τις τελέσει ένα από τα χαμηλότερα στην ιεραρχία μέλη καθώς ο κίνδυνος είναι μεγάλος και τα μέλη αυτά, περισσότερο αναλώσιμα και αντικαταστατά».*

Ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις από άποψη δομής ή εγκληματικού αντικειμένου

Το σύνολο των συμμετεχόντων, μνημόνευσε μια παρατηρούμενη αύξηση των μελών των εγκληματικών δικτύων καθώς και μια ξεκάθαρη πολυεγκληματική δραστηριότητα. Αναλυτικότερα, η Κ.Ε, υπογράμμισε, ότι «Τα τελευταία έτη, προκύπτει μια αριθμητική αύξηση των μελών εγκληματικών δικτύων, με έντονα στοιχεία πολυεθνικότητας. Ο αριθμός τους είναι μεγάλος, δεν γνωρίζονται όλοι μεταξύ τους και ούτε γνωρίζουν ακριβώς τις εκάστοτε αρμοδιότητες κάθε μέλους. Αυτό σίγουρα συμβάλει στην εύκολη αντικατάσταση τους σε περιπτώσεις συλλήψεως. Επίσης, παρατηρείται η μη αποκλειστική εμπλοκή με ένα και μόνο αντικείμενο, π.χ ναρκωτικά αλλά η παράλληλη εμπλοκή και ενασχόληση με πλήθος παράνομων δραστηριοτήτων, όπως π.χ λαθρεμπόριο καυσίμων, καπνικών προϊόντων κ.λπ.».

Η βία στο Ο.Ε

Το σύνολο των συμμετεχόντων, τόνισε την αύξηση φαινομένων βίας, θέτοντας ως κυριότερους παράγοντες πρόκλησης την εμπλοκή μελών προερχόμενων από έθνη, φίλα προσκείμενα στη βία, την ανάγκη μονοπωλιακής επικράτησης καθώς και την εκδίκηση σε περιπτώσεις αθέτησης συμφωνιών ή προδοσίας με σκοπό τη συμμόρφωση. Ειδικότερα, ο Ι.Α, σημείωσε, ότι «Στις ημέρες μας, παρατηρείται αύξηση περιστατικών βίας. Δεν είναι όπως παλιά που ο σεβασμός ήταν το παν. Δεν υπάρχει ένας και μοναδικός αρχηγός που θα επιβάλει κανόνες και σεβασμό. Μιλάμε για εγκληματικά δίκτυα και όχι για μια μοναδική

εγκληματική οργάνωση. Είναι συχνό το φαινόμενο ένοπλων αντιπαραθέσεων με σκοπό την μονοπωλιακή επικράτηση σε περιοχές διακίνησης ή εξαιτίας αθέτησης συμφωνιών, συλλήψεων ή κατασχέσεων μεγάλων ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών. Αιτία αποτελεί και η πληροφόρηση που παρέχεται στην Υπηρεσία μας σχετικά με τη δράση τέτοιου είδους εγκληματικών δικτύων. Με απλά λόγια, το θεωρούν ρουφιανιά που πρέπει να τιμωρηθεί για να μην επαναληφθεί. Καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει και η πολυπολιτισμικότητα των δικτύων. Πολλά μέλη, προέρχονται από χώρες-πολιτισμούς, όπως π.χ Ασία, Αφρική, όπου η ζωή δεν αποτελεί υπέρτατο αγαθό. Αυτά τα μέλη, εμφανίζουν έντονα στοιχεία βιαιότητας και δεν διστάζουν να σκοτώσουν για απλές διαφωνίες ή διενέξεις. Άλλωστε, δεν είναι τυχαία και η αύξηση των συμβολαίων θανάτων, μεγάλος μέρος των οποίων τουλάχιστον σε πληροφοριακό επίπεδο, σχετίζονται με φορτία ναρκωτικών ουσιών».

Διασυνδέσεις του Ο.Ε με φορείς του κοινωνικού ελέγχου μέσω της διαφθοράς

Άπαντες οι ερωτηθέντες, αποκρίθηκαν θετικά, υπογραμμίζοντας χαρακτηριστικά ότι η διαφθορά, διαδραματίζει στην εποχή μας εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην εδραίωση αλλά και εξάπλωση εγκληματικών δικτύων διακίνησης ναρκωτικών. Αναλυτικότερα, η Τ.Χ, ανέφερε, ότι «Η διαφθορά η αλήθεια είναι πως αποτελεί πλέον σημαντικό εργαλείο για το Ο.Ε. Προτιμάται πλέον περισσότερο από τη βία καθώς η τελευταία φαίνεται, ακούγεται και δημιουργεί κινδύνους. Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω επακριβή στατιστικά στοιχεία για τα επίπεδα διαφθοράς στη χώρα μας ωστόσο σε αρκετές διερευνώμενες υποθέσεις από την Υπηρεσία μας, διακρίβώνεται εμπλοκή δημόσιων υπαλλήλων. Η επιλογή του δημόσιου υπαλλήλου και του τομέα εργασίας του, γίνεται από τα εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, με ένα εκ των βασικότερων κριτηρίων επιλογής να αποτελεί η ικανότητα εξυπηρέτησης των συμφερόντων τους. Π.χ ένας αστυνομικός που θα ενημερώσει ένα δίκτυο αν διεξάγεται έρευνα σε βάρος του ή για μια πληροφορία αναφορικά με μεγάλη μεταφορά ναρκωτικών ουσιών».

Η συμβολή της τεχνολογικής εξέλιξης στην εξάπλωση του Ο.Ε

Το σύνολο των ερωτηθέντων, υπογράμμισε την καταλυτική συμβολή της τεχνολογικής εξέλιξης στην ραγδαία ανάπτυξη εγκληματικών δικτύων αυτού του είδους. Πιο

αναλυτικά, ο Α.Β, ανέφερε, ότι «Η τεχνολογική εξέλιξη, ενίσχυσε περισσότερο την ανάπτυξη του Ο.Ε. Άλλωστε, το Ο.Ε αποτελεί ένα πεδίο το οποίο συνεχώς δρα και εξελίσσεται με σκοπό να τελειοποιήσει τις μεθόδους του προς μεγιστοποίηση των κερδών του. Ως εκ τούτου, δεν θα μπορούσε π.χ να μην εκμεταλλευτεί το internet και όσα αυτό προσφέρει. Πλέον, όλα τα εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών, επικοινωνούν με κρυπτογραφημένες εφαρμογές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η ποινική υπόθεση Βελγικών και Γαλλικών αρχών αναφορικά με διαδικτυακές εφαρμογές επικοινωνίας «Sky-Ecc», «EncroChat» που αποδείχτηκε ότι χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά από εγκληματικά δίκτυα για ζητήματα ναρκωτικών. Επίσης, ο Κ.Ι, ανέφερε, ότι «Παλαιότερα, η προμήθεια ναρκωτικών, γινόταν δια ζώσης, μετέβαινε δηλαδή ο χρήστης απευθείας σε πιάτσες ναρκωτικών. Πλέον, μέσω του διαδικτύου και του «dark web», οι ναρκωτικές ουσίες φτάνουν κυριολεκτικά στην πόρτα ενός χρήστη. Συνάμα, στο διαδίκτυο υπάρχει πλήθος sites με οδηγίες παρασκευής οποιασδήποτε συνθετικής ουσίας καθώς και εγκατάστασης φυτειών κάνναβης εσωτερικού ή εξωτερικού χώρου. Ας μην κρυβόμαστε, ο όγκος της πληροφόρησης στην εποχή μας είναι τεράστιος και δυστυχώς αυτό ενισχύει σε υπερθετικό βαθμό τη δράση και την αποτελεσματικότητα των προαναφερόμενων δικτύων».

Το Ο.Ε και η σύνδεση του με την επίσημη οικονομία

Αναφορικά με την άποψη των συμμετεχόντων περί σύνδεσης του Ο.Ε με την επίσημη οικονομία, το σύνολο των ερωτηθέντων, σημείωσε την άρρηκτη διασύνδεση εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών με την επίσημη πλευρά της οικονομίας, υπογραμμίζοντας την υιοθέτηση από τα εγκληματικά δίκτυα αυτού του είδους, ευρέως διαδεδομένων μεθόδων και πρακτικών της νόμιμης πλευράς της οικονομίας. Ειδικότερα, η Σ.Κ, ανέφερε, ότι «Ξεκάθαρα μεταξύ Ο.Ε και νόμιμης οικονομίας υπάρχει στενή σύνδεση. Μιλάμε για τεράστια οικονομικά μεγέθη από διακίνηση ναρκωτικών που διοχετεύονται στην επίσημη οικονομία. Μην έχουμε στο μυαλό μας παλιές πρακτικές εγκληματικών οργανώσεων της Λ. Αμερικής που έθιγαν τα κέρδη. Τα κέρδη πρέπει και εισάγονται στην επίσημη οικονομία προκειμένου το Ο.Ε τα απολαύσει. Βέβαια, η δυσκολία έγκειται στη νομιμοποίηση και εκεί οι διωκτικές αρχές έχουμε δώσει μεγάλη έμφαση. Το ξεκοκάλισμα των εγκληματικών δικτύων, απαιτεί και την οικονομική τους εξάρθρωση. Συχνότερα από ποτέ, παρατηρείται τα δίκτυα αυτού του είδους να εντάσσουν

ως μέλη, επαγγελματικές κατηγορίες ανθρώπων με ειδίκευση στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, όπως δικηγόροι, λογιστές, οικονομικοί σύμβουλοι κ.λπ., που αναλαμβάνουν τη νομιμοποίηση. Τεράστια ποσά, επενδύονται και ξεπλένονται μέσω νόμιμων επιχειρήσεων, όπως *café-bar*, κέντρα νυχτερινής διασκέδασης, κέντρα περιποίησης, *off-shore* εταιρείες ή μέσω αγορών γης κλπ. Γενικά φαίνεται υιοθετούνται πολλές πρακτικές της νόμιμης οικονομίας».

Διαφοροποιήσεις του *modus operandi* του Ο.Ε στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

Άπαντες υπογράμμισαν όπως και στην προηγούμενη ερώτηση, την παρατηρούμενη υιοθέτηση νόμιμων πρακτικών και μεθόδων της επίσημης οικονομίας με έμφαση στην ένταξη ως μέλη, προσώπων συγκεκριμένων επαγγελματικών κατηγοριών, τα οποία διαθέτουν γνώσεις περί του αντικειμένου, με ταυτόχρονη δραστηριοποίηση και στην επίσημη πλευρά της οικονομίας. Όσον αφορά το ζήτημα των οικονομικών μεγεθών, κανείς δεν ήταν σε θέση να προσδιορίσει επακριβώς το ύψος αυτών, πλην όμως τα χαρακτήρισαν ως «ιλιγγιώδη». Αναλυτικότερα, η Κ.Ε, ανέφερε, ότι «Θα έλεγα ότι ουδείς είναι σε θέση να γνωρίζει και να εκφράσει μια πλήρη και ασφαλή άποψη περί του ακριβούς επιπέδου των κερδών οργανωμένων εγκληματικών δικτύων διακίνησης ναρκωτικών. Δεν είναι μόνο ο όγκος των διακινηθεισών ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών ή η συχνότητα της δραστηριότητας τους αλλά κυρίως η πολυεπίπεδη εγκληματική δραστηριότητα που περιπλέκει τα πράγματα, καθιστώντας έως και αδύνατο θα έλεγα έναν τέτοιο υπολογισμό. Σίγουρα όμως δε μιλάμε για μερικές εκατοντάδες χιλιάδες ευρώ αλλά για τεράστια οικονομικά μεγέθη της τάξεως των εκατομμυρίων ευρώ ετησίως και μόνο σε επίπεδο Ελλάδας. Από τα κέρδη αυτά, το μεγαλύτερο μέρος αν όχι όλα, υπεισέρχονται σε διαδικασίες νομιμοποίησης ούτως ώστε καταστούν αξιοποιήσιμα από τα εγκληματικά δίκτυα».

Το Ο.Ε κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της παγκόσμιας επιδημίας του Covid-19 στην Ελλάδα

Το σύνολο των συμμετεχόντων, σημείωσε την εξαιρετική προσαρμοστικότητα των εν λόγω εγκληματικών δικτύων. Πιο συγκεκριμένα, ο Α.Β, ανέφερε ότι, «Είναι αυτό που σας

ανέφερα προ ολίγου για το Ο.Ε και την προσαρμοστικότητα του. Την περίοδο της οικονομικής κρίσης, της πτώσης του βιοτικού επιπέδου και της αγοραστικής δύναμης των Ελλήνων, μπρος στον κίνδυνο τα εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών να απολέσουν σημαντικά κέρδη, τροποποίησαν τον τρόπο δράσης τους. Πιο αναλυτικά, εμφανίστηκαν νέα είδη ναρκωτικών που κόστιζαν λιγότερο, αυξήθηκε το ποσοστό νοθείας ενώ ορισμένα δίκτυα διατήρησαν την τιμή πώλησης στα ίδια ύψη αλλά μείωσαν τη διατιθέμενη ποσότητα. Κατά την περίοδο του Covid-19 και των περιοριστικών μέτρων, εγκληματικά δίκτυα αυτού του είδους, εκμεταλλεύτηκαν κάθε δυνατό μέσο που μπορούσε να μετακινηθεί νομίμως ή τουλάχιστον συγκαλυμμένα. Ως εκ τούτου, χρησιμοποιήθηκαν για τη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών μεταφορικές εταιρείες-courier, οχήματα όπως ταξί ενώ παρατηρήθηκε συχνή αποστολή ναρκωτικών μέσω ταχυδρομικών δεμάτων».

Ο διεθνικός χαρακτήρας του Ο.Ε

Οι ερωτηθέντες, ενημερώθηκαν ότι κατά πολλούς το φαινόμενο του Ο.Ε, διέπεται από υπερεθνικό και όχι εθνικό χαρακτήρα. Σε γενόμενο ερώτημα, εάν κατά την άσκηση του επαγγέλματος τους έχει διαπιστωθεί κατά την τελευταία δεκαπενταετία, διεύρυνση των διασυνδέσεων μεταξύ εγχώριων εγκληματικών ομάδων και εγκληματικών ομάδων έτερων χωρών, άπαντες αποκρίθηκαν θετικά, μνημονεύοντας τον έντονα διεθνικό χαρακτήρα του φαινομένου. Ειδικότερα, ο Ι.Α, ανέφερε, ότι «Εννοείται ότι το Ο.Ε δεν απασχολεί μόνο τη χώρα μας αλλά είναι διεθνικό ζήτημα. Η αλήθεια είναι ότι τα τελευταία έτη, αναφορικά με το ζήτημα των ναρκωτικών, παρατηρείται μια αυξημένη επαφή εγχώριων εγκληματικών δικτύων με δίκτυα άλλων χωρών. Για παράδειγμα, σχετικά με την κοκαΐνη και την εισαγωγή μεγάλων φορτίων στη χώρα μας, διαπιστώνεται ότι εγχώρια εγκληματικά δίκτυα, αποτελούμενα από ημεδαπούς ή αλλοδαπούς ή και μικτά δίκτυα από άποψη εθνικότητας μελών, έχουν αναπτύξει ισχυρές επαφές, συνδέσεις και συνεργασίες με αντίστοιχα δίκτυα παραγωγής κοκαΐνης σε χώρες της Λ. Αμερικής. Άλλωστε το αδίκημα της διακίνησης ναρκωτικών περιλαμβάνει πολλά στάδια, όπως την παραγωγή, τη μεταφορά, την αποθήκευση, τη νόθευση και εν συνεχεία τη διάθεση. Επομένως, δεν εξελίσσονται όλα τα στάδια αυτά σε μια και μόνο χώρα. Ως εκ τούτου, απαιτούνται απαραίτητως συνεργασίες διεθνικού χαρακτήρα. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στην περίπτωση των υπόλοιπων ειδών ναρκωτικών, όπως η ηρωίνη, η κάνναβη, κατεργασμένα και μη κ.λπ.».

4.3.2. Η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας

Στην ενότητα αυτή, θα περιληφθούν οι απαντήσεις συμμετεχόντων (Ζ.Ε, Σ.Α, Ν.Β και Β.Χ), προερχόμενων από την Υποδ/ση Εγκλημάτων κατά Ζωής και Ιδιοκτησίας/Τμήμα 1^ο (Ανθρωποκτονιών) και Υποδ/ση Εγκλημάτων κατά Ζωής και Ιδιοκτησίας/Τμήμα 3^ο της ΕΛ.ΑΣ, Υπηρεσίες με αντικείμενο την αντιμετώπιση της εκβίασης στην οικονομία της νύχτας (και συμβολαίων θανάτων).

Διαμόρφωση του Ο.Ε. στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαπενταετία

Απαντες, εξέφρασαν την άποψη περί ιδιαιτέρως έντονης εξέλιξης του Ο.Ε κατά την τελευταία δεκαπενταετία. Ειδικότερα, ο Ν.Β, ανέφερε ότι, «Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τελευταία έτη μετά και το 2010, το Ο.Ε έχει επεκτείνει τα πλοκάμια του σε αναρίθμητες δραστηριότητες και μάλιστα με εξαιρετικά αποτελεσματικό τρόπο. Τρανταχτά παραδείγματα, αποτελούν όχι μόνο η διακίνηση ναρκωτικών αλλά και οι εκβιάσεις νυχτερινών κέντρων, τα νοθευμένα καύσιμα, τα λαθραία τσιγάρα κ.λπ. Το γεγονός αυτό, δεν παρατηρείται μόνο σε εγχώριο επίπεδο αλλά και διεθνώς. Άλλωστε, πρόκειται για ζήτημα παγκόσμιων διαστάσεων, με τη διαμορφωθείσα κατάσταση να συνδέεται άρρηκτα με ζητήματα παγκοσμιοποίησης, τεχνολογικής εξέλιξης αλλά και ελευθερίας μετακινήσεων πληθυσμών, αγαθών και υπηρεσιών. Ξεκάθαρα το Ο.Ε, έχοντας ως γνώμονα το κέρδος, προσπαθεί να βελτιώσει πρακτικές και μεθόδους, αποσκοπώντας στην εδραίωση του, προσαρμοζόμενο στις οποιεσδήποτε αλλαγές περιβάλλοντος».

Δομή εγκληματικών οργανώσεων

Το σύνολο των ερωτηθέντων έδωσε έμφαση στην παρουσία και δραστηριοποίηση πλήθους εγκληματικών δικτύων, με τον όρο «Μαφία» να αποτελεί δημιούργημα δημοσιογραφικής προέλευσης. Πιο αναλυτικά, ο Β.Χ, ανέφερε ότι, «Το έγκλημα αντικατοπτρίζει την κοινωνία εντός της οποίας αυτό λαμβάνει χώρα. Σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορούμε να πούμε ότι η Ελλάδα έχει κουλτούρα Μαφίας ή κουλτούρα βίαιων εγκλημάτων, όπως συνέβαινε με την Ιταλική Μαφία. Τα τελευταία όμως έτη, φαίνεται να υπάρχει η τάση αυτή αλλά μέχρι ένα βαθμό και σίγουρα όχι σε ένταση, όπως αυτή της

Ιταλικής Μαφίας. Σίγουρα ο όρος Μαφίας, είναι περισσότερο δημοσιογραφικός στα πλαίσια μιας προσπάθειας να δοθεί μια περιγραφή του Ο.Ε και των εγκληματικών δικτύων που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας. Στην Ελλάδα έχουμε να κάνουμε με εγκληματικά δίκτυα που απέχουν αυστηρής ιεραρχικής δομής, διεπόμενα από αρκετές υποομάδες και δίκτυα συνεργασιών με επιμέρους δράσεις χωρίς να εντοπίζεται ένας και μόνο αρχηγός».

Ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις από άποψη δομής ή εγκληματικού αντικειμένου

Άπαντες συμμετέχοντες, υπογράμμισαν τον πολλαπλασιασμό των εγκληματικών δικτύων και των μελών τους, παρουσιάζοντας μια εξαιρετικά έντονη και πολυεπίπεδη εγκληματική δραστηριότητα. Πιο συγκεκριμένα, ο Ζ.Ε, ανέφερε, ότι «Από υποθέσεις που έχει χειριστεί η Υπηρεσία μας, παρατηρείται σημαντική αύξηση του αριθμού των εγκληματικών δικτύων που δραστηριοποιούνται στις εκβιάσεις νυχτερινών κέντρων διασκέδασης, κλπ καταστημάτων, μετρώντας μάλιστα πολλά μέλη και όχι μόνο ημεδαπούς όπως συνέβαινε στο παρελθόν. Αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι οργανωμένες αυτές ομάδες, παρουσιάζουν πολυεπίπεδη εγκληματική δράση και δεν δραστηριοποιούνται αποκλειστικά με τις εκβιάσεις. Απεναντίας, στρέφονται προς κάθε τι το οποίο θα μπορούσε να τους αποφέρει σημαντικά κέρδη. Π.χ ναρκωτικά, καύσιμα, συμβόλαια θανάτου, λαθραία τσιγάρα, εμπορία ανθρώπων, παράνομο στοιχηματισμό κ.α, αποτελούν ένα μόνο κομμάτι μιας εξαιρετικά έντονης και παράλληλης εγκληματικής δραστηριότητας».

Η βία στο Ο.Ε

Άπαντες συμμετέχοντες, επιβεβαίωσαν την αύξηση των περιστατικών βίας στα πλαίσια δραστηριοποίησης εγκληματικών δικτύων, υπογραμμίζοντας μάλιστα ως πιθανούς παράγοντες πέραν της εμπλοκής μελών προερχόμενων από αλλοδαπές χώρες, την ανάγκη μονοπωλιακής επικράτησης, την αθέτηση συμφωνιών αλλά και ενδεχόμενες ανακατατάξεις στο εσωτερικό των εγκληματικών δικτύων. Επί του ερωτήματος, η Ζ.Α, ανέφερε συγκεκριμένα, ότι «Χωρίς αμφιβολία τα περιστατικά βίας στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί. Και παλαιότερα υπήρχαν βίαιες συγκρούσεις στη νύχτα αλλά πλέον έχουν αυξηθεί έντονα. Δεν αναφέρομαι σε σωματικές βλάβες που ήταν σύννητες φαινόμενο κατά το παρελθόν. Από το 2010 και έπειτα, έχουν εκτελεστεί από επαγγελματίες εκτελεστές πολλά

συμβόλαια θανάτου, συνδεδεμένα με εγκληματικά δίκτυα εκβιάσεων στην οικονομία της νύχτας αλλά και έτερες εγκληματικές δραστηριότητες. Κυριότερες αιτίες αυτών των ξεκαθαρισμάτων λογαριασμών, η επικράτηση, αθετήσεις συμφωνιών, επίδειξη δύναμης και ενδεχόμενες ανακατατάξεις ακόμη και στο εσωτερικό των δικτύων, με σκοπό αλλαγή ιεραρχίας. Σημαντικός παράγοντας αποτελεί και η εμπλοκή ως μελών στα εγκληματικά δίκτυα, πλήθους αλλοδαπών που έχουν προσέλθει στη χώρα μας, μεταφέροντας πολιτισμικά στοιχεία των χωρών καταγωγής τους μεταξύ των οποίων και της βίας».

Διασυνδέσεις του Ο.Ε με φορείς του κοινωνικού ελέγχου μέσω της διαφθοράς

Το σύνολο των συμμετεχόντων, χαρακτήρισε το φαινόμενο της διαφθοράς ως το πλέον κομβικό εργαλείο επικράτησης και εδραίωσης τέτοιου είδους εγκληματικών δικτύων. Επί του ερωτήματος, ο Ν.Β, υπογράμμισε, ότι «Κατά την άποψη μου, το Α και το Ω σε μια δραστηριότητα ακόμη και εγκληματική, είναι η πληροφορία. Όταν η πληροφορία είναι διαθέσιμη, υπάρχει ξεκάθαρο προβάδισμα. Και αυτό ισχύει και στην περίπτωση του Ο.Ε και στις εκβιάσεις της νύχτας, όπου οργανωμένες εγκληματικές ομάδες πασχίζουν για την πληροφόρηση είτε αφορά μια νέα επικερδή οικονομική ευκαιρία είτε μια ενδεχόμενη έρευνα από διωκτικές αρχές που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο δραστηριότητες και κέρδη. Επομένως, η διαφθορά μπορεί να εξασφαλίσει όλα τα παραπάνω, αποτελώντας βασικότατο εργαλείο των δικτύων. Άλλωστε σε πολλές ποινικές υποθέσεις, εντοπίζεται εμπλοκή δημόσιων λειτουργών διαφόρων κλάδων ακόμη και αστυνομικών. Τέτοια εγκληματικά δίκτυα, θα ερευνήσουν και θα προσπαθήσουν να διαφθείρουν τον οποιονδήποτε θα μπορούσε να εξασφαλίσει τα συμφέροντα τους. Και η αλήθεια είναι ότι όσο πιο ικανά είναι τα εγκληματικά δίκτυα στο να διαφθείρουν τα κατάλληλα πρόσωπα στις κατάλληλες θέσεις, τόσο αποτελεσματικότερα καθίστανται στις εγκληματικές δραστηριότητες, πολλαπλασιάζοντας μάλιστα τα κέρδη τους με ασφάλεια».

Η συμβολή της τεχνολογικής εξέλιξης στην εξάπλωση του Ο.Ε

Άπαντες συμμετέχοντες, σημείωσαν την κομβική παρουσία της τεχνολογικής εξέλιξης στις προαναφερόμενες δραστηριότητες καθώς και στην εξέλιξη και εδραίωση εγκληματικών δικτύων αυτού του είδους. Χαρακτηριστικά, ο Β.Χ, ανέφερε, ότι «Ένας εκ

των βασικότερων παραγόντων που συνέβαλαν στην δίχως όρια εξάπλωση του Ο.Ε και την γεωμετρική αύξηση των κερδών του, είναι η άκρατη τεχνολογική εξέλιξη της εποχής μας. Μόνο και μόνο η επινόηση του internet και όλων των εφαρμογών του, εκτόξευσαν το Ο.Ε. Αξιοσημείωτο παράδειγμα, τυγχάνει αυτό της επικοινωνίας. Συχνότερα από ποτέ, το Ο.Ε, επί ζητημάτων επικοινωνίας βασίζεται αποκλειστικά και μόνο σε κρυπτογραφημένες διαδικτυακές εφαρμογές που παρέχουν μεγαλύτερες δικλίδες ασφαλείας αναφορικά με πιθανή αποκρυπτογράφηση. Ένα ακόμη παράδειγμα, η ανεύρεση και πρόσληψη επαγγελματιών εκτελεστών για εκτέλεση συμβολαίων μέσω του «σκοτεινού διαδικτύου» που αποπληρώνονται ακόμη και μέσω κρυπτονομισμάτων (bitcoins), πράγμα εξαιρετικά πολύπλοκο αναφορικά με ζήτημα εντοπισμού των συναλλασσόμενων μερών ακόμη και για εξειδικευμένες υπηρεσίες με αντικείμενο την διενέργεια οικονομικών ερευνών».

Το Ο.Ε και η σύνδεση του με την επίσημη οικονομία

Το σύνολο των ερωτηθέντων έδωσε απάντηση αντίστοιχη με εκείνη της προγενέστερης υπό-ενότητας. Ειδικότερα, άπαντες οι ερωτηθέντες, επιβεβαίωσαν την έντονη διασύνδεση και επαφή εγκληματικών δικτύων εκβίασης στην οικονομία της νύχτας με την νόμιμη πλευρά της οικονομίας, δίδοντας μάλιστα έμφαση στην υιοθέτηση και ενεργοποίηση από μέρους τέτοιων δικτύων, πολλών εφαρμοζόμενων στην επίσημη οικονομία, μεθόδων και πρακτικών. Αναλυτικότερα, ο Ν.Β, ανέφερε, ότι «Στο εν λόγω ερώτημα νομίζω εν μέρει σας απάντησα και σε προγενέστερη ερώτηση. Όλα τα παράνομα κέρδη των εγκληματικών δικτύων, προερχόμενων π.χ από εκβιάσεις, ωθούνται προς την νόμιμη οικονομία. Θα ήταν ανούσιο τα χρήματα αυτά να μένουν στάσιμα και ανεκμετάλλευτα. Ως εκ τούτου, για να αξιοποιηθούν πρέπει να εισέλθουν στη νόμιμη οικονομία μέσω νομιμοποίησης. Δεν είναι τυχαίο πως μεγάλη μερίδα «μπράβων της νύχτας», παράλληλα με παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες έχουν στραφεί και σε νόμιμες. Για παράδειγμα, εμπορία καυσίμων, αγορά και λειτουργία καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος ακόμη και σε επίπεδο αλυσίδων «brand-name», εστιατόρια, φούρνοι αλλά και επενδύσεις σε ξενοδοχειακές μονάδες ή αγορές εκταρίων γης κ.λπ. Μάλιστα, οι ακολουθητέες διαδικασίες νομιμοποίησης, είναι εξαιρετικά πετυχημένες, δυσκολεύοντας πολύ το έργο μας καθώς πραγματοποιούνται από εξειδικευμένα πρόσωπα και όχι τυχαία μέλη των εγκληματικών

δικτύων. Τα δίκτυα προσλαμβάνουν έμπειρους δικηγόρους, λογιστές, συμβολαιογράφους, διατηρώντας παράλληλα στενές επαφές ακόμη και με τραπεζικά στελέχη».

Διαφοροποιήσεις του *modus operandi* του Ο.Ε στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

Το σύνολο των συμμετεχόντων, όπως και στην προηγούμενη ερώτηση, έδωσε έμφαση στην αξιοποίηση και εφαρμογή από μέρους των εγκληματικών δικτύων μεθόδων και πρακτικών προερχόμενων από την νόμιμη πλευρά της οικονομίας, τονίζοντας την ενεργοποίηση και ένταση ως μέλη συγκεκριμένων επαγγελματικών κατηγοριών, άρτια εκπαιδευμένων σε ζητήματα ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Παράλληλα, επί του ζητήματος οικονομικών μεγεθών, το σύνολο των ερωτηθέντων, σημείωσε το τεράστιο μέγεθος αυτών πλην όμως ουδείς ήταν σε θέση να προσδιορίσει επακριβώς το ύψος τους. Ειδικότερα, ο Β.Χ, ανέφερε, ότι «Η αλήθεια είναι πως είναι πολύ δύσκολο να υπολογίσουμε με ακρίβεια τις προσόδους εγκληματικών δικτύων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της εκβίασης. Και οι λόγοι είναι πολλοί. Σκεφτείτε μόνο ότι οι «τιμές εκβίασης» ποικίλουν, παρουσιάζοντας διαφορές τόσο μεταξύ των διαφόρων εγκληματικών δικτύων αλλά και διακυμάνσεις στο πέραςμα του χρόνου που εξαρτώνται από πληθώρα παραγόντων, όπως π.χ η φήμη και η δυναμική του δικτύου, οι πιθανές εναλλαγές στην ιεραρχία δικτύων, το είδος και η παραγωγικότητα του καταστήματος, οι παρεχόμενες υπηρεσίες κ.λπ. Ωστόσο, σίγουρα δεν μιλάμε για μεγέθη της τάξεως μερικών χιλιάδων ευρώ. Μιλάμε για εκατομμύρια ευρώ ετησίως και σίγουρα εντός αυτών, δεν υπολογίζω κέρδη από έτερες εγκληματικές δραστηριότητες, όπως καύσιμα, λαθραία καπνικά προϊόντα, ναρκωτικά, εμπορία ανθρώπων κ.λπ., που οδηγούν σε γεωμετρική αύξηση των κερδών και κατ' επέκταση σε νομιμοποίηση τους. Δεν είναι τυχαίο πως η διαδικασία νομιμοποίησης τέτοιου είδους κερδών έχει αναχθεί πλέον σε μια ολόκληρη βιομηχανία».

Το Ο.Ε κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της παγκόσμιας επιδημίας του Covid-19 στην Ελλάδα

Άπαντες συμμετέχοντες, κινήθηκαν περιμετρικά της ικανότητας προσαρμογής των δικτύων αυτού του είδους στις εκάστοτε περιβαλλοντικές εναλλαγές μιας κοινωνίας εντός

της οποίας δρουν και εξελίσσονται. Πιο συγκεκριμένα, ο Ζ.Ε, σημείωσε, ότι «Όπως προανέφερα, βασικό προσόν και χαρακτηριστικό των εγκληματικών δικτύων είναι η ικανότητα προσαρμογής τους. Ειδικότερα, όσον αφορά τα εγκληματικά δίκτυα εκβίασης στην οικονομία της νύχτας επί εποχής οικονομικής κρίσης και πανδημίας, ενήργησαν σχεδόν αστραπιαία για να περιορίσουν τις απώλειες κερδών. Για να γίνω πιο κατανοητός, πιο παλιά, η τακτική τέτοιων δικτύων ήταν «πολλά χρήματα από λίγα μαγαζιά» αλλά λόγω των συνθηκών, μετατράπηκε σε «λιγότερα χρήματα από όλα τα μαγαζιά». Παράλληλα, η μείωση της αγοραστικής δύναμης επί εποχής οικονομικής κρίσης και μέτρων περιορισμού κυκλοφορίας λόγω του Covid-19, οδήγησε σε κλείσιμο πολλών κέντρων διασκέδασης. Ως εκ τούτου, παρατηρήθηκε σε ένα μικρό ποσοστό, στροφή των εν λόγω δικτύων σε καταστήματα, όπως περίπτερα, ψιλικάτζίδικα κ.λπ. αλλά σίγουρα, όχι σε μεγάλη έκταση και διάρκεια. Αυτό που μπορώ να σας πω με βεβαιότητα είναι πως σίγουρα μειώθηκαν οι τιμές της προστασίας μιας και τα προαναφερόμενα καταστήματα αδυνατούσαν να ανταποκριθούν».

Ο διεθνικός χαρακτήρας του Ο.Ε

Οι ερωτηθέντες, ενημερώθηκαν ότι κατά πολλούς το φαινόμενο του Ο.Ε, διέπεται από υπερεθνικό και όχι εθνικό χαρακτήρα. Σε γενόμενο ερώτημα, εάν κατά την άσκηση του επαγγέλματος τους έχει διαπιστωθεί κατά την τελευταία δεκαπενταετία, διεύρυνση των διασυνδέσεων μεταξύ εγχώριων εγκληματικών ομάδων και εγκληματικών ομάδων έτερων χωρών, το σύνολο των ερωτηθέντων, απάντησε θετικά, υπογραμμίζοντας ξεκάθαρα τον υπερεθνικό και όχι τον εθνικό χαρακτήρα του φαινομένου. Χαρακτηριστικά, επί του εν λόγω ερωτήματος, η Σ.Α, ανέφερε, ότι «Ισχύει και μάλιστα σε απόλυτο βαθμό. Μιλάμε όπως σας προανέφερα για παγκόσμιο και όχι εθνικό ζήτημα. Ιδίως μετά και το 2010, παρατηρείται μια έντονη αύξηση επαφών και διασυνδέσεων αλλοδαπών εγκληματικών δικτύων με εγχώρια δίκτυα. Και αναφέρομαι σε κάθε είδους εγκληματικό αντικείμενο, όπως ναρκωτικά, εκβιάσεις, καύσιμα κ.λπ. Σκεφτείτε ως παράδειγμα την εκτέλεση συμβολαίων θανάτου από αλλοδαπούς που μισθώνονται για αυτό το σκοπό και έρχονται στην Ελλάδα από το εξωτερικό. Προβαίνουν στην εκτέλεση μέσα σε λίγες ημέρες και αποχωρούν την ίδια στιγμή, δυσκολεύοντας τον εντοπισμό και τη σύλληψη τους. Άλλο παράδειγμα, η εμπορία νοθευμένων καυσίμων με ποσότητες διαλυτών που παράγονται από εγκληματικά δίκτυα

Βαλκανικών χωρών, όπως π.χ η Βουλγαρία και εισάγονται στην Ελλάδα προς διακίνηση από εγχώρια δίκτυα, δραστηριοποιούμενα στην εμπορία νοθευμένων καυσίμων. Όλα αυτά απαιτούν συνεργασίες, επαφές και διασυνδέσεις διεθνικού χαρακτήρα μεταξύ εγχώριων και αλλοδαπών εγκληματικών δικτύων».

4.4 Συμπεράσματα έρευνας

Μετά και την ολοκλήρωση των διενεργούμενων ημιδομημένων συνεντεύξεων καθώς και την προηγηθείσα αποτύπωση-ανάλυση των εξαχθέντων ευρημάτων, η παρούσα υπό-ενότητα, θα περιλάβει συμπεράσματα που εξήχθησαν από τις απαντήσεις - απόψεις των συμμετεχόντων, υπηρετούντων σε Υπηρεσίες της ΕΛ.ΑΣ και του Σ.Δ.Ο.Ε, οι οποίοι όπως προαναφέρθηκε, έρχονται σε καθημερινή επαφή με φαινόμενο του Ο.Ε και δη με δραστηριότητες, όπως η οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας.

Εκ των ανωτέρω ευρημάτων, εξάγεται το συμπέρασμα ότι εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα κατά την τελευταία κυρίως δεκαπενταετία, παρουσιάζουν ιδιαιτέρως έντονη ανάπτυξη και εδραίωση, αποσκοπώντας στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συγκομιδή εγκληματικών πόρων, μη περιοριζόμενα στα «στενά» εδαφικά όρια ενός και μόνο κράτους όπως η χώρα μας, χαρακτηριζόμενα από διεθνικό χαρακτήρα και ικανότητα άμεσης προσαρμογής στις εκάστοτε διαμορφωθείσες συνθήκες κοινωνικού-οικονομικού και πολιτικού επιπέδου. Το γεγονός αυτό, επιβεβαιώνει και την άποψη της Φωτεινής Ριζάβα, σύμφωνα με την οποία οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα και δη γενικότερα το φαινόμενο του Ο.Ε, διέπεται από αξιοσημείωτη ικανότητα προσαρμογής συγκριτικά με το εκάστοτε κοινωνικό-οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνει χώρα, έχοντας ως κεντρικό του στόχο τον εντοπισμό περισσότερων και νεότερων πηγών κέρδους (Ριζάβα, 2011, σ.1).

Στη χώρα μας, εγκληματικά δίκτυα όπως τα προαναφερόμενα δεν ακολούθησαν πορεία όμοια με αυτή στη γείτονα Ιταλία και ως εκ τούτου δύσκολα μπορούμε να αναφερθούμε σε εγκληματικές οργανώσεις τύπου «Μαφίας». Όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν οι συμμετέχοντες, ο όρος «Μαφία» τυγχάνει ένα καθαρά δημοσιογραφικό δημιούργημα.

Εντός της ελληνικής επικράτειας, εντοπίζονται εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας τα οποία να μην παρουσιάζουν ένα είδος ιεραρχίας και καταμερισμό εργασιών πλην όμως απέχουν αυστηρής ιεραρχικής δομής, διέπονται από μεγάλο αριθμό υποομάδων και δικτύων συνεργασίας, έχοντας συνάμα επιμέρους δράσεις με ταυτόχρονη απουσία ενός και μόνο αρχηγού (Morselli, 2009, pp.16). Αναλυτικότερα, πρόκειται για χαλαρά μη ιεραρχικά δομημένα εγκληματικά δίκτυα που άλλοτε συνεργάζονται και άλλοτε όχι αναλόγως των ανακυπτουσών ευκαιριών, διεπόμενα από μια έντονη και πολυεπίπεδη εγκληματική δράση (Desroches, 2007, pp.832). Ουσιαστικά, πρόκειται για τα εγκληματικά εκείνα δίκτυα στα οποία αναφέρθηκαν εκτενώς οι Chambliss, Ruggiero καθώς και ο Morselli, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει τις θεωρίες τους και δη την άποψη του τελευταίου σύμφωνα με την οποία η απουσία αυστηρής ιεραρχικής δομής και η δομική ρευστότητα των εγκληματικών δικτύων, τα καθιστά σε πλεονεκτικότερη θέση συγκριτικά με την αυστηρή ιεραρχική δομή, επιτρέποντας άμεσες δομικές αλλαγές ενάντια σε εναλλασσόμενες συνθήκες και κινδύνους (Morselli, 2009, pp.4 ; Bright & Delaney, 2013, pp.238). Στην προκειμένη περίπτωση, από το 2010 και ύστερα, τα προαναφερόμενα εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, παρουσιάζουν μια αύξηση αναφορικά με τον αριθμό τους και τον αριθμό των μελών τους, χαρακτηριζόμενα εντόνως από το στοιχείο της πολυεθνικότητας (Ruggiero, 2012, pp.7). Δεν περιορίζονται σε ένα και μόνο εγκληματικό αντικείμενο αλλά παρουσιάζουν πολυεγκληματική δραστηριότητα σε τομείς, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, καυσίμων, λαθραίων καπνικών προϊόντων, εμπορία ανθρώπων, εκβιάσεις, συμβόλαια θανάτου κ.λπ., με τα μέλη τους, όπως ισχυρίστηκε και ο Morselli, να μην γνωρίζονται απαραίτητα μεταξύ τους (Morselli, 2009, pp.10).

Αναμφίβολα, σύμφωνα και με τις απαντήσεις-απόψεις των συμμετεχόντων Αξιωματικών, στο εσωτερικό της ελληνικής επικράτειας από το 2010 και ύστερα, έχει παρατηρηθεί αύξηση περιστατικών βίας που συνδέονται με δράσεις των ανωτέρω εγκληματικών δικτύων. Βασικότεροι παράγοντες που συνέβαλαν στην αύξηση αυτή, θεωρούνται τόσο η συμμετοχή στα εγκληματικά δίκτυα υποκειμένων προερχόμενων από χώρες και πολιτισμούς που υιοθετούν τη βία ως μέσο επιβολής ή επίλυσης διαφορών και η ανάγκη

μονοπωλιακής επικράτησης σε συγκεκριμένες περιοχές ή τομείς δραστηριοτήτων όσο και η αθέτηση συμφωνιών αλλά και οι ενδεχόμενες ανακατατάξεις στο ίδιο το εσωτερικό των δικτύων. Η προαναφερθείσα αύξηση, επιβεβαιώνεται ακράδαντα και από το γεγονός της εκτέλεσης περισσότερων των 30 «συμβολαίων θανάτου» την τελευταία δεκαπενταετία στην Ελλάδα, που αφορούσαν ισχυρά «ονόματα-στελέχη» του εγχώριου Ο.Ε, με έντονη πολυεγκληματική δράση που επέφερε τεράστια οικονομικά κέρδη (Η Ναυτεμπορική, 2024 ; Μπακούλη, 2024).

Άπαντες συμμετέχοντες, σημείωσαν ως βασικό συστατικό στοιχείο επικράτησης αλλά και εξέλιξης εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας, το φαινόμενο της διαφθοράς που διαφαίνεται ότι προτιμάται περισσότερο συγκριτικά με τη βία η οποία δημιουργεί αναταραχές και κινδύνους. Άποψη η οποία και ταυτίζεται με εκείνη του Chambliss που θεώρησε το Ο.Ε ως φαινόμενο που συγκροτείται από μη τυπικά δίκτυα πελατειακών σχέσεων και σχέσεων πατρωνίας, βασιζόμενο στη διαφθορά κρατικών φορέων και αξιωματούχων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.126 επ.). Φαινόμενο μάλιστα που αναπτύσσεται και εδραιώνεται στο εσωτερικό μιας κοινωνίας εντός πλαισίων μιας συμβιωτικής σχέσης μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, με τη διαφθορά να αποτελεί συστατικό στοιχείο επιτυχίας (Chambliss, 2008, pp.71 ; Βιδάλη, 2017, σ.156). Στο ίδιο μήκος κύματος η απάντηση των συμμετεχόντων και με την άποψη της Hirschfeld, η οποία ομοίως θεώρησε τη διαφθορά ως το βασικότερο συστατικό εγκληματικών δικτύων Ο.Ε προκειμένου αποκτήσουν εξουσίες μονοπωλιακού χαρακτήρα (Hirschfeld, 2015, pp.49-50).

Ένας εκ των βασικότερων παραγόντων που συνέβαλαν σε υπερθετικό βαθμό στην άνευ ορίων ανάπτυξη εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών αλλά και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας στην Ελλάδα, αποτέλεσε η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη η οποία χαρακτηρίζει την εποχή μας και δη κυρίως μετά το έτος 2010. Η πλειοψηφία των εγκληματικών δικτύων, ασχέτως επιλεγόμενων δραστηριοτήτων και με απώτερο σκοπό τον πολλαπλασιασμό των εγκληματικών προσόδων, εκμεταλλεύτηκαν την προαναφερθείσα τεχνολογική εξέλιξη και όλα τα συνεπαγόμενα αυτής πλεονεκτήματα, τελειοποιώντας μεθόδους και πρακτικές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα που επιβεβαιώνουν τα ανωτέρω τόσο η αξιοποίηση και χρήση

διαδικτυακών εφαρμογών επικοινωνίας όσο και η μεταφορά και πραγματοποίηση συναλλαγών οικονομικού χαρακτήρα μέσω κρυπτονομισμάτων (*bitcoins*), δυσχεραίνοντας κατά πολύ το έργο αρμόδιων διωκτικών αρχών (ΣΟΔΝ, 2018, σ.34 ; ΣΟΔΝ, 2021, σ.54).

Τα εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών αλλά και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας, σε καμία των περιπτώσεων δεν τυγχάνουν αποκομμένα από την επίσημη οικονομία. Τουναντίον, διαπιστώνεται μια συνεχής και άρρηκτη διασύνδεση, χαρακτηριζόμενη από ταυτόχρονη υιοθέτηση μεθόδων και πρακτικών, προερχόμενων ξεκάθαρα από τη νόμιμη οικονομία, η οποία έχει ως κεντρικό της στόχο τη νομιμοποίηση (*ζέπλυμα βρώμικου χρήματος*) των συσσωρευμένων εγκληματικών προσόδων των δικτύων. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε το σύνολο των συμμετεχόντων, οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα όπως τα εξεταζόμενα στην παρούσα, πιο συχνά από ποτέ εντάσσουν ως μέλη συγκεκριμένες επαγγελματικές κατηγορίες προσώπων, όπως δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, οικονομικοί σύμβουλοι κ.λπ., με συγκεκριμένες οικονομικές γνώσεις, οι οποίοι δρουν και εργάζονται κατά κύριο λόγο στην νόμιμη πλευρά της οικονομίας (Potter, 2019, pp.34). Ουσιαστικά, εκ των ανωτέρω εκτεθέντων, επιβεβαιώνεται η άποψη του Ruggiero, ο οποίος σημείωσε ότι στα πλαίσια αμοιβαίων αλληλοεξυπηρετήσεων και ανταλλαγών του Ο.Ε και εγκληματικών δικτύων με τη νόμιμη οικονομία, λαμβάνουν χώρα θολές και ύποπτες συναλλαγές που διαμορφώνουν γκρίζες ζώνες οι οποίες δίνουν στο Ο.Ε τη δυνατότητα περαιτέρω εξέλιξης και εξάπλωσης, διαμορφώνοντας έτσι την αποκαλούμενη από τον ίδιο ως «*βρώμικη οικονομία*» (Ruggiero, 2012, pp.8-11). Μια οικονομία στην οποία εισάγονται και αξιοποιούνται ξανά και ξανά, τεράστια οικονομικά μεγέθη, προερχόμενα από εγκληματικές δραστηριότητες, αποφέροντας εκ νέου οικονομικά κέρδη στα εγκληματικά δίκτυα, με τον ακριβή και ασφαλή υπολογισμό τους βέβαια να θεωρείται εκ των πραγμάτων εξαιρετικά δυσχερές.

Από τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, αποτελεί η εξαιρετική ικανότητα προσαρμογής στις εκάστοτε εναλλασσόμενες κοινωνικού-οικονομικού και πολιτικού επιπέδου συνθήκες του περιβάλλοντος εντός του οποίου και δραστηριοποιούνται. Όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν οι συμμετέχοντες, τόσο εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης

ναρκωτικών ουσιών όσο και οργανωμένα δίκτυα εκβίασης στην οικονομία της νύχτας κατά τις περιόδους της οικονομικής κρίσης και της παγκόσμιας επιδημίας Covid-19 στην Ελλάδα, κατάφεραν σε σύντομο χρονικό να προσαρμοστούν και να τροποποιήσουν τις μεθόδους και τις πρακτικές τους μπροστά στον κίνδυνο απώλειας εγκληματικών προσόδων. Γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει τόσο την άποψη της Ριζάβα περί ικανότητας του Ο.Ε προς μετάλλαξη, εξέλιξη και προσαρμογή συγκριτικά με τις εκάστοτε επικρατούσες κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, αποζητώντας νεότερες πηγές κέρδους όσο και της Βιδάλη περί ικανότητας προσαρμογής του Ο.Ε, ακολουθώντας τις εκάστοτε αλλαγές οικονομικού επιπέδου και αγοράς εργασίας, με νόμιμες και μη αγορές να τροφοδοτούνται εκ νέου από όμοιες συνθήκες, με το καπιταλιστικό σύστημα να επιβιώνει, δημιουργώντας νεότερες ανάγκες ζήτησης και κατανάλωσης (Ριζάβα, 2011,σ.1 ; Βιδάλη, 2009).

Ολοκληρώνοντας την παρούσα υπό-ενότητα και διαμέσου των απαντήσεων - απόψεων των συμμετεχόντων στις ημιδομημένες συνεντεύξεις, διαφάνηκε ο διεθνικός χαρακτήρας των δραστηριοποιούμενων στη χώρα μας εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας. Αναλυτικότερα, το σύνολο των συμμετεχόντων, υπογράμμισε χαρακτηριστικά ότι οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα όπως τα ανωτέρω και το Ο.Ε γενικότερα, δεν τυγχάνει ένα απλό εθνικό ζήτημα αλλά ένα ζήτημα παγκόσμιων διατάσεων. Γεγονός το οποίο αιτιολόγησαν και συνέδεσαν άρρηκτα με την κατά την τελευταία δεκαπενταετία παρατηρούμενη αύξηση διασυνδέσεων μεταξύ εγχώριων εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας και εγκληματικών δικτύων έτερων χωρών. Ειδικότερα, σημειώθηκε ότι από το 2010 και ύστερα, παρατηρείται μια συχνότερη ανάπτυξη επαφών, συνδέσεων και συνεργασιών ανάμεσα σε εγχώρια και αλλοδαπά εγκληματικά δίκτυα όπως τα προαναφερόμενα, έχοντας ως σκοπό την όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη από άποψη κερδών δράση. Οι ανωτέρω απαντήσεις – απόψεις των συμμετεχόντων, έρχονται σε ευθεία ταύτιση με τις απόψεις πληθώρας επιστημόνων και ερευνητών αλλά και της περίφημης «Σύμβασης του Παλέρμιο» που υπογράφηκε το 2000 καθώς και των τριών Πρωτοκόλλων, συμβάλλοντας στην εννοιολόγηση του Ο.Ε και δη του διεθνικού (Schloenhardt, 2021, pp.115 ; Calgani, 2010, pp.75). Στο ίδιο μήκος κύματος και η άποψη της Ειρήνης Σταμούλη, η οποία τόνισε το

διεθνικό χαρακτήρα αλλά και τη ραγδαία εξάπλωση εγκληματικών δικτύων Ο.Ε που είχαν ως αποτέλεσμα εξαιρετικά δυσμενείς επιπτώσεις σε κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο εγχώριων και διεθνών κοινωνιών, γεγονός το οποίο ώθησε την παγκόσμια και ευρωπαϊκή κοινότητα στην υιοθέτηση σειράς νομοθετικών διατάξεων ενάντια στο διεθνές ζήτημα του Ο.Ε και δη στην αποτελεσματικότερη πρόληψη και καταστολή του (Σταμούλη, 2015, σ.173).

Επίλογος – Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας το παρόν πόνημα και μέσα από την προηγηθείσα επισταμένη μελέτη όλων των αναφερόμενων στην παρούσα διπλωματική εργασία βιβλιογραφικών αναφορών καθώς και των ευρημάτων - συμπερασμάτων που προέκυψαν κατόπιν της διενεργηθείσας ποιοτικής έρευνας, διαφαίνεται ξεκάθαρα ότι το Ο.Ε, πρόκειται για ένα εξαιρετικά έντονο κοινωνικό φαινόμενο που μαστιίζει και κατακεραυνώνει κάθε κοινωνία μεταξύ των οποίων και αυτή της χώρας μας, ιδίως κατά το χρονικό διάστημα της τελευταίας δεκαπενταετίας, περίοδος κατά την οποία το επίμαχο φαινόμενο, παρουσιάζει σημαντική εξέλιξη υπό αρνητική πάντα έννοια. Καίτοι το εν λόγω φαινόμενο, σε προγενέστερους χρόνους θεωρούνταν ως κάτι το νέο, γεγονός που κατά πολλούς οφείλονταν κατά κύριο λόγο σε αδυναμία ή άρνηση αντίληψης και αποδοχής του, συνδεδεμένο μάλιστα με θεωρίες, όπως της «*συνωμοσίας των ξένων*», στην εποχή μας, συνδέεται πολύ περισσότερο με την επιχειρηματική θεωρία και τη θεωρία των δικτύων, με τις δραστηριοποιούμενες πλέον εγκληματικές οργανώσεις να μην αποτελούν τίποτα άλλο από παράνομες επιχειρήσεις που παρέχουν μη νόμιμα αγαθά και υπηρεσίες, αποζητώντας όλο και περισσότερα οικονομικά οφέλη (Σταμούλη, 2016, σ.1195). Μάλιστα, επί των ημερών μας, το φαινόμενο του Ο.Ε, επηρεάστηκε σημαντικά από παράγοντες, όπως η παγκοσμιοποίηση, η απελευθέρωση συνόρων, αγορών κ.λπ., η άνευ ορίων τεχνολογική εξέλιξη όπως και το πλεονέκτημα της ευκολίας μετακινήσεων υποκειμένων, αγαθών κ.λπ., γεγονός που συνέβαλε στην εξέλιξη και εδραίωση του σε παγκόσμιο επίπεδο (Λαμπροπούλου, 2016, σ.1029 ; Βιδάλη, 2009).

Μέσω και της επισταμένης μελέτης και ανάλυσης στην παρούσα διπλωματική εργασία, δυο εκ των βασικότερων δραστηριοτήτων του Ο.Ε στη χώρα μας, όπως η οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών και η εκβίαση στην οικονομία της νύχτας, προέκυψε ότι οι δραστηριοποιούμενες στη χώρα μας εγκληματικές οργανώσεις, έχουν εδώ και καιρό

εγκαταλείπει παλαιότερες μορφές οργάνωσης, δρώντας πλέον υπό τη μορφή εγκληματικών δικτύων, εμφανίζοντας μάλιστα έντονο διεθνικό χαρακτήρα στη δράση τους (Σταμούλη, 2016, σ.1194 ; Desroches, 2007, pp.832). Ειδικότερα, τα προαναφερθέντα εγκληματικά δίκτυα, διέπονται από χαρακτηριστική ικανότητα προσαρμογής, απίστευτο ρυθμό δράσης και αποτελεσματικότητα ακόμη και σε περιόδους έντονων ανισορροπιών - κραδασμών υπό οποιαδήποτε έννοια (κοινωνικό-οικονομική και πολιτική). Αποκλειστικός γνώμονας δράσης και στόχευση τους, η αύξηση των εγκληματικών τους προσόδων, λειτουργώντας ταυτόχρονα ως άλλες νόμιμες επιχειρήσεις, ακολουθώντας μάλιστα κανόνες και ρυθμούς της νόμιμης αγοράς και οικονομίας τόσο σε εγχώριο όσο και διεθνές επίπεδο (Schotte & Abdalla, 2022, σ.21). Το ως άνω γεγονός, επιβεβαιώνεται και από την αλλαγή του *modus operandi*, δηλαδή του τρόπου δράσης και λειτουργίας των δραστηριοποιούμενων στη χώρα μας εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας ιδίως κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας του Covid-19 (Comoli, 2022, pp.244). Αναλυτικότερα, συνεπεία των προαναφερόμενων αλλαγών, τα προαναφερθέντα δίκτυα, έδρασαν εξαιρετικά ακαριαία, επιτυγχάνοντας με κατάλληλους ελιγμούς, τροποποιήσεις μεθόδων και πρακτικών, στοχεύοντας και σε έτερες εγκληματικές δραστηριότητες με απώτερο σκοπό την αύξηση ή τουλάχιστον τον περιορισμό ενδεχόμενων οικονομικών απωλειών (Λαμπροπούλου, 2016, σ.1031).

Επιπροσθέτως, στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη δικτύων συμφερόντων που περιλαμβάνουν σημαντικά στελέχη του Ο.Ε καθώς και κρατικούς και πολιτικούς αξιωματούχους, όπου μέσω του φαινομένου της διαφθοράς, επιτυγχάνεται η εκατέρωθεν επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών, με τη συμβολή του κρατικού παράγοντα να κρίνεται αξιοσημείωτη και εξαιρετικά κομβική, επιβεβαιώνοντας ουσιαστικά τη θεωρία του Chambliss περί ύπαρξης συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας – παρανομίας (Chambliss, 1978, pp.224 ; Βιδάλη, 2017, σ.50 ; Βιδάλη, 2019, σ.156). Μάλιστα, μέσω διαμορφούμενων σχέσεων πελατειακού χαρακτήρα, πατρωνίας και του φαινομένου της διαφθοράς, παρέχεται στο Ο.Ε η δυνατότητα, εξέλιξης, εδραίωσης και υπερμεγέθυνσης εγκληματικών προσόδων, γεγονός το οποίο παρέχει δυνατότητες κοινωνικό-οικονομικής ανέλιξης και απόκτησης εξουσίας (Βιδάλη, 2017, σ.156).

Συνάμα, στα πλαίσια της ανωτέρω συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας - παρανομίας και των προαναφερόμενων δικτύων, διαφαίνεται ξεκάθαρα ότι το Ο.Ε. διασυνδέεται με τη νόμιμη οικονομία. Ειδικότερα, διαπιστώνεται η διαμόρφωση μιας μη νόμιμης οικονομίας που χαρακτηρίζεται από γκρίζες ζώνες και η οποία λειτουργεί συμβιωτικά με την επίσημη. Αναλυτικότερα, βάσει της συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας-παρανομίας και αποσκοπώντας στην προώθηση και επίτευξη συγκεκριμένων συμφερόντων, λαμβάνουν χώρα αλληλοεξυπηρετήσεις και ανταλλαγές, επιτρέποντας στο Ο.Ε., όχι μόνο να εξελιχθεί αλλά και να εδραιωθεί στους κόλπους έκαστης κοινωνίας εντός της οποίας δραστηριοποιείται, υιοθετώντας μάλιστα πλήθος νόμιμων μεθόδων και τεχνικών οι οποίες εφαρμόζονται και στην νόμιμη οικονομία από συγκεκριμένες επαγγελματικές κατηγορίες υποκειμένων (Ruggiero, 2012, pp.8-11). Άλλωστε, δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός ότι ιδίως κατά την τελευταία δεκαπενταετία και στα πλαίσια αμοιβαίων ανταλλαγών μεθόδων και πρακτικών μεταξύ Ο.Ε. και εγκληματικών δικτύων με τη νόμιμη οικονομία προς πλήρωση της νομιμοποίησης των εγκληματικών εσόδων του Ο.Ε., κερδών, ενεργοποιείται πλήθος υποκειμένων, ακόμη και ως μέλη δικτύων, συγκεκριμένων επαγγελματικών κατηγοριών, όπως οικονομολόγοι, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, κ.λπ., διαμορφώνοντας την κατά τον Ruggiero «βρώμικη οικονομία» (Ruggiero, 2012, pp.8-11).

Κλείνοντας, εκ των βασικότερων χαρακτηριστικών του Ο.Ε., τυγχάνει η βία, θεωρούμενη απαραίτητη όχι μόνο για την απόκτηση από τα εγκληματικά δίκτυα μονοπωλιακής ισχύς σε συγκεκριμένους τομείς δράσης και περιοχές αλλά και για την προστασία των παρεχόμενων μη νόμιμων υπηρεσιών και προϊόντων ή από δράσεις έτερων εχθρικών εγκληματικών δικτύων (Βιδάλη, 2017, σ.156-157). Αν και η χρήση βίας έχει αυξηθεί κατά την τελευταία δεκαπενταετία, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τον αριθμό των τελεσθέντων «συμβολαίων θανάτου» σχετιζόμενων με το Ο.Ε., το «εργαλείο» της βίας, φέρεται να επιλέγεται λιγότερο συχνά συγκριτικά με τη διαφθορά και μόνο όταν κρίνεται ως κάτι το αναπόφευκτο, λαμβανομένου υπόψη του «θορύβου» που δημιουργούν τέτοιες βίαιες ενέργειες καθώς και του κινδύνου στον οποίο υπεισέρχονται τα εγκληματικά δίκτυα, οδηγώντας σε αυξημένες πιθανότητες διώξεων και συλλήψεων (Europol, 2013, σ.35).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές

Αλεξιάδης, Στ. (2011). *Εγκληματολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ανδριανόπουλος, Β. (2024). *Greek Mafia: Ο φαύλος κύκλος του αίματος* (Η Καθημερινή, Η Καθημερινή, 19 Ιανουαρίου 2024). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kathimerini.gr/society/562838125/greek-mafia-o-faylos-kyklos-toy-aimatos/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Αντωνόπουλος, Γ. & Παπανικολάου, Γ. (2016). Καπιταλισμός Χωρίς Άδεια: η ελληνική περίπτωση. Στο: Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Έκθεση για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα (2019). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2019-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf.pdf. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Έκθεση για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα (2016). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2015-ekthesi_org.pdf. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Έκθεση για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα (2013). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/ekthesi_organomenou_egklimatos_2011.pdf. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Έκθεση για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα (2014). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2012-ekthesi_oe.pdf. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Βαθιώτης, Κ. (2001). *Η προστασία μαρτύρων κατά το άρθρο 9 του Νόμου 2928/2001*. Ποινικά Χρονικά.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2019). Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση. Στο: Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης & Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *Λευκά κολλάρια και οικονομικό έγκλημα, Δίκαιο και Οικονομία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Βιδάλη, Σ. (2019). Όψεις της ανάκρισης επί υποθέσεων εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος, Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαραλάμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2015). *Εγχειρίδιο Ήπιας Αστυνόμευσης των Εξαρτημένων*. Αθήνα: ΟΚΑΝΑ.

Βιδάλη, Σ. (2014). *Αντεγκληματική Πολιτική: Από την Μικροεγκληματικότητα έως το Οργανωμένο Έγκλημα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2009). «Η πορεία προς το οργανωμένο έγκλημα», άρθρο στην εφημερίδα Το Βήμα, 19/07/2009. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tovima.gr/2009/07/19/opinions/i-poreia-pros-to-organwmeno-egklima/>. Ανακτήθηκε 08 Νοεμβρίου 2024.

Βιδάλη, Σ. (2007). *Έλεγχος του εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία. Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Βραδυνή (2023). *Δολοφονία Καραϊβάζ: «Θα κατονόμαζε τον αρχηγό της Greek Mafia»* (Η Βραδυνή, 01 Μαΐου 2023). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.vradini.gr/article/ellada/702892-dolofonia-karaibaz-tha-katonomaze-tonarxhgo-ths-greek-mafia>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Γκαβέας, (2023). *Κάνναβη και εγκληματικά δίκτυα στην Ευρώπη: Πιο δυνατή και επικίνδυνη* (HUFFPOST, 16 Νοεμβρίου 2023). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.huffingtonpost.gr/entry/kannave-kai-eyklematika-diktea-sten-eerope-pio-denate-kai-epikindene_gr_6555ef0fe4b05723e4bbec6b. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Γκοτσίνας, Κ. (2018). «Χασισοπότες και λωποδύτες, τοξικομανείς και κακοποιοί»: τα ναρκωτικά από την εγκληματοποίηση στην εγκληματογένεση κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Στο: Β. Αρτινοπούλου, Σ. Βιδάλη, Σ. Γεωργούλας, Ό. Θεμελή, Ν. Κουλούρης, Γ. Παπανικολάου (Επιμ.), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose Side Are We On?"*. Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (260-274). Αθήνα: ΕΕΜΕΚΕ.

Δημόπουλος, Χ. (2022). *Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης & Πληροφόρησης για τα ναρκωτικά, (2022). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.ektepn.gr/sites/default/files/2022-10/%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%9F%CE%A8%CE%97-%CE%95%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1%20%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7%20%CE%95%CE%9A%CE%A4%CE%95%CE%A0%CE%9D_2022_0.pdf. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ελεύθερος Τύπος, (2021). *Μύκονος: Η GREEK MAFIA πίσω από τα ναρκωτικά στο νησί* (Breaking News, 20 Ιουνίου 2021). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://eleftherostypos.gr/ellada/777464-mykonos-i-greek-mafia-piso-apo-ta-narkotika-sto-nisi>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Ελεύθερος Τύπος (2018). *Ντόμινο δολοφονιών στον πόλεμο νονών της νύχτας - Δέκα θύματα έως τώρα* (Ελεύθερος Τύπος, 23 Σεπτεμβρίου 2018). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://eleftherostypos.gr/ellada/295952-ntomino-dolofonion-ston-polemononon-tis-nyxtas-deka-thymata-eos-tora>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2023). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.astynomia.gr/file/2024/07/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97-%CE%A3%CE%9F%CE%94%CE%9D-%CE%95%CE%9C>

[%CE%A0-%CE%88%CF%84%CE%BF%CF%82-2023.pdf](#). Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2022). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.astynomia.gr/file/2023/06/21062023sodnetisia2022.pdf>. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2021). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.astynomia.gr/file/2022/12/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97-%CE%A3%CE%9F%CE%94%CE%9D-%CE%95%CE%9C%CE%A0-%CE%88%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-2021.pdf>. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2020). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.astynomia.gr/file/2009/12/09072021ekthesi.pdf>. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2019). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2022/01/2019-ekthesi_sodn.pdf. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2018). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2009/12/2018-ekthesi_sodn.pdf. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2017). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.astynomia.gr/file/2009/12/2017-sodn.pdf>. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2016). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.astynomia.gr/file/2009/12/etisia-ekyhysi-sodn.pdf>. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2015). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη

διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2009/12/18072016-ekthesi_sodn.pdf.

Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2014). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2009/12/2014-ekthesi_sodn.pdf. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2013). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2009/12/2013-ekthesi_sodn_.pdf. Ανακτήθηκε 29 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2011). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.astynomia.gr/file/2009/12/13032013sodn2011.pdf>. Ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024.

Ετήσια Έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνικής Μονάδας Πληροφοριών για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα, (2005). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.astynomia.gr/file/2021/12/Attachment16558_report2005.pdf. Ανακτήθηκε 29 Νοεμβρίου 2024.

Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (EMCDDA), (2022). *Ευρωπαϊκή έκθεση για τα ναρκωτικά. Τάσεις και εξελίξεις*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.ektepn.gr/sites/default/files/2022-06/EDR_2022_EL.pdf. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (EMCDDA), (2021). *Ευρωπαϊκή έκθεση για τα ναρκωτικά. Τάσεις και εξελίξεις*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: [file:///C:/Users/Vasil/Downloads/2021.2256_EL_0906%20\(9\).pdf](file:///C:/Users/Vasil/Downloads/2021.2256_EL_0906%20(9).pdf). Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2014). *Τι είναι οι νέες ψυχοτρόπες ουσίες ή νόμιμα ναρκωτικά*; Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.europarl.europa.eu/topics/el/article/20140416STO44745/ti-einai-oi-nees-psukhotropes-ousies-e-nomima-narkotika>. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ζαραφονίτου, Χ. (2012). *Υπάρχουν “ghettos” στο κέντρο της Αθήνας; Μια εγκληματολογική αναδόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των κατοίκων της περιοχής*. Εγκληματολογία 2/2012. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση:

<https://criminology.panteion.gr/el/demosieuseis/arthra/222-yparchoun-ghettos-sto-kentro-tes-athenas-mia-enklematologike-anadomese-ton-koinonikon-anaparastaseon-ton-katoikon-tes-perioches>. Ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024.

Η Ναυτεμπορική, (2024). *Greek Mafia: Οι αρχηγοί, τα πρωτοπαλίκαρα και πόσο κοστολογούνται τα συμβόλαια θανάτου* (Newsroom. 02 Μαΐου 2024). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.naftemporiki.gr/society/1652922/greek-mafia-oi-archigoi-ta-protopalikara-kai-poso-kostologoyntai-ta-symvolaia-thanatoy/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Θανάσουλας, Δ. (2018). *Βασίλης Στεφανάκος: Η μυθιστορηματική ζωή του Έλληνα Godfather* (Πρώτο Θέμα, 18 Ιανουαρίου, 2018). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.protothema.gr/greece/article/751697/vasilis-stefanakos-i-muthistorimatiki-zoi-tou-ellina-godfather/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Θεολόγη, Β. (2022). *Τεχνολογική αστυνόμευση και αντεγκληματική πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Θεολόγη, Β. (2011). *Εγκληματικότητα και ΜΜΕ*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καλαφάτης, Α. (2018). *Το προφίλ των «νονών»*: «Οι τυχεροί μπαίνουν στη φυλακή» (Το Έθνος, 18 Οκτωβρίου 2008). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.ethnos.gr/greece/article/73/toprofiltonnononoityxeroimpainoyynthfylakh>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Καλλίρης, Κ. (2018). Εγκλήματα Οργανωμένα. Στο: Κ. Σπινέλλη, Ν. Κουράκης & Μ. Κρανιδιώτη (Επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας* (σσ. 308-312). Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Καρανάτση, Ε. (2007). *Οι νονοί και τα συμβόλαια θανάτου* (Η Καθημερινή, 02 Φεβρουαρίου 2007). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kathimerini.gr/society/276389/oi-nonoi-kai-ta-symvolaia-thanatoy/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Καρύδης, Β. (2010). *Όψεις Κοινωνικού Ελέγχου στην Ελλάδα: Ηθικοί Πανικοί. Ποινική Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Κολιόπουλος, Ι. (1996). *Η ληστεία στην Ελλάδα (19^{ος} αιώνας). Περί λίκνων αφάς*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παρατηρητής.

Κοταρίδης, Ν. (1993). *Παραδοσιακή Επανάσταση και Εικοσιένα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον.

Κοτσαλής, Λ. (2019). Νέος Ποινικός Κώδικας - Ν.4619/2019 (Φ.Ε.Κ. Α΄ 95/11.6.2019). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κουράκης, Ν. (2006). *Ναρκωτικά και Ελληνική πραγματικότητα*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://courakis.gr/images/stories/pdf/narkotika-kai-elliniki-pragmatikotita.pdf>. Ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024.

Κουράκης, Ν. (2000). Το οργανωμένο έγκλημα: Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισης του στην Ελλάδα. Στο: *Συλλογικό Έργο, Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου: πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Κουράκης, Ν. (1999). *Το Οργανωμένο Έγκλημα. Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισης του στην Ελλάδα*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://crime-in-crisis.com/%CF%84%CE%BF-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF/>. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2024.

Κουρούτζας, Χ. (2019). Το έγκλημα αποδίδει; Κρατικά-εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα. Στο: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης και Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Κουρτζίδης, Π. (2021). *Ο «Καπές», Η Greek Mafia, Ο Διευθυντής Πρωθυπουργού Και... Ο «Χάρος» Του «Οργανωμένου Εγκλήματος»* (Uniformnews, 17 Απριλίου, 2021). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://uniformnews.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/%CE%BF-%CE%BA%CE%B1%CF%80%CE%AD%CF%82-%CE%B7-greek-mafia-%CE%BF-%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CF%85%CE%B8%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%AE%CF%82-%CF%80%CF%81%CF%89%CE%B8%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Κουτσοπιά, Β. (2018). *Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και η οριοθέτηση του αξιοποιούν κατά το ισχύον δίκαιο και de lege ferenda*. Νομικό Βήμα.

Κυπαρισσιάδης, Γ. (2021). *Καλαβρία: Η δίκη της Ντράνγκετα και οι ρίζες της Μαφίας* (LE MONDE diplomatique, Απρίλιος 2021). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.monde-diplomatique.gr/2021/04/article1220.html>. Ανακτήθηκε 05 Νοεμβρίου 2024.

Κωνσταντινίδης, Α. (2019). Προστατευόμενοι μάρτυρες και μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος. Ποινικά Χρονικά 4.

Κωστάρας, Α. (2000). Έννοια, τυποποίηση και προβληματική των κυρώσεων του οργανωμένου εγκλήματος. Στο: Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου. Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Λάζος, Γ. (1954). Οργανωμένη Εγκληματικότητα (Πάνδημος Παντειακές Δημοσιεύσεις, 2016). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=%CE%9F%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7%20%CE%95%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1&page=1&scope=0&lang=el&pid=iid:4814>. Ανακτήθηκε 02 Δεκεμβρίου 2024.

Λαμπρόπουλος, Β. (2023). Εξαφάνιζαν στοιχεία για τα «συμβόλαια θανάτου» (Τα Νέα, 09 Δεκεμβρίου 2023). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tanea.gr/2023/12/09/greece/eksafanizan-stoixeia-gia-ta-symvolaia-thanat-ou/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Λαμπρόπουλος, Β. (2018). Η δράση, οι φόβοι και η δολοφονία του Βασίλη Στεφανάκου (Το Βήμα, 20 Ιανουαρίου 2018). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tovima.gr/2018/01/20/society/i-drasi-oi-foboi-kai-i-dolofonia-toy-basili-stefanakoy/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Λαμπρόπουλος, Β. (2018). Τα μυστικά της δολοφονίας του Γιώργου Λίτσα (Το Βήμα, 24 Απριλίου 2018). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tovima.gr/2018/04/24/society/ta-mystika-tis-dolofonias-toy-giorgoy-litsa/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Λαμπροπούλου, Ε. (2016). Παράνομες αγορές και οικονομική κρίση. Στο: «Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για το καθηγητή Νέστορα Κουράκη». Α' Τόμος. Εκδόσεις Σάκκουλα.

Λίβος, Ν. (2015). Ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 187 ΠΚ. Αθήνα: Ποινικά Χρονικά, σ.27.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2013). Η δήμευση των προϊόντων του εγκλήματος στο πλαίσιο της Ε.Ε.: Η πρόταση της Επιτροπής του 2012 και οι νέες προκλήσεις για το κράτος δικαίου. Ποινικά Χρονικά.

Λίβος, Ν. (2007). *Οργανωμένο έγκλημα και Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις. Τόμος Ι: Δογματική του οργανωμένου εγκλήματος*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μαγγανάς, Α. (2007). *Ιδιαίτερα ζητήματα ποινικού δικαίου και ποινικής δικονομίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Μαλκίδης, (2010). *Η Διακίνηση Ναρκωτικών και το Οργανωμένο Έγκλημα στα Βαλκάνια* (Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, 24 Απριλίου 2010). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://elisme.gr/diakinisi-narkotikon-to-organomeno-egklima-sta-valkania-fani/>. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Παπαγιώργης, Κ. (2007). «Ελευθερία στα Ζωνιανά» (LIFO, 15 Νοεμβρίου 2007). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.lifo.gr/stiles/eleytheria-sta-zoniana>. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2024.

Μιχαλοπούλου, Ε. (2019). «Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης». Στο: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης και Χ. Παπαχαλαράμπος (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Μπακούλη, Ν. (2024). *ΜΕ ΤΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΑΣΧΟΛΕΙΤΑΙ Η GREEK MAFIA* (News24/7, 21 Ιανουαρίου 2024). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.news247.gr/magazine/reportage/me-ti-pragmatika-asxoleitai-i-greek-mafia/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Μπουτκάρη, Β. (2024). *Το έγκλημα της εκβίασης κατά το άρθρο 385 του Ποινικού Κώδικα* (OfflinePost, 14 Ιουλίου 2024). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.offlinepost.gr/2024/07/14/to-egklhma-ths-ekviashs-kata-to-arthro-385-tou-poinikou-kwdika/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Νίνη, Α. (2018). *Η Ζωή και ο Θάνατος του Βασίλη Στεφανάκου* (Vice, 26 Ιανουαρίου 2018). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.vice.com/el/article/h-zwh-kai-o-danatos-toy-basilh-stefanakoy/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Μπόση, Μ. & Βασιλειάδης, Η. (2016). *Οργανωμένο έγκλημα και αδύναμες κρατικές δομές σε περίοδο κρίσης*. Στο: Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μυλωνόπουλος, Χ. (2021). *Ποινικό Δίκαιο Ειδικό Μέρος*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ξενάκη, Σ. (2011). *Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα: η οριοθέτηση και αξιολόγηση της απειλής*. *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου*, II/2011- 24ο Τεύχος.

Παπαδαμάκης, Α. (2000). Η Εκβιαστική «Προστασία» Επιχειρήσεων (αρ. 385 § 1β ΠΚ) ως Μορφή Οργανωμένου Εγκλήματος. Στο: *Συλλογικό Έργο, Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου: πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκουλα.

Παπαδήμας, Α. & Ιωάννου, Σ. (2021). *Ο κύκλος του αίματος* (Documento, 19 Απριλίου 2021). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.documentonews.gr/article/o-kyklos-toy-aimatos/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Παπανικολάου, Γ. & Hall, S. (2019). Νόμιμες επιχειρήσεις και «οργανωμένο έγκλημα» στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης. Στο: Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης & Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (239-253). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Παπαχαλαράμπους, Χ. (2007). Κοινωνικά ουδέτερες πράξεις και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Στο: *Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος. "Καθαρή" ή ελεύθερη κοινωνία;* Αθήνα-Κομοτηνή.

Παπαχαλαράμπους, Χ. (1998). *Εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος - Διεθνής νομοθέτηση - Στάση της ελληνικής έννομης τάξης*. Ποινική Δικαιοσύνη.

Πώποτας, (2023). *Η Ελλάδα κόμβος για τη διακίνηση της κοκαΐνης στην Ευρώπη* (ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ, 09 Μαρτίου 2023). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.protothema.gr/greece/article/1346740/i-ellada-komvos-gia-tin-diakinisi-tis-kokainis-stin-europsi/>. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Πώποτας, Δ., Καλύβα, Α. & Χατζησπύρου, Χ. (2017). *Άγρια εκτέλεση έξω από δημοτικό σχολείο στα Γλυκά Νερά* (Πρώτο Θέμα, 03 Μαΐου 2017). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.protothema.gr/greece/article/676080/agria-ektesesi-me-kalasnikofo-exo-apo-dimotiko-sholeio-sta-gluka-nera-/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Ριζάβα, Φ. (2012). *Οργανωμένο έγκλημα θεωρητική προσέγγιση κατ' άρθρον ερμηνεία νομολογιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.

Ριζάβα, Φ. (2011). Διπλωματική Εργασία – Οργανωμένο Έγκλημα, Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/29252>. Ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024.

Ρόββα, Κ. (2023). «30 χρόνια αλβανική μετανάστευση στην Ελλάδα» (In newspaper, 25 Φεβρουαρίου 2023). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση:

<https://www.in.gr/2023/02/25/greece/30-xronia-alvaniki-metanasteysi-stin-ellada/>.

Ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2024.

Σβουρδάκου, Δ. (2007). Οργανωμένο έγκλημα - Θεωρία και πράξη μέσα από τις βιοαφηγήσεις βαρυποινιτών. Στο: Α. Μαγγανάς, *Ιδιαίτερα ζητήματα Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικονομίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Σουλιώτης, Γ. (2024). *Νέος Κόσμος: Τα δύο σενάρια που εξετάζει η ΕΛ.ΑΣ. για τη δολοφονία Ζαμπούνη* (Η Καθημερινή, 15 Ιανουαρίου 2024). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kathimerini.gr/society/562830016/ta-symvolaia-thanatoy-kai-o-aimatiros-polemos-sto-lathremporio-kaysimon/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Σουλιώτης, Γ. (2019). *Τα σενάρια για τον φόνο του «τραπεζίτη»* (Η Καθημερινή, 04 Νοεμβρίου 2019). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kathimerini.gr/society/1049979/ta-senaria-gia-ton-fono-toy-trapeziti/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Σουλιώτης, Γ. (2018). *Πόλεμος για την ηγεμονία στη νύχτα* (Η Καθημερινή, 02 Ιουλίου 2018). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.kathimerini.gr/investigations/972454/polemos-gia-tin-igemonia-sti-nycht_a/. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Σουλιώτης, Γ. (2017). *Νεκρός στον «πόλεμο της νύχτας»* (Η Καθημερινή, 04 Μαΐου 2017). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kathimerini.gr/society/907868/nekros-ston-polemo-tis-nychtas/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Σουλιώτης, Γ. (2012). *Μπράβοι αναλαμβάνουν τώρα ρόλο εισπράκτορα* (Η Καθημερινή, 05 Φεβρουαρίου 2012). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kathimerini.gr/society/449611/mpravoi-analamvanoun-tora-rolo-eispraktora/>. Ανακτήθηκε 02 Δεκεμβρίου 2024.

Σπινέλλη, Κ. (2016). *Οικονομική κρίση και εγκληματικότητα: Τρεις αφηγήσεις. Στο: «Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για το καθηγητή Νέστορα Κουράκη». Α' Τόμος*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σπυρόπουλος, Π. (2020). *Βίος και πολιτεία του Καπετανάκη: Η άγνωστη απόπειρα δολοφονίας του μπράβου των Βριλησίων και η ανθοδέσμη – χειροβομβίδα* (The TOC, 11 Δεκεμβρίου). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/me-ton-kapetanaki---i-agnosti-apopeira-dolofonias-tou-mprabou-ton-brilission-me-anthodesmi---xeirobombida/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Σπυρόπουλος, Π. (2018) Ποιος είναι ο «Μπούμπη» που εκτέλεσαν στους Αγ. Αναργύρους (The TOC, 20 Απριλίου 2018). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/poios-einai-o-mpoumpi-pou-ektelesan-stous-ag-anargyrous/>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Σπυρόπουλος, Π. (2017). Ποιους «βλέπει» η ΕΛΑΣ πίσω από την εκτέλεση στα Γλυκά Νερά (The TOC, 04 Μαΐου 2017). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/o-polemos-tis-greek-mafia-kai-i-enedra-sta-gluka-nera/#google_vignette. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Σταμούλη, Ε. (2020). Το σοκ της πανδημίας και η επίδρασή του στις παράνομες αγορές του οργανωμένου εγκλήματος, *Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Εγκληματολόγοι*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.academia.edu/43011281/%CE%A4%CE%BF_%CF%83%CE%BF%CE%BA_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B7_%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CF%82_%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AD%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85_%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82. Ανακτήθηκε 02 Δεκεμβρίου 2024.

Σταμούλη, Ε. (2019). Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα. Στο: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης & Χ. Παπαχαράλαμπος (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Σταμούλη, Ε. (2018). Ποινική Δικαιοσύνη και εξουσίες: το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος. Στο: Β. Αρτινοπούλου, Σ. Βιδάλη, Στ. Γεωργούλας, Όλ. Θεμελή, Ν.Κ. Κουλούρης, Γ. Παπανικολάου (Επιμ.), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?". Συμβουλές στο 1ο συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016*. Αθήνα: ΕΕΜΕΚΕ.

Σταμούλη, Ε. (2016). Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές. Στο: Γασπαρινάτου, Μ. (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σταμούλη, Ε. (2015). Πολιτικές ασφάλειας στην Ελλάδα σε σχέση με το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία και οι συνέπειές τους στην αντεγκληματική πολιτική. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη

διεύθυνση: <https://freader.ekt.gr/eadd/index.php?doc=36625&lang=el#page/20/mode/2up>.

Ανακτήθηκε 08 Νοεμβρίου 2024.

Στεργιούλης, Ε. (2020). *Το οργανωμένο έγκλημα στην εποχή της πανδημίας* (Capital.gr, 20 Αυγούστου 2020). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.capital.gr/arthra/3472671/to-organomeno-egklima-stinepoxi-tis-pandimias>.

Ανακτήθηκε 02 Δεκεμβρίου 2024.

Συκιώτου, Α. (2016). Παγκοσμιοποίηση και Αντεγκληματική Πολιτική (Crime in Crisis, 25 Ιανουαρίου 2016). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://crime-in-crisis.com/%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE/>.

Ανακτήθηκε 29 Νοεμβρίου 2024.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2005). Οι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση του Οργανωμένου Εγκλήματος. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum1/p025037_%28kastanidou%29.pdf. Ανακτήθηκε 22 Νοεμβρίου 2024.

Τσιρώνης, Ν. (2019). «Τεχνικές ανίχνευσης των ύποπτων χρηματοοικονομικών ροών στο πλαίσιο της ανάκρισης». Στο: Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ε.Α.Π.

Φορτζιόνε, Φ. (2010). *Η μαφία στις πέντε ηπείρους. Πώς η Ντράνγκετα, η Κόζα Νόστρα και η Καμόρα κατέκτησαν τον κόσμο*. Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Χλούπης, Γ. (2020). *Το άρθρο 187 ΠΚ – «Οι περιπέτειες μιας εγκληματικής οργάνωσης»*. Ποινική Δικαιοσύνη.

Χλούπης, Γ. (2019). *Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Ψαρρά, Α. & Πολυχρονιάδης, Μ. (2022). *Πολύκροτες υποθέσεις και δολοφονίες στα... αζήτητα* (Η Εφημερίδα των Συντακτών, 04 Δεκεμβρίου 2022). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/369597_polykrotes-ypotheseis-kai-dolofonies-sta-azitita. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Dnews (2024). *Η σχέση συμβολαίων θανάτου με το λαθρεμπόριο καυσίμων - Τι δείχνει η εκτέλεση Ζαμπούνη* (DNewsroom, 17 Ιανουαρίου 2024). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη

διεύθυνση: <https://www.dnews.gr/eidhseis/ellada/457226/i-sxesi-symvolaion-Thanatou-me-to-lathremporio-kafsimon-ti-deixnei-i-ektelesi-zampoyni>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Gazzetta Team. *Ο πόλεμος των μπράβων και οι άγραφοι κανόνες που παραβιάστηκαν* (Gazzetta, 6 Μαΐου 2017). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.gazzetta.gr/plus/article/1080510/o-polemos-ton-mpravon-kai-oi-agrafoi-kanones-poy-paraviastikan-pics>. Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2024.

Lawspot, (2020). *Κομισιόν: Υγειονομικοί και αυξημένοι έλεγχοι στα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/komision-ygeionomikoi-kai-ayximenoi-elegchoi-sta-synora-tis-eyropaikis-enosis>. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Ξενόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές

Ackerman, S. & Palifka, B. (2018). Corruption, Organized Crime and Money Laundering. In: Basu, K., Cordella, T. *Institutions, Governance and the Control of Corruption*. Washington: Palgrave Macmillan. pp. 85- 89.

Albini, J. (1971). *The American Mafia: Genesis of a Legend*. New York: Appleton-Century-Crofts.

Batalas, A. (2003). Send a Thief to Catch a Thief: State-Building and the Employment of Irregular Military Formations in Mid-Nineteenth-Century Greece, In: Davis, D., Pereira, A., *Irregular Armed Forces and their Role in Politics and State Formation*. Cambridge University Press, pp.152.

Beare, M. (1997). *Corruption and Organized Crime: Lessons from History*. Crime, Law and Social Change. Vol. 28, Issue 2, pp. 155-172.

Bezlov, T. & Gunev, P. (2012). Organised Crime, Corruption and Public Bodies. In: P. Gounev & V. Ruggiero (Eds), *Corruption and Organized Crime in Europe: Illegal Partnerships*. Oxford: Routledge.

Bird, M., Hammersley, M., Gomm R. & Woods, P. (1999). *Εκπαιδευτική έρευνα στην πράξη. Εγχειρίδιο μελέτης*. (μτφ. Ε. Φράγκου). Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Blakey, R. (1697). *Organized Crime in the United States. Current History*. Vol. 52 (No. 310), pp. 327-365. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.jstor.org/stable/45311722>. Ανακτήθηκε 08 Νοεμβρίου 2024.

Borgstede, G. (2014). *Cultural Property, the Palermo Convention, and Transnational Organized Crime*. International Journal of Cultural Property, 21 (3), pp. 281-290.

Braun, E. (2023). *Το μεγάλο hack κρυπτοφώνου: Συμμορίες ναρκωτικών σε δίκη σε «ιστορική» βελγική υπόθεση (Politico, 18 Δεκεμβρίου 2023)*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.politico.eu/article/belgium-court-case-encryption-sofware-encrochat-sky-ecc-cryptophone-hack-drug-gangs-trial-historic-case/>. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Bright, D. & Delaney, J. (2013). *Evolution of a drug trafficking network: Mapping changes in network structure and function across time. Global Crime*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www-tandfonline-com.proxy.eap.gr/doi/full/10.1080/17440572.2013.787927?scroll=top&needAccess=true#d1e470>. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου 2024.

Calgani, M. (2010). *The conceptualisation of transnational organised crime: A historical perspective*. SIAK - Journal – Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis. Vol. 2, pp. 72-80.

Chambliss, W. (2008). *On the take. From petty Crooks to presidents*. Bloomington and Indianapolis University Press.

Chambliss, W. (2005). *Personal Journeys in Sociology*. Michigan Sociological Review, (Vol. 19), pp.4-17.

Chambliss, W. & Block, A. (1981). *Organizing Crime*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/organizing-crime-by-alan-a-block-and-william-j-chambliss-new-york-elsevier-1981-pp-238-2395/DA68E95EDF168AB93D02502DD648CA30>. Ανακτήθηκε 08 Νοεμβρίου 2024. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου 2024

Chambliss, W. (1978). *On the Take: From petty crooks to presidents*. Bloomington and Indiana University Press.

Comoli, V. (2022). *Organized Crime During and After the Pandemic, The Global Initiative against Transnational Organized Crime, C. Varin (ed.), Global Security in Times of Covid 19*. New Security Challenges, London, UK. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-82230-9_11. Ανακτήθηκε 08 Νοεμβρίου 2024.

Cressey, D. (1969). *Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*. USA and London: Transaction Publishers.

Cusson, M. (2009). *Σύγχρονη Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Das Dilip, K., (2006). *Globalization in the World of Finance: An Analytical History*. *Global Economy Journal*. Volume 6, Issue 1, Article 2, The Berkeley Electronic Press.

Della Porta, D. & Vannucci, A. (2012). *The hidden order of corruption. An institutional approach*. New York: Ashgate Publishing.

Desroches, F. (2007). *Research on upper level drug trafficking: A review*. *Journal of Drug Issues*, (Vol. 37, Iss.4), pp.827-844. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.researchgate.net/publication/254120965_Research_on_Upper_Level_Drug_Trafficking_A_Review. Ανακτήθηκε 10 Νοεμβρίου 2024.

EUDA, (2024). *Understanding Europe's drug situation in 2024 – key developments (European Drug Report 2024)*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2024/drug-situation-in-europe-up-to-2024_en. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Europol, (2024). *Europol report on Decoding the EU-s most threatening criminal networks*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20report%20on%20Decoding%20the%20EU-s%20most%20threatening%20criminal%20networks.pdf>. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Europol (2021). *Europol Spotlight: The Use of Violence by Organised Crime Groups*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Europol, (2021). *SOCTA (Serious and Organised Crime Threat Assessment)*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Europol, (2017). *SOCTA (Serious and Organised Crime Threat Assessment)*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_socta2017_1.pdf. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Europol, (2013). *OCTA - EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/eu-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2013>. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Europol, (2009). *OCTA - EU Organised Crime Threat Assessment*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/octa2009_0.pdf.

Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Green, P. & Ward, T. (2004). *State Crime: Governments, Violence and Corruption*. Virginia: Pluto Press.

Hanser, R., Wallace, W. & Jones, K. (2008). *Murder for Hire: Assassination and Contract Killings*. In: F. Shanty & P. Mishra (Eds), *Organized Crime: From trafficking to Terrorism*. Volume 1. California: ABC-CLIO Inc.

Hirschfeld, K. (2015). *Gangster States, Organized Crime, Kleptocracy and Political collapse*. New York: Palgrave Macmillan.

Howitt, D. (2010). *Introduction to qualitative methods in psychology*. Harlow: Pearson Education.

Javeau, C. (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο. Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή*. Αθήνα: Τυπωθήτω - Δαρδανός.

Kaysser, N. & Oliveira, A. (2021). *Killing in Silence: Monitoring the Role of Organized Crime in Contract Killing*. Switzerland: Global Initiative Against Transnational Organized Crime.

Kvale, S. (1996). *InterViews, An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Lambropoulou, E. (2003). Criminal 'organizations' in Greece and public policy: From non-real to hyper-real? *International Journal of the Sociology of Law*, 31:1. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.researchgate.net/publication/222627001_Criminal_'organisations'_in_Greece_and_public_policy_From_non-real_to_hyper-real. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Levi, M. & Lord, N. (2011). «Links Between corruption and Organised Crime and Research Gaps». In: Levi, M. & Lord, N., «*Non-State Actors in Asset Recovery*». Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://www.researchgate.net/publication/266078495_Links_between_Corruption_and_Organised_Crime_and_Research_Gaps. Ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2024.

- Leuprecht, C., Aulthouse, A. & Walther, O. (2016). *The puzzling resilience of transnational organized criminal networks. Police Practice and Research*, (Vol. 17, N. 4), pp.376-387. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15614263.2016.1168600#d1e156>. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου 2024.
- Lilly, R., Cullen, F. & Ball, R. (2007). *Criminological Theory: Context and Consequences*. 7th Edition, Sage: London, pp.128.
- McDowell, J. & Novis, G. (2001). *The consequences of money laundering and financial crime*. Program Analyst, Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs, U.S. Department of State.
- Morselli, C. (2009). *Inside Criminal Networks*. New York: Springer.
- Naylor, R. (2003). Follow-the-Money Methods in Crime Control Policy. In: M. Beare (Ed.), *Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption*. Canada: University of Toronto Press.
- Nomokonov, V.A. & Shulga, V.I. (1998). "Murder for Hire as a Manifestation of Organized Crime," *Demokratizatsiya. The Journal of Post-Soviet Democratization*, Vol. 6 (No. 4), pp. 676–680. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://demokratizatsiya.pub/archives/06-4_nomokonov.pdf. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.
- Paoli, L. & Vander Beken, T. (2014). Organized Crime. A Contested Concept. In: Paoli, L. (ed), *The Oxford Handbook of Organised Crime*. United Kingdom: Oxford University Press, σ.18.
- Paoli, L. (2003). *Mafia Brotherhoods. Organised Crime Italian Style*. Oxford University Press.
- Potter, G. (2019). Organized Crime and the Sociological Imagination. In: Rothe, D. & Collins, V. (Eds.), *Studies in Critical Social Sciences*. Leiden: Brill.
- Reuter, P. (2009). *Systemic violence in drug markets. Crime, Law and Social Change*, (Vol. 52, Iss.3), pp.275-284. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.proquest.com/docview/216167472?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Roddy, A. & Holt, T. (2020). *An Assessment of Hitmen and Contracted Violence Providers Operating Online*. Deviant Behavior. Vol. 43 (No.2), pp. 139-151. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01639625.2020.1787763?needAccess=true>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Ruggiero, V. (2017). *Dirty Money. On Financial Delinquency*. Oxford University Press: Oxford.

Ruggiero, V. (2012). Introduction: the organization of crime. In: Gunev, Ph., Ruggiero, V., *Corruption and organised Crime in Europe. Illegal Partnership*. London and New York: Routledge, Talyor and Francis Group.

Ruggiero, V. & Gunev, P. (2012). Corruption and the Disappearance of the Victim. In: P. Gounev & V. Ruggiero (Eds), *Corruption and Organized Crime in Europe: Illegal Partnerships*. Oxford: Routledge.

Rusev, A., Garofalo, L. & Sciandra, E. (2016). *Extortion Racketeering in the EU Vulnerability Factors*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://www.academia.edu/26833351/Extortion_Racketeering_in_the_EU_Vulnerability_Factors. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2024.

Schloenhardt, A. (2021). *Legal frameworks to combat organized crime in the Pacific Islands*. Journal of South Pacific Law. Vol.22, pp. 112-139.

Schotte, T & Abdalla, M. (2022). *The Impact of the COVID-19 Pandemic on the Serious and Organised Crime Landscape. Assessing the evolution of serious and organised crime during COVID-19 through the enterprise model*. European Law Enforcement Research Bulletin, (SCE 5). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.francoiosa.com/wp-content/uploads/2022/01/Schotte-et-al_Covid-19-and-Organised-Crime-Landscape_2021.pdf. Ανακτήθηκε 08 Δεκεμβρίου 2024.

Shaw, M. & Thomas, K. (2017). *The Commercialization Of Assassination: Hits and Contract Killing in South Africa*. African Affairs, Vol.116 (No.465), pp. 597–620. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.jstor.org/stable/48544936>. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου 2024.

Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. London: Sage.

Snyder, R. & Duran-Martinez, A. (2009). *Does illegality breed violence? Drug trafficking and state-sponsored protection rackets. Crime, Law and Social Change*, (Vol. 52, Iss.3), pp. 253-273. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.proquest.com/docview/216167566?sourcetype=Scholarly%20Journals>. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Stamouli, E., Gasparinatos, M. & Kouroutzas, Ch. (2023). *Corruption as state -corporate crime: the example of the health sector in Greece* (Trends in Organized Crime, 4 January 2023). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s12117-022-09479-6.pdf>. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

United States. President's Commission on Organized Crime (1986). *The Impact organized crime today : report to the President and the Attorney General / President's Commission on Organized Crime*. US: The Commission. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015019148165&seq=5>. Ανακτήθηκε 29 Νοεμβρίου 2024.

Van Gestel, B. (2023). *Contract Killings by Organised Crime Groups: The Spread of Deadly Violence*. In: H. Nenel & N. Siegel (Eds.), *Organized Crime in the 21st Century: Motivations, Opportunities, and Constraints*. Switzerland: Springer.

Von Lampe, K. (2001). «*Not a Process of Enlightenment: The Conceptual History of Organized Crime in Germany and the United States of America*». Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://www.researchgate.net/publication/260247879_Not_a_Process_of_Enlightenment_The_Conceptual_History_of_Organized_Crime_in_Germany_and_the_United_States_of_America. Ανακτήθηκε 08 Νοεμβρίου 2024.

Weigend, Th., (2000). *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου*. Στο: *Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη Σκοπιά του Ποινικού Δικαίου. Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Weinberg, D. (2002). *Qualitative Research Methods*. Oxford: Blackwell.

Werba, D., Rowell, C., Guyatt, G., Kerr, T., Montaner, J. & Wooda, E. (2011). *Effect of drug law enforcement on drug market violence: A systematic review. International Journal of Drug Policy*, (Vol. 22, Iss.2), pp. 87-94. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www-sciencedirect-com.proxy.eap.gr/science/article/pii/S0955395911000223>. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2024.

Williams, P. (2001). Transnational Criminal Networks. In: Arquilla, J., Ronfeldt, D. (Eds), *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime and Militancy*. RAND: Santa Monica, pp.61-97.

Νομοθεσία

Αιτιολογική έκθεση Ν.4139/2013. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/n-nard-eis.pdf>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Άρθρο 187 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Εγκληματική οργάνωση. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019/arthro-187-poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-egklimatiki>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Άρθρο 187Γ - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) - Ευνοϊκά μέτρα. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019/arthro-187g-poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-eynoika>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Άρθρο 254 - Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Νόμος 4620/2019) - Ειδικές ανακριτικές πράξεις επί ορισμένων εγκλημάτων. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4620-2019/arthro-254-kodikas-poinikis-dikonomias-nomos-4620-2019>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Άρθρο 385 - Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019) – Εκβίαση. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019/arthro-385-poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-ekviasi>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Απόφαση-πλαίσιο [2002/475/ΔΕΥ](#) του Συμβουλίου, της 13^{ης} Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32002F0475>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Κοινή Υπουργική Απόφαση 42926/2018 – (ΦΕΚ 2194/Β/12-6-2018) - Καθορισμός φορέα και διαδικασία υλοποίησης μέτρων προστασίας κατά την παρ. 3 του άρθρου 9 του ν. 2928/2001. Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-egklema-organomeno/koine-upourgike-apophase-42926-oik-2018.html>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 4619/2019 (ΦΕΚ-95/11.06.2019 - Κύρωση του Ποινικού Κώδικα. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/529099/nomos-4619-2019>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 4557/2018 (ΦΕΚ-139/30-07-2018) - Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.taxheaven.gr/law/4557/2018>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 4478/2017 (ΦΕΚ-91/Α/23.6.2017) - Κύρωση και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στη Σύμβαση της Βαρσοβίας της 16ης Μαΐου 2005 του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη νομιμοποίηση, ανίχνευση, κατάσχεση και δήμευση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και για τη χρηματοδότηση της. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-4478-2017>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 4139/2013 (ΦΕΚ Α'74/20.3.2013) - Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/71221/nomos-4139-2013>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 3875/2010 (ΦΕΚ Α'158/20.9.2010) - Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/57461/nomos-3875-2010>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 3459/2006 (ΦΕΚ Α'103/25.05.2006) - Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά (Κ.Ν.Ν.). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/156460/nomos-3459-2006>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 2928/2001 (ΦΕΚ Α'141/27.6.2001) - Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/185042/nomos-2928-2001>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 2605/1998 (ΦΕΚ Α' 88/22.4.1998) - Κύρωση της Σύμβασης για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Σύμβαση EYROPOL) δυνάμει του άρθρου Κ.3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση:

<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/201545/nomos-2605-1998>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 2331/1995 (ΦΕΚ Α' 173/24.8.1995) - Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες ποινικές διατάξεις - Ολομέλεια Αρείου Πάγου - Διαιτησίες και άλλες διατάξεις. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/212561/nomos-2331-1995>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 2145/1993 (ΦΕΚ 88/28.05.1993) - Ρύθμιση θεμάτων εκτελέσεως ποινών, επιταχύνσεως και εκσυγχρονισμού των διαδικασιών απονομής της δικαιοσύνης και άλλων θεμάτων. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/223166/nomos-2145-1993>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 2161/1993 (ΦΕΚ 119/Α/26-7-1993) - Τροποποίηση και συμπλήρωση των διατάξεων του Ν.1729/1987 Καταπολέμηση της διάδοσης των ναρκωτικών, προστασία των νέων και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ 144 Α'). Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-narkotika/n-2161-1993.htm>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 1916/1990 (ΦΕΚ Α' 187/28.12.1990) - Για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-egklema-organomeno/nomos-1916-1990-phek-187a-28-12-1990.html>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 1738/1987 (ΦΕΚ Α' 200/20.11.1987) - Σύσταση Συμβουλίου Πρόληψης της Εγκληματικότητας, τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, των Κωδίκων Ποινικής και Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/265754/nomos-1738-1987>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 1729/1987 (ΦΕΚ 144/Α/7-8-1987) - Καταπολέμηση της διάδοσης των Ναρκωτικών, προστασία των νέων και άλλες διατάξεις. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-narkotika/n-1729-1987.html>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Νόμος 7741/1978 (ΦΕΚ Α' 64/4.5.1978) - Περί καταστολής της τρομοκρατίας και προστασίας του Δημοκρατικού Πολιτεύματος. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://drive.google.com/file/d/1LB2RBHO5p5fL8gD2wIXbEJQtNPH25Edo/view>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Οδηγία 2014/42/ΕΕ Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 3^{ης} Απριλίου 2014 σχετικά με τη δέσμευση και τη δήμευση οργάνων και προϊόντων εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0042&from=ET>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Οδηγία 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 10^{ης} Ιουνίου 1991 Για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.taxheaven.gr/circulars/9562/odhgia-91-308-eok-toy-symboylioy-ths-10hs-iounioy-1991>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Οδηγία (ΕΕ) 2018/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30^{ης} Μαΐου 2018, για την τροποποίηση των οδηγιών 2000/53/ΕΚ για τα οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους, 2006/66/ΕΚ σχετικά με τις ηλεκτρικές στήλες και τους συσσωρευτές και τα απόβλητα ηλεκτρικών στηλών και συσσωρευτών, και 2012/19/ΕΕ σχετικά με τα απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού. Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/849/oj?locale=el>. Ανακτήθηκε 05 Δεκεμβρίου 2024.

Παράρτημα Α: «Οδηγός συνέντευξης»

- Κατά τη γνώμη σας, πώς διαμορφώνεται το Ο.Ε στην Ελλάδα την τελευταία δεκαπενταετία;

- Έχετε εντοπίσει εγκληματικές οργανώσεις που δεν εμπίπτουν στον τύπο «Μαφίας», όπως χαλαρά μη ιεραρχικά δομημένα δίκτυα;
- Έχετε εντοπίσει διαφοροποιήσεις από άποψη δομής ή εγκληματικού αντικειμένου σε εγκληματικά δίκτυα οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας κατά την τελευταία δεκαπενταετία;
- Ποια η άποψη σας για τη χρησιμοποιούμενη από το Ο.Ε, βία; Παρατηρείτε μείωση ή αύξηση και ποιοι είναι οι παράγοντες που συμβάλουν στη χρήση βίας;
- Τόσο στα ΜΜΕ όσο και σε επίσημες εκθέσεις, γίνονται συχνά αναφορές περί διασυνδέσεων εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας με επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου μέσω του φαινομένου της διαφθοράς. Ποια η άποψη σας;
- Πώς πιστεύετε συνέβαλε η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη στην εξάπλωση των εγκληματικών δραστηριοτήτων εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας;
- Ποια η άποψη σας περί σύνδεσης του Ο.Ε με την επίσημη οικονομίας;
- Τα τελευταία δεκαπέντε έτη, παρατηρείτε διαφοροποιήσεις στο *modus operandi* αναφορικά με τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες; Και σε θετική περίπτωση, είστε σε θέση να γνωρίζετε οικονομικά μεγέθη;
- Ποιος πιστεύετε ότι ήταν ο τρόπος αντίδρασης εγκληματικών δικτύων οργανωμένης διακίνησης ναρκωτικών και εκβίασης στην οικονομία της νύχτας την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της παγκόσμιας επιδημίας του Covid-19 στην Ελλάδα;
- Κατά πολλούς, το φαινόμενο του Ο.Ε, διέπεται από υπερεθνικό και όχι εθνικό χαρακτήρα. Κατά την άσκηση του επαγγέλματος σας, διαπιστώνετε κατά την τελευταία δεκαπενταετία, διεύρυνση των διασυνδέσεων μεταξύ εγχώριων εγκληματικών ομάδων και εγκληματικών ομάδων έτερων χωρών;

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.